

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

תעודת בגרות חברתית

מסלול של
מצוינות חברתית

"מטרת החינוך צריכה להיות פרטים
המצטיינים בעצמאות, מחשבה
ובמעשה, אשר יחד עם זאת יראו
בשירות למען הכלל את משימת
חיהם העיקרית"
אלברט איינשטיין

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

המזכירות הפדגוגית - המינהל הפדגוגי - מינהל החינוך הדתי

תעודת בגרות חברתית מסלול של מצוינות חברתית

"מטרת החינוך צריכה להיות: פרטים המצטיינים בעצמאות, במחשבה ובמעשה ואשר עם זאת יראו בשירות למען הכלל את משימת חייהם העיקרית"

אלברט איינשטיין

כתיבה ועריכה - ד"ר יעל ברנהולץ

השתתפו בכתיבה:

בן גד עופרה, נאמן טליה, פאוסטר רחל, שוורץ חנה, שיינמן סיגל, שפירא חיה

תודה מיוחדת לחברי ועדת היישום במינהל חברה ונוער ולמדריכים בבתי הספר שבפיילוט התכנית, על תרומתם בחשיבה ובפיתוח.

פיילוט יישום ארצי – תשע"ב

טיוטה

תעודת הבגרות החברתית - מסלול של מצוינות

חברתית

עמוד 5	דבר מנכ"לית המשרד
עמוד 6	מבוא - תכנית תעודת בגרות חברתית – מסלול של מצוינות חברתית
עמוד 8	פרק א' - הרעיון ודרכי מימושו
	1. רציונל ומטרות התכנית
	2. תנאים לזכאות, הדרישות מהתלמידים, קריטריונים ודרכי הערכה
	א. תנאים לזכאות לתעודה
	ב. פירוט הדרישות מהתלמידים המתנדבים וכרטיס התפקיד
	ג. דרכי הערכה
	ד. קריטריונים להערכה
	ה. מרכיבי ההערכה המסכמת שיופיעו בתעודה
עמוד 18	פרק ב' - המערך היישומי הכללי
	1. עקרונות ההפעלה
	א. במישור הבית-ספרי
	ב. במישור הרשותי
	ג. במישור המחוזי
	ד. במישור הארצי
	2. הכשרה, הדרכה ופיתוח מקצועי לבעלי תפקידים
	3. הכשרת התלמידים
	א. מטרות
	ב. תחומי הנושאים שבהכשרת התלמידים
	ג. מערכים פדגוגיים ללמידה המלווה של תלמידים
	ד. הדרכה והנחיה לתלמידים בשעה הפרטנית לקידום המצוינות החברתית
	ה. מתווה הכשרה לדוגמה
עמוד 91	פרק ג' - תעודת בגרות חברתית כשיא של תהליך חינוכי, חברתי-ערכי בבית-הספר העל-יסודי
עמוד 95	פרק ד' - סקירת ספרות וביבליוגרפיה מוערת

- א. סקירת ספרות בנושא התנדבות נוער
ב. תקצירי מאמרים - ביבליוגרפיה מוערת

עמוד 111

נספחים

- נספח 1: קריטריונים לחלוקת הקצבות עבור תכנית תעודת בגרות חברתית - מסלול של מצוינות חברתית, לשנת הלימודים תשע"ב ואילך
- נספח 1א': רכז בגרות חברתית בבית-הספר
- נספח 1ב': רכז התנדבות רשותי
- נספח 2: נוהל אישור והסדרה של מקומות ההתנדבות לתלמידים
- נספח 3: ביטוחים
- נספח 4: שאלוני הערכה על ביצועי התלמיד המתנדב
- נספח 5: יומן התלמיד - טופס דיווח
- נספח 6: כרטיס תפקיד - פרופילים של כרטיס תפקיד לתעודת הבגרות החברתית
- נספח 7: מעורבות הורים
- נספח 8: תעודת הבגרות החברתית - טופס לדוגמה

דבר מנכ"לית המשרד

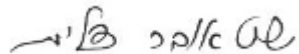
"אדם עושה את שליחותו. אין אדם יוצא ידי שליחותו במחשבות נאות בלבד כי אם במעשים נאים. לא בכוונות טובות כי אם במעשים טובים. ולא פעם ביובל אלא פעם אחר פעם, כל ימי היותו אדם עושה את שליחותו כאשר היא נעשית עלילת חייו".
(אסא כשר)

אנשי חינוך יקרים,

מערכת החינוך, האמונה על עיצוב הדור הבא, ראתה עצמה תמיד מחויבת להעניק לתלמידיה, לצד החינוך האקדמי, גם חינוך ערכי. "לחנך אדם להיות אוהב אדם" זו מטרתה הראשונה והמוצהרת של המערכת, ולצידה ניצבות מטרות נוספות בעלות מאפיינים ערכיים וחברתיים מובהקים. דמות הבוגר הרצוי בהקשר זה, הוא אדם המסוגל לתפקד כהלכה בסביבתו החברתית והכלכלית, מרגיש שייך לעם ולמדינה ומוכן ליטול חלק בעיצובה ובניינה. הוא מעורב ופעיל חברתית, מוכן לתרום מעצמו למען הכלל ומפגין ערכי סולידאריות חברתית, עזרה לזולת, נתינה וחסד. לתפיסה עקרונית זו ביטויים רבים בעשייתנו החינוכית השוטפת, וכעת מתווסף לה נדבך נוסף ומשמעותי באמצעות "תעודת בגרות חברתית".

"תעודת בגרות חברתית", פרי יוזמת שר החינוך, משקפת מסלול של מצוינות חברתית, המשלבת בין מטרות החינוך וצרכי הקהילה, ומגדירה רף גבוה של מעורבות ותרומה. התלמידים הנוטלים חלק במסלול זה, מתנדבים שלוש שנים במסגרות קהילתיות שונות הזקוקות לתמיכה וסיוע, ותוך כדי כך חווים תהליך של העצמה והתפתחות. בוגרי המסלול זוכים לקבל בסיומו תעודת בגרות חברתית, לצד זו המסורתית, ויוצאים לדרכם הבוגרת כשבאמתחתם עדות להצטיינותם הערכית. לתכנית ערך רב גם בחיזוק אמון הציבור במערכת שלנו והיא תורמת למיצובנו כמערכת החותרת להנחלת ערכים ולא מסתפקת בהקניית ידע ומיומנויות לימודיות. אני תקווה כי יהיה בה כדי להרחיב את מעגל הערבות ההדדית, האחוה והחסד, וששיעור האנשים בחברה שלנו הרואים בהתנדבות דרך חיים, יגדל משנה לשנה.

בברכת "איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק"

דלית שטאובר

מבוא:

תכנית תעודת בגרות חברתית - מסלול של מצוינות חברתית

"לפנח מצורקות כחי החברה הישראלית,

נכונות לקבל תפקידים ולמלא את אחריותם,

רצון לעצרה הדדית, תרומה לקהילה, התנדפות וחתיכה לצדק חברתי".

מתוך מטרת החינוך, 2000

על-פי החלטת שר החינוך, חבר הכנסת גדעון סער, תופעל בחטיבה העליונה תכנית ערכית רב-שנתית ששיאה יהיה מתן תעודת בגרות חברתית לראויים לכך מבין בוגרי כיתות י"ב. תעודת הבגרות החברתית תהיה ממלכתית ותוענק לבוגרי מערכת החינוך על מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית ועל תרומה לחברה במהלך שלוש שנים לפחות (י"ב-י"ב) בהתאם לקריטריונים. החלטת השר להנהיג תעודת בגרות חברתית מעבירה את המסר שמערכת החינוך מייחסת חשיבות להתנסות במעורבות חברתית וכי, בהתאם לכך, הישגי בוגרי המערכת יימדדו על-פי הישגיהם החברתיים ערכיים בתרומה לחברה לצד הישגיהם בתחומי הדעת. זהו מסר גם למוסדות השכלה אקדמיים ועל-תיכוניים אחרים ולצבא הדורש מהם לתת משקל לתעודה זו, המעידה על תרומה לחברה, בתהליך המיון לקבלת מועמדים. במשרד החינוך, המופקד גם על החינוך הערכי-חברתי-קהילתי, רואים בתעודת הבגרות החברתית ביטוי של מצוינות חברתית ונדבך נוסף במכוונות לחינוך הנוער לאקטיביזם חברתי. החלטה זו עומדת בהלימה להגדרת יעד מרכזי של השר: חיזוק הערכים והמידות. האפשרות להשתתף בתכנית ניתנת לתלמידי החטיבה העליונה, ואלו שיעמדו בקריטריונים יהיו זכאים לתעודת בגרות חברתית – אשר תהיה נפרדת מתעודת הבגרות בהישגים בתחומי הדעת. לתכנית ייוחדו שעות חינוך, יתקיימו הכשרות לתלמידים לתפקידים ויוקם מערך ליווי והדרכה לתלמידים במקומות הפעילות. התלמידים יכתבו עבודה מסכמת בליווי ובהדרכה של מורים ומחנכים. בכל בית-ספר ימונה רכז אשר יהיה אחראי ליישום המהלך על-פי הקריטריונים שנקבעו לפעילות התלמידים, לתפקוד מקומות ההתנדבות ולתיעוד והערכה של התלמידים. פיילוט חלוץ בטיפוח מעורבות חברתית נרחבת של תלמידים ובהענקת תעודה על מעורבות חברתית נעשה במחוז דרום. בעקבות זאת, החלו בשנת תש"ע התנסויות גם במחוזות מרכז וחיפה, כתכניות מקומיות.

בתשע"ב החל הפיילוט הארצי ב-164 בתי-ספר שב-75 רשויות מקומיות ומועצות אזוריות מכל המחוזות.

מהלך זה מלווה במחקר של הערכה מעצבת על-ידי ראמ"ה - הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך.

השאיפה היא להחיל הדרגתית את התכנית בכל רחבי הארץ כך שלתלמידי כל בתי-הספר בישראל תהיה אפשרות להשתלב בתכנית ולהגיע למצוינות חברתית הראויה להערכה ולהכרה ציבורית.

מינהל חברה ונוער אחראי להפעלת התכנית בשיתוף המזכירות הפדגוגית, המינהל הפדגוגי ומינהל החינוך הדתי.

הוקמה ועדה עליונה שתלווה את היישום ושתסייע בהפקת לקחים מהפיילוט. בוועדה שותפים נציגים מיחידות המשרד: מינהל חברה ונוער, המזכירות הפדגוגית, המינהל הפדגוגי, החינוך הדתי, וכן נציגי השלטון המקומי, מנהלי בתי-ספר ואנשי אקדמיה.

פרק א': הרעיון ודרכי מימושו

"אחרי הפעולות נמשכים הלפחות"

ספר החינוך, מצוה 56

1. רציונל ומטרות התכנית

החברה בישראל מתמודדת עם סוגיות הנוגעות לצביונה החברתי, התרבותי, המדיני והכלכלי במציאות מורכבת. התמודדות זו מציבה אתגרים ייחודיים גם בפני מערכת החינוך. מלבד תפקידם של בתי-הספר בהבאה להישגים לימודיים-אינטלקטואליים, הם משמשים מסגרת ערכית, תומכת ואכפתית, הקשובה לצורכי בני הנוער והנותנת מענה לשאלות אישיות וחברתיות. צמיחת התלמיד והתפתחותו לקראת היותו בוגר אחראי ומעורב בחברה הישראלית הוא תהליך רב-שנתי, שבו ממומשת מדיניות משרד החינוך ושלו שותף כלל הצוות החינוכי של בית-הספר: מורים, מחנכים, יועצים חינוכיים ורכזים לחינוך חברתי.

זה שנים, מוביל מינהל חברה ונוער תכניות המקדמות והמטפחות מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית. החינוך החברתי-ערכי-קהילתי בבתי-הספר מקדם מטרות לטווח קצר ולטווח ארוך: לטווח הקצר – הוא מכונן חברת נערים המטפחת מנהיגות נוער, שייכות ומעורבות חברתית והמסייעת לתלמידים בבירור זהותם האישית והחברתית ובבחינת סולם הערכים שלהם על-ידי התנסות במצבי חיים שונים. לטווח הארוך – החינוך החברתי מכין את התלמידים לחיי קהילה וחברה בעתיד, מקדם את התפתחותם כאזרחים מעורבים ואכפתיים ומטפח את מנהיגות העתיד (חוזר המנהל הכללי תש"ע / 3 [ב]).

משרד החינוך רואה בתעודת הבגרות החברתית שיאו של תהליך חינוכי וביטוי למצוינות ערכית-חברתית-קהילתית.

מטרות התכנית

1. לעורר בתלמידים מוטיבציה למעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית ולמצוינות חברתית.
2. להביא לתפישת ההתנדבות כדרך חיים.
3. להביא להכרה ציבורית בערך התנדבות הנוער.

- התכנית תאפשר לתלמיד למידה והתנסות, שיתרמו להתפתחות זהותו האישית והחברתית. בבסיס המתודי של התכנית נמצאת למידה חברתית, שהיא התנסותית במהותה. במהלך התכנית:
- התלמיד ייחשף לממד הערכי של ההתנסות ויתמודד קוגניטיבית, ערכית ורגשית עם משמעות ההתנסות שלו בעזרה לזולת.
  - התלמיד יקבל הכשרה במיומנויות הנדרשות לתפקיד שבו בחר להתנדב.

- התלמיד יקבל הדרכה והנחיה, בדרך של שיח רפלקטיבי עם מבוגר מלווה מקצועי, אשר יתרמו לפיתוח תובנות חברתיות-ערכיות ולחיזוק יכולתו להתמודד עם התפקיד שקיבל על עצמו.
  - התלמיד יקבל הדרכה כיצד להכין את עבודת הסיכום - יומן המסע באופן שיבטא את תפישתו על אודות פעולתו, על אודות תרומתו לאחר ולעצמו ועל אודות מסקנותיו לגבי חשיבות ערך ההתנדבות לפרט ולחברה.
- ההערכה בתעודת הבגרות החברתית תהיה על מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית למען הזולת. תעודת הבגרות החברתית תהיה ממלכתית ותונפק על-ידי משרד החינוך, כמו תעודת הבגרות הרגילה.
- ההערכה תהיה פנימית ותתבסס על ההערכות שיינתנו בכל אחת משלוש שנות הפעילות. התעודה תהיה נפרדת מתעודת הבגרות הרגילה.

2. תנאים לזכאות, הדרישות מהתלמידים, קריטריונים ודרכי הערכה

א. תנאים לזכאות לתעודה

תלמיד יהיה זכאי לתעודת בגרות חברתית אם יעמוד בתנאים אלו:

1. פעילות ולמידה נלווית -
    - עשייה: במשך שלוש שנים (י"י"ב), 2 ש"ש לשנה = 180 שעות.
    - הכשרה: במשך שלוש שנים (י"י"ב) = 90 שעות.
- ההכשרה וההדרכה יתקיימו במהלך שלוש השנים במסגרות בית-הספר, מקומות ההתנדבות והרשות המקומית בהתאם לצורכי התפקיד.
2. עבודת סיכום - יומן מסע אישי (פירוט להלן).
  3. עבודת חקר, לבחירת התלמיד (פירוט להלן).

ב. פירוט הדרישות מהתלמידים המתנדבים

בתכנית תעודת הבגרות החברתית מוגדר לתלמיד מראש פרופיל תפקיד בכרטיס תפקיד המתאר את הדרישות ממנו. בהגדרות התפקיד נכלל היבט התפתחותי של מידת האחריות שמגלה התלמיד ושל מורכבות העשייה שלו במהלך שלוש שנות הפעילות שלו בכיתות י"י"ב.

מקומות ההתנדבות לתלמיד והתפקידים שימלא ייקבעו על-פי הנחיות חוזר מנכ"ל תשע"ב / 6 (א) סעיפים 7.9-7 על אודות נוהל אישור והסדרה של מקומות התנדבות לתלמידים (נספחים 2-3). במסמך זה לא נכללו רשימות של מקומות התנדבות, שכן הצרכים ואפשרויות ההתנדבות אינם זהים ברחבי הארץ. כן נכלל במסמך מתווה של מעגלי פעילות ההתנדבות, והוגדרו כמה פרופילים של תפקידים מתוך מעגלי הפעילויות.

הפרופילים המוצעים להלן הם בבחינת אב טיפוס לכלל אפשרויות ההתנדבות בתכנית. בתי-הספר יאתרו את התפקידים העונים לצורכי המקום וישתמשו במודל שלהלן להגדרת כרטיסי התפקיד במקומותיהם על-פי אותם עקרונות מנחים.

ב.1. אפשרויות הפעולה במהלך שלוש השנים, בכיתות י'-י"ב

התלמיד יפעל בתחום התפקיד לפחות שנה אחת שלמה. באפשרותו להחליף מקום ותחום התנדבות בתום שנת הפעילות ולקראת המשך הפעילות בשנה שלאחריה.

א. תלמיד שימשיך באותו מקום התנדבות או באותו תחום התנדבות מעל לשנה צריך לגלות אחריות רבה יותר בתחום ההתנדבות והיבט התפתחותי בתפקיד.

ב. לתלמיד ניתנת אפשרות להתמקד בפעולות מסוימות מכלל הפעולות המוגדרות בפרופיל התפקיד ולפעול בהן בהיקף של 2 ש"ש לפחות בכל שנה.

ב.2. כרטיס תפקיד

התלמיד יקבל מפרט הגדרות לתפקידים המוצעים לו, אשר יסייע לו בשיקולי דעת בבחירת התפקיד שבו ירצה לפעול. לצורך זה גם יעמדו לרשות התלמיד מחנכים, מורים, חברים ונציגי מקומות ההתנדבות.

במהלך שלוש השנים תהיה התייחסות להיבט ההתפתחותי בתחום ההתנדבות, דבר שיאפשר לתלמיד לעמוד על יכולותיו ולהתפתח בתחום הבחירה שלו הן ברמת המעורבות הקהילתית הן ברמה האישית.

ב.3. טופס כרטיס התפקיד

הגדרת התפקיד: _____

(מד"צ, מש"צ, חבר מועצת התלמידים, מדריך בתנועת נוער, חונך, ליצן רפואי, פעיל למען

איכות הסביבה, משמר אזרחי וכו')¹

יש להגדיר מראש מה נדרש מהתלמיד במסגרת תפקידו בהיקף של 60 שעות כל שנה.

פירוט הפעילות בתפקיד בציר התפתחותי – בכל שנה יוגדר כיצד התלמיד מקבל על עצמו היקף רחב יותר של פעילות או אחריות רבה יותר בתפקיד.	תיאור הפעילות	
בכיתה י':	מקום הפעילות	תפקיד
בכיתה י"א:		
בכיתה י"ב:		

¹ דוגמות להגדרות תפקיד בנספח 6.

ב.4. תחומי פעילות והתנדבות

פעילויות לדוגמה לפי תחומי הפעילות וההתנדבות

- מקומות הפעילות יעמדו בדרישות נוהל אישור והסדרה של מקומות התנדבות לנוער, כמוגדר חוזר מנכ"ל תשע"ב/6 (א) סעיפים 7.9-7 (נספח 2-3 להלן)
- חברות בלהקה בית-ספרית, בנבחרת ספורט וכד' לא תקנה זכאות לתעודת בגרות חברתית.

בין פרט לפרט

חונכות של חניך בקבוצת הגיל של החונך או בקבוצת גיל צעירה.

עזרה בבתי-חולים, לעיוור, לנכה, למוגבל, לנזקק, לילד הצעיר, לעולה חדש, לעזרה בלימודים.

אחר:

בין פרט לקבוצה

הדרכת קבוצות ילדים ונוער - מספרי סיפורים, הדרכה בתערוכה ניידת, נאמני מחשבים, מד"צים, מש"צים, מדריכים בתנועות נוער וכד'.

עזרה לעיוורים, לנכים, למוגבלים, לחסרי השכלה, לנזקקים, לעולים חדשים, לחולים וכד'.

אחר:

בין פרט לכלל התלמידים

פעילות בין תלמידים בגילאים שונים.

הפעלת לוחות אקטואליה, רדיו פעיל, עיתון בית-הספר, הפסקה פעילה, ספרייה, נאמני ניקיון, סדרנים, גישור, תל"ת – תלמידים למען תלמידים, תפעול מזנון בית-הספר למען תלמידים וכד'.

מנהיגות בית-ספרית: נציגות במועצת תלמידים, משצ"ים, ועדות, פרלמנט בית-ספרי וכד'.

מנהיגות במסגרות קהילתיות: נציגות במועצות תלמידים ונוער, מדצ"ים, משצ"ים, מדריכי תנועת נוער, פרס הנוער הישראלי וכד'.

השתתפות במפגשים בין-דוריים ובין-תרבותיים.

אחר:

בין תלמידים למבוגרים

השתתפות במפגשי שיח ודיון עם מבוגרים בנושאים שעל סדר היום הציבורי, הקהילתי או הבית-ספרי, ופעילות משימתית הקשורה בכך.

יזמות לבילוי פנאי של צעירים ומבוגרים בקהילה – תיאטרון נוער עם קשישים, עם עולים וכד'.

בין פרט לקהילה

נציגות במועצת נוער יישובית, מחוזית או ארצית, נציגות בשולחן עגול לענייני נוער ברשות.

פעילות אקטיביסטית-חברתית במסגרת תנועת נוער.

הבעת עמדה פומבית ופעילות בנושאים של רווחה קהילתית, אינטרסים של היחיד, הקהילה או החברה – איכות סביבה, צרכנות, צדק חברתי. השתתפות במשאלי צרכים בקהילה וכד'.

מעורבות בפעילות לצמצום התנהגויות סיכון בקרב בני נוער (אלימות, סמים, אלכוהול).

בין פרט לחברה ולמדינה

פעילות למען נושא באופן עקבי ומתמשך, כגון: איכות סביבה, צרכנות, צדק חברתי, ועוד.

ג. דרכי הערכה

ג.1. הערכה, כיצד?

ג.1.1 ההערכה של הפעילות ההתנדבותית לצורך תעודת הבגרות החברתית היא יוזמה חדשה, אך פעילות ההתנדבות עצמה אינה דבר חדש. דרכי ההערכה ניבנו בהלימה ליוזמת תעודת הבגרות החברתית ובהסתייעות בניסיון העבר, דבר המבטיח עמידה בקריטריונים אוניברסאליים של הערכת הישגים. במעשה ההערכה יחברו יחדיו בעלי תפקידים המעורבים בהדרכת התלמידים לאורך שלוש שנות ההתנדבות והצופים בפעילותם.

ג.1.2 האחריות להערכת התלמיד מוטלת על מנהל בית-הספר, והוא יסמך את רכז תעודת הבגרות החברתית לנהל את מערך ההערכה.

ג.1.3 הערכה תהיה פנימית ותבצע על-ידי מורים מצוות בית-הספר: רכז חינוך חברתי, רכז בגרות חברתית, מחנכי כיתות, מורים – בהתאם לנושאי העבודות, נציגי מקומות ההתנדבות. ההערכה תיעשה בהתייחסות להערכה העצמית של התלמיד ולשיחת רפלקציה על בסיס השאלון האישי (נספח 4א'). מומלץ לקיים הערכה בתום כל שנת פעילות ולציינה בתעודה.

ג.2. מפתח ההערכה

ההערכה המסכמת מבוססת על כמה מרכיבים שיופיעו בתעודת הבגרות החברתית:

- הערכה על העשייה ועל ההשתתפות בהכשרות ובלמידה הנלווית.
- הערכה על עבודת הסיכום - יומן מסע אישי.
- הערכה על עבודת החקר - כתיבת עבודת החקר נתונה לבחירת התלמיד ואינה תנאי לקבלת תעודת בגרות חברתית, אך תצוין בתעודה.

ג.3. האחראים להערכה

- **הערכת שלב העשייה וההכשרה:** הערכה שנתית תיעשה על-ידי מחנך הכיתה בסיוע רכז התכנית ורכז ההתנדבות הרשותי על בסיס דיווחי אנשי הקשר במקומות ההתנדבות ועל בסיס השאלון למילוי עצמי של התלמיד ובהתייעצות עם הגורם המכשיר והגורם שהתלמיד סייע לו.
- **הערכת עבודת הסיכום - יומן מסע אישי:** על-ידי מחנך הכיתה ומורים.
- **הערכת עבודת החקר:** רכז אזרחות בבית-הספר יהיה האחראי וינתב את הערכת העבודות בין מורי האזרחות ומורים אחרים בהתאם לנושא העבודה.

ד. קריטריונים להערכה

ד.1. הערכת הפעילות והלמידה הנלווית

- עשייה: התלמיד פעל למען הזולת בקהילה בהיקף של 60 שעות פעילות לשנת לימודים במשך שלוש שנים (י'-י"ב), סך הכול היקף של 180 שעות.
- הכשרה: התלמיד השתתף בתהליכי ההכשרה וההדרכה בבית-הספר ובמוסד הקולט בהתאם לדרישות התפקיד שבחר למלא.

קריטריונים להערכה מסכמת של העשייה ושל הלמידה הנלווית

(תהיה התייחסות גם להתפתחות התלמיד בהיקף התפקוד ובתחומי האחריות במהלך שנות ההתנדבות)

- נוכחות בדיוקנות ובהתמדה.
- שיתוף פעולה ותקשורת טובה עם מקום ההתנדבות ועם מקבל השירות.
- יוזמה אישית.
- תרומה מעבר לזמן הנדרש.
- השתתפות מלאה בהכשרה ובהדרכה לקראת מילוי התפקיד ובמהלך הפעילות.

ד.2. הערכת עבודת סיכום - יומן מסע אישי

- העבודה תתייחס לפעילות התלמיד במשך שנתיים משנות ההתנדבות לפחות, ותוגש לא יאחר מחודש מאי של שנת הלימודים בכיתה י"ב.
- העבודה במהותה תהיה תיעוד-משוב: רפלקציה על פעילות התלמיד והערכה עצמית של פעילות זו. מומלץ לתלמיד לנהל יומן על אודות ההתנסות שלו במהלך שנות ההתנדבות כדי להקל עליו את הכנת עבודת הסיכום לאחר זמן.

העבודה תתייחס לנקודות שלהלן:

1. תיאור הפעילות במהלך השנה (השנתיים או השלוש). תיאור מקרה או אירוע משמעותי שקרה במהלך תקופת הפעילות - אפשר לתאר קשיים ודרכי התמודדות.
2. תיאור השפעת הפעילות על אדם מסוים או על קבוצת אנשים ועל מקום הפעילות.
3. תיאור תרומת הפעילות לתלמיד עצמו: דבר מה שלמד על תחום הפעילות, על עצמו בתפקיד, דבר מה שהשתנה בו, החלטות חשובות שקיבל בעקבות הפעילות וכד'.
4. הסבר חשיבות הפעילות מבחינה ערכית-חברתית.

ד.3. פורמט העבודה

לתלמיד ניתנת אפשרות לבחור את סוג העבודה, כגון: חיבור, סיפור, מאמר, כתבה עיתונאית, בלוג, תסריט, כתבה לרדיו או לטלוויזיה, סרט, אלבום תמונות, תערוכה, פוסטר, עבודה אמנותית ויזואלית ועוד. אולם, אם העבודה אינה מילולית, יש לצרף לעבודה התייחסות מילולית.

ד.4. קריטריונים להערכת העבודה

1. הפעילות מתוארת באופן ברור - גם בעבודה שאינה מילולית.
2. יש התייחסות לחשיבות הפעילות בעיני התלמיד, הן מבחינת תרומתו לאחר הן מבחינת התרומה לעצמו ולהתפתחותו במהלך שנות ההתנדבות.
3. יש ביטוי לכך שהתלמיד ניתח את משמעות פעילותו (חשיבה רפלקטיבית).
4. התלמיד ביסס את חשיבות פעילותו על נימוקים ערכיים.

ההערכה על עבודת הסיכום - יומן המסע תהיה מילולית. להלן שלוש דרגות הערכה:
עבודה טובה - העבודה עונה על רוב הקריטריונים באופן משביע רצון.
עבודה טובה מאוד - העבודה עונה על כל הקריטריונים באופן מקיף ומעמיק.
עבודה מצטיינת - העבודה עונה על כל הקריטריונים באופן מעמיק ויצירתי ובאיכות גבוהה מאוד.

ד.5. עבודת חקר - לבחירה

עבודה זו יכולה להשתלב כמטלת ביצוע במקצוע האזרחות, ואת הנחיית התלמידים יעשה מורה לאזרחות. תינתן אפשרות לעבודה אישית או קבוצתית.

- התלמידים יעמיקו בלימוד על התחום שבו פעלו.
- התלמידים יעלו סוגיה אחת שיש בה בעיה, קונפליקט, דילמה חברתית-אזרחית, דילמה מוסרית. התלמידים יציגו את הסוגיה החברתית-אזרחית ואת השלכותיה הערכיות-מוסריות.
- התלמידים ינתחו את הבעיה שהעלו לאור הידע שרכשו בתחום ולאור החוויות שעברו במקום העשייה עצמו. התלמידים יקשרו בין הבעיות המעשיות שנתקלו בהן במקום העשייה לבין הבעיות החברתיות, הכלכליות והאזרחיות שעליהן למדו בהנחיית המורה.
- התלמידים יציעו פתרון אזרחי לבעיה שאותה ניתחו, שיתבסס על ההתנסות האישית שלהם ועל הידע שרכשו על הבעיה בכללותה. תינתן אפשרות ליישם את הפתרונות בשנת הפעילות השלישית.

התלמידים יגישו עבודה מסכמת ובה שלושת המרכיבים:

1. תיאור העשייה שהשתתפו בה.
2. תיאור סוגיה הקשורה לעשייה שבה השתתפו וניתוחה (הניתוח יתבסס על 3-4 מקורות מידע עיוניים).

3. התייחסות לסוגיה שהעלו לאור ניסיונם ולאור הידע שרכשו, בצירוף מסקנות של התלמיד והצעותיו לשיפור או לשינוי.

לדוגמה:

תלמיד שהתנדב במד"א ונחשף לצורת התפקוד של שירותי הבריאות הציבוריים בישראל יוכל לחקור את נושא שירותי הבריאות בישראל ואת זכויות האזרחים והתושבים - ולעומתן את חובות המדינה בנושא זה, ולהעלות בעיה הקיימת בתחום. ניתוח הנושא והצעת שינויים יתבססו על חומר עיוני (חוק ביטוח בריאות ממלכתי, מאמרים, כתבות בעיתונים, אתר משרד הבריאות וכו'), על תיאור חווית התנדבות המעשית במד"א, על דברים שלמד התלמיד מפעילותו ועל ההיבט המוסרי-ערכי שבסוגיה.

ההערכה על עבודת החקר תהיה אף היא הערכה מילולית:

עבודה טובה - העבודה עונה על רוב הקריטריונים הנ"ל באופן משביע רצון.

עבודה טובה מאוד - העבודה עונה על כל הקריטריונים הנ"ל באופן מקיף ומעמיק.

עבודה מצטיינת - העבודה עונה על כל הקריטריונים באופן מעמיק ויצירתי ובאיכות גבוהה מאוד.

הקריטריונים להערכה יעמדו בהלימה למחונן של הפיקוח על האזרחות.

ה. מרכיבי ההערכה המסכמת שיופיעו בתעודה

ה.1. תיאור העשייה

התיאור ישקף את העבודה ואת השפעתה על מקבל השירות ועל התלמיד המתנדב.

שנת הפעילות	דוגמות לתיאור קצר של פעילות תלת-שנתית
שנה ראשונה	עבודת חונכות עם תלמיד עולה חדש שהתקשה בשפה ובהשתלבות החברתית.
שנה שנייה	המשך העבודה עם התלמיד העולה החדש: החונך קידם את החניך בתחומים נוספים מלבד בתחום קשיי השפה ותרם לשילובו בפעילות חברתית בבית-הספר ובשעות הפנאי.
שנה שלישית	המשך העבודה: החונך המשיך ללוות את החניך ובנוסף סייע בהדרכת חונכים לעולים חדשים.

ה.2. הערכה מילולית על העשייה

בתעודת הבגרות החברתית אין הערכה שלילית. תלמיד יקבל תעודת זו רק עם עמד בכל הקריטריונים. ההערכה תנוסח בנוסח אחיד וקבוע, כדלהלן:

מילא חובתו בהתמדה.
מילא תפקידיו בהתמדה באחריות ובמסירות.
מילא תפקידיו בהתמדה, במסירות, באחריות ובהצטיינות יתרה.

ה.3. הערכה מילולית על עבודת הסיכום – יומן מסע

- סוג העבודה ונושאה _____ לדוגמה: חיבור עיוני, סרטון, יומן, תערוכת ציורים או תמונות. בנושא: עבודה עם קשיש, עם ילד בעל צרכים מיוחדים, טיפוח "סביבה ירוקה".
- הערכה: _____ עבודה טובה, עבודה טובה מאוד, עבודה מצטיינת.

ה.4. הערכה מילולית נוספת של מנהל בית-הספר – במקרים מיוחדים

_____
_____

פרק ב' - המערך היישומי הכללי

המערך היישומי מתפרש על כמה מישורי פעולה בבית-הספר וברשות המקומית ובנוי על עיקרון השותפות והתיאום. בית-הספר אחראי על התהליך החינוכי - הכוונה לפעילות וליווי התלמיד במהלכה. רכז ההתנדבות הרשותי אחראי על התהליך הביצועי - איתור צרכים, מקומות התנדבות ותפקידים ראויים, על-פי הנחיות חוזר מנכ"ל על אודות נוהל אישור והסדרה של מקומות ההתנדבות לתלמידים (נספחים 2-3), ועל ריכוז נתוני המתנדבים. המערך מושתת על אמונה של כל הגורמים בערכי היסוד של התכנית ועל ההכרה בהכרחיות שיתוף הפעולה בין כל הגורמים לצורך הצלחתה של הפעילות ההתנדבותית של הנוער בקהילה ובבית-הספר. רכז הבגרות החברתית בבית-הספר ורכז ההתנדבות הרשותי מופקדים על הבניית המערך המשותף. בהתאם לתפישה זו, נבחרו לפיילוט השנה בתי-ספר ורשויות שבהם יש שיתוף פעולה מלא בין בעלי התפקידים הפועלים. להלן מתווה למערך היישומי כולו.

1. עקרונות ההפעלה

א. במישור הבית-ספרי

- מנהל בית-הספר ימנה רכז לתכנית הבגרות החברתית, באישור מפקח מינהל חברה ונוער.
- הרכז יהיה אחראי לתכנית בכל השכבות הפועלות: י"ב (ראה הגדרת התפקיד להלן).
- יוקם צוות היגוי בית-ספרי בראשות מנהל בית-הספר. בצוות יהיו רכז הבגרות החברתית, רכז החינוך החברתי, נציגי הצוות החינוכי, בעלי תפקידים, נציגי תלמידים, נציגות של מורות חיילות, בנות שירות לאומי, בני ש"ש וכד', לפי החלטת בית-הספר. הצוות יהיה אחראי על מעקב פעילות ועל תיעוד הפעילויות, ויקיים דיונים להפקת לקחים.
- בית-הספר יציג את עקרונות התכנית בפני הורי התלמידים, והם ישותפו בשיקולי הדעת הפדגוגיים והארגוניים במהלך שנות ההפעלה (ראה הצעה למתווה פעילות עם ההורים בנספח 7).
- מנהל בית-הספר ימנה ועדת הערכה לתפקוד התלמידים המתנדבים ולהישגיהם. בוועדה תהיה נציגות של צוות בית-הספר, של מינהל חברה ונוער, של הפיקוח הכולל ושל הרשות המקומית.

א.1. תפקיד רכז בגרות חברתית בבית-הספר

מנהל בית-הספר ימנה רכז לתכנית הבגרות החברתית, שיהיה אחראי הן להיבטים הפדגוגיים הן להיבטים הארגוניים של הפעלת התכנית. רכז הבגרות החברתית יהיה חבר בצוות ההיגוי של החינוך החברתי-קהילתי בבית-הספר, שאותו מוביל הרכז לחינוך חברתי-קהילתי עם מנחה מועצת התלמידים ועם בעלי תפקידים נוספים מתחום החינוך החברתי בבית-הספר. הרכז ישתתף בפורום יישובי או מחוזי של רכזי בגרות חברתית.

א.2. בחירת המועמד לתפקיד

מומלץ למנות לתפקיד רכז התכנית את רכז תכנית המחויבות האישית ולהוסיף לתפקידו תכנית זו או למנות את הרכז לחינוך חברתי-קהילתי, שעבר הכשרה בניהול נושא ההתנדבות או בהנחיית מועצת תלמידים. שיקולי הדעת יהיו בהתאם לתנאי כוח האדם בבית-הספר. רכז הבגרות החברתית יוכשר לתפקידו על-ידי מינהל חברה ונוער וישתתף במפגשים המחוזיים לפיתוח מקצועי במהלך יישום התכנית.

א.3. תפקידי הרכז

ההיבט הפדגוגי

- אחריות על בניית תכנית חינוכית-ערכית שתופעל במקביל לפעילות ההתנדבותית, בהלימה לתכנית הליבה ובשיתוף הרכז החברתי-קהילתי.
- הדרכת צוות המורים בהפעלת התכנית על רבדיה הערכיים, הרגשיים והארגוניים.
- הפעלת השתלמות מוסדית קבועה לצוות החינוכי בשיתוף הרכז החברתי-קהילתי. ההשתלמות תכלול: דרכים לטיפול מעורבות חברתית בקרב הלומדים בהתאם לתכנים שעל הלומדים לדעת וליכולות העשייה שלהם, כלים להדרכת התלמידים בהכנת עבודת הסיכום – יומן המסע שלהם כמתחייב מהדרישות לקבלת תעודת בגרות חברתית, מהקריטריונים להערכת העבודה ועוד.
- קידום מערך ההנחיה והליווי של התלמידים באתרי הפעילות, המערך יכלול מחנכים ואנשי מקצוע.

ההיבט הארגוני

- בניית מערך למיין ולשיבוץ התלמידים בתיאום עם הרכז הרשותי ועל-פי נוהל הסדרה ואישור מקומות התנדבות לנוער (נספחים 2-3).
- בניית מערך למעקב, לפיקוח ולהערכה בכל אחד מאתרי הפעילות.

- ייזום אירועים להערכה ולתגמול תלמידים פעילים, כמו: טקסים, הפקת תעודות הערכה, אירועי תרבות וטיולים, אירועים בשיתוף הורים, פרסום ומתן ביטוי פומבי לתכנית ולפעילויותיה.
- בניית דרכי תקשורת בין הצוות החינוכי לבין רכזי הפעילות באתרים השונים בקהילה (רכזי הפעילות בתנועות הנוער, במרכזים הקהילתיים, במתנ"סים, במועדוניות, בארגונים הוולונטריים וכד').

ב. במישור הרשותי

- ראש הרשות ימנה רכז התנדבות רשותי מטעם אגף החינוך, באישור מינהל חברה ונוער ובתיאום עם רכז ההתנדבות ביחידת הנוער (בקריטריונים להפעלת הפיילוט בתשנ"ב, הוקצה תקציב השתתפות של המשרד בשכר רכז ההתנדבות הרשותי ברשויות שבהן יש לפחות שלושה בתי-ספר על-יסודיים המשתתפים בתכנית).
- רכז ההתנדבות הרשותי יהיה אחראי לתיאום בין בית-הספר למקומות התנדבות של תלמידי בתי-הספר ברשות ויפעל על-פי מסמך "נוהל הסדרה ואישור של מקומות התנדבות לנוער (נספחים 2-3). הגדרת תפקיד הרכז להלן).
- יוקם צוות היגוי רשותי שבו יהיו שותפים נציגי אגפי החינוך, מחלקות הנוער ומחלקות נוספות רלוונטיות - כמו: מחלקת הרווחה; נציגי מקומות התנדבות מרכזיים; נציגות הורים; אם מתקיימת ברשות תכנית עמ"ן, ישותף גם נציג שלהם, ויתכן שישימש כרכז התנדבות עירוני.

ב.1. תפקיד רכז ההתנדבות הרשותי (נספח 2 של מסמך הקריטריונים)

רכז ההתנדבות הרשותי אחראי מטעמו של ראש הרשות ליישום המדיניות של מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית של בני הנוער ברשות. הרכז הרשותי עובד עם בעלי תפקידים ברשות ובבתי-הספר ועומד בקשר עם נציגי ארגונים ומקומות התנדבות. להלן פירוט הגדרת התפקיד:

- עובד מטעם **ראש הרשות**, עם מנהל החינוך ועם יחידת הנוער ברשות ועם הפיקוח ליישום המדיניות בנושא מעורבות חברתית וקהילתית.
- בונה **תכנית עבודה רשותית** בתיאום עם בעלי תפקידים במינהל חברה ונוער, עם המפקח הרשותי ועם מדריך החינוך החברתי-קהילתי.
- מקים **פורום של רכזי ההתנדבות** בעיר ומארגן את המפגשים המתקיימים בתדירות של אחת לחודש או לחודשיים.
- מרכז את נושא מקומות ההתנדבות: עומד בקשר עם **מקומות ההתנדבות** ומקשר ביניהם לבין בתי-הספר, מחלק באופן מאוזן את המקומות בין בתי-הספר השונים וכן מקשר בין בתי-הספר היסודיים לתיכונים לשם יצירת רצף.
- מרכז **יוזמות עירוניות** לפעילות התנדבות ולמעורבות תלמידים כמענה לצרכים ברשות ועל-פי נוהל הסדרה ואישור מקומות התנדבות לנוער (נספחים 2-3).
- מסייע לבתי-הספר לקיים **ימי מוקד** בית-ספריים להצגת אפשרויות ההתנדבות.
- מרכז מידע על פעילות הנוער ברשות ומבצע מיפוי של מידע זה: אחוזי המתנדבים בבית-הספר, אפיון סוגי הפעילות ועוד.

- מרכז פעילויות לתגמול בני הנוער המתנדבים, כגון: ריכוז עבודת הוועדה של פרס הפעיל המצטיין בעיר והיערכות לטקס העירוני.
- מארגן את נושא ההכשרה לתלמידים כמתחייב מהדרישות לקבלת תעודת בגרות חברתית.
- מנחה בעלי תפקידים ברשות ליישום התכנית.

ג. במישור המחוזי

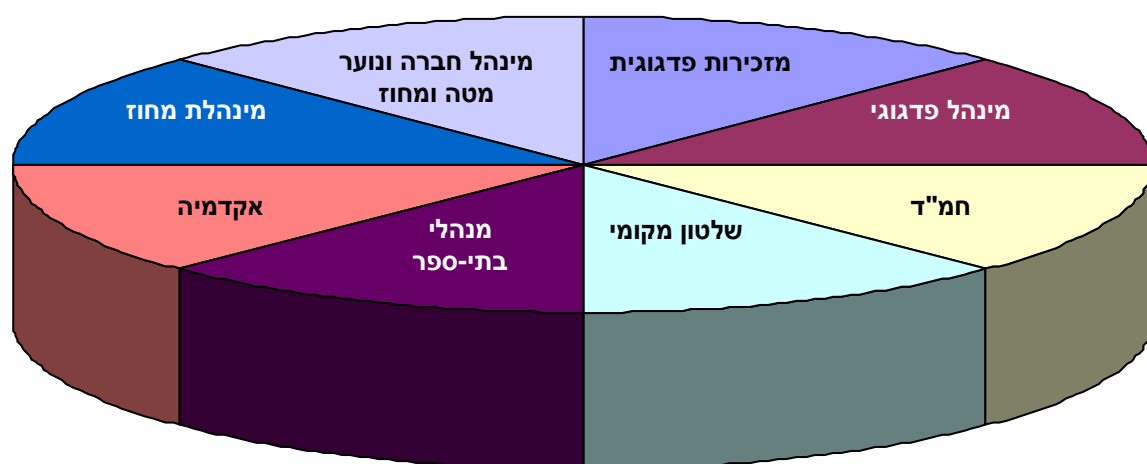
- מנהלי המחוזות יכללו את תעודת הבגרות החברתית בדיוני הסטאטוס.
- הפעלת מערך השתלמויות לבעלי התפקידים - באחריות מרכז ההדרכה, הממונה על החינוך החברתי-קהילתי ומדריכים מחוזיים של מינהל חברה ונוער.
- אישור מינוי רכז "תעודת בגרות חברתית" בבתי-הספר (ראה הגדרת תפקיד בנספח א1).
- אישור מינוי רכז התנדבות רשותי (ראה הגדרת התפקיד בנספח ב1).
- מעקב אחר היישום וקבלת תיעוד היישום מבתי-הספר ומהרשויות.
- דיווח למטה המינהל על-ידי הממונים על החינוך החברתי-קהילתי בהתאם לחוזר המטה.

ד. במישור הארצי

- הקמת ועדת יישום במינהל חברה ונוער.
- הקמת ועדת היגוי עליונה בראשות מינהל חברה ונוער. תפקיד הוועדה: ליווי מהלך יישום הפיילוט הארצי, דיון בסוגיות עקרוניות שוטפות, היועצות והפקת לקחים לקראת שנות הפעילות הבאות. משתתפים: נציגות מזכירות פדגוגית, נציגות מינהל פדגוגי, נציגות חמ"ד, נציגות הנהלת המינהל, נציגות מינהל מחוז ומינהל חברה ונוער, נציגות ממונים מכל המחוזות, מנהלי בתי-ספר, נציגי השלטון המקומי ונציגים מהאקדמיה. הוועדה תתכנס 2-3 פעמים בשנה.
- הגדרת הקריטריונים לתקצוב והעברת התקציב לבתי-הספר ולרשויות המקומיות עם חשבות משרד החינוך (נספח 1).
- מימוש תקציב תכנית הפעולה על-פי סעיפי התקציב שנקבעו: להדרכה, להשתלמויות ולעזרי הדרכה.
- ניהול הידע על אודות היישום (מערכת ממחושבת באמצעות מנב"ס או משו"ב).
- בניית סביבה אינטרנטית לתעודת בגרות חברתית באתר המינהל.
- הפעלת הערכה מעצבת באמצעות ראמ"ה.
- אישור מקומות התנדבות ארציים על-פי נוהל הסדרה ואישור מקומות התנדבות לנוער (נספחים 2-3).
- קידום שיתוף פעולה ברמה הארצית עם גופים שונים ליצירת מקומות התנדבות.
- קבלת דיווחים על אודות היישום במחוזות, ניתוח המידע ומתן מענה לצרכים ולסוגיות מקומיות ולהשלכתן על המערך הארצי.

שותפויות בוועדה העליונה

2. הכשרה, הדרכה ופיתוח מקצועי לבעלי תפקידים

יישום תכנית תעודת הבגרות החברתית - שהיא תכנית חדשה המקיפה מספר רב של גורמים בבית-הספר, ברשות המקומית ובמערך הפיתוח המקצועי וההדרכה במחוז ובמטה – אינו פשוט. תכנית בסדר גודל כזה דורשת הכשרה שיטתית של כל בעלי התפקידים לצורך יישום תפקידם בהלימה מלאה לתפישת התפקידים ולעקרונות התכנית. שיתוף פעולה בין בעלי התפקידים יתאפשר אם כולם ידברו בשפה מקצועית משותפת. לפיכך, נקבע מתווה להכשרה ולפיתוח מקצועי של כל העושים במלאכה.

בעלי התפקידים בבתי-הספר:

מנהלי בתי-ספר, רכזי בגרות חברתית בבתי-הספר (תיעשה התאמה לתכנית ההכשרה של רכזי מחויבות אישית ולאילו שבתפקיד).

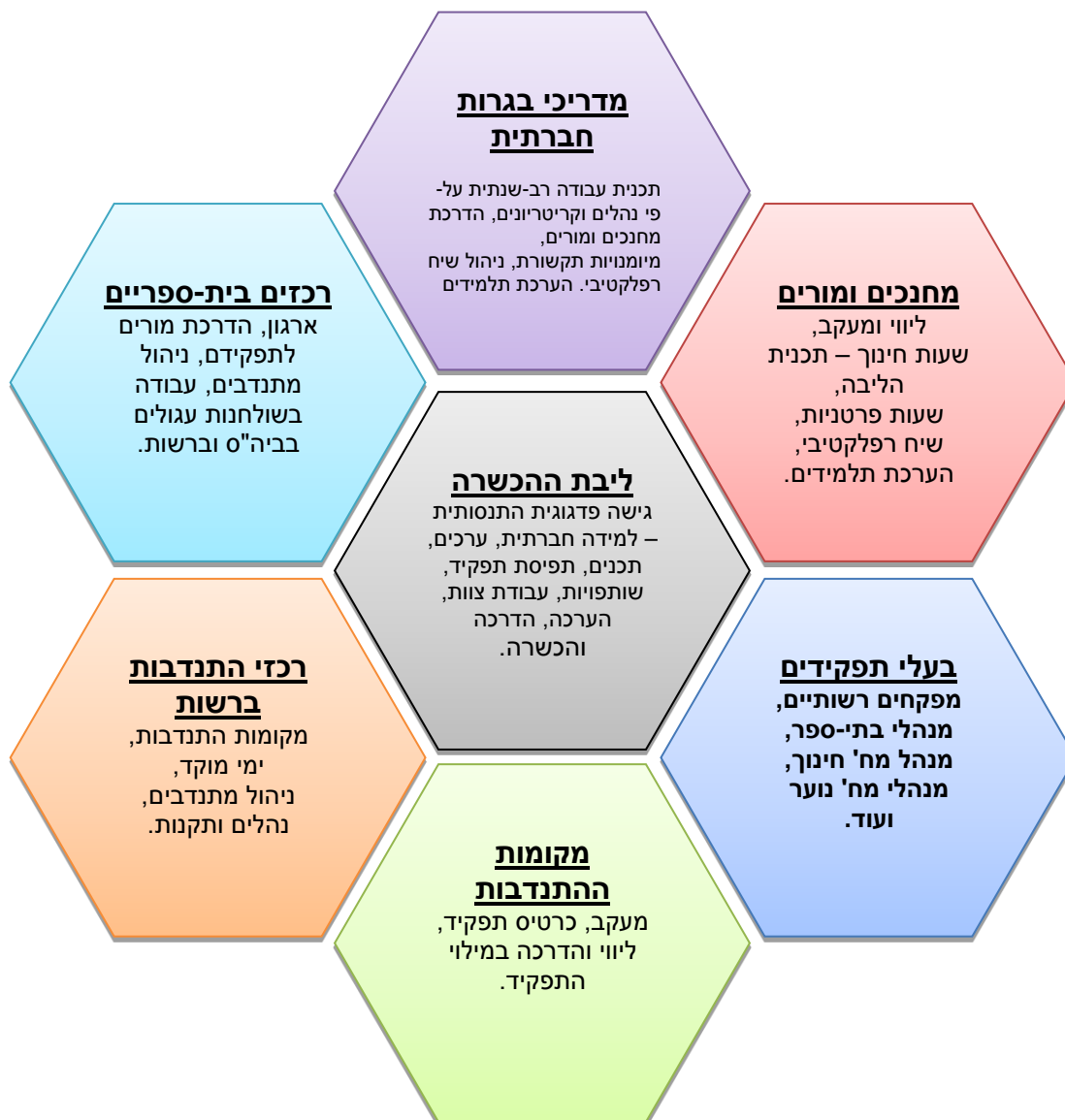
בעלי תפקידים משיקים בבית-הספר: רכזי חינוך חברתי-קהילתי, רכזי מחויבות אישית ומעורבות, מחנכי כיתות, מורים לאזרחות ומורים נוספים שישתתפו בהדרכה ובהערכת תלמידים.

בעלי תפקידים ברשויות ובמחוז: רכזים רשותיים, מדריכים במחוזות, מפקחים רשותיים.

מודל הדרכה ופיתוח מקצועי של בעלי התפקידים

בתכנית תעודת בגרות חברתית

יישום והטמעת תכנית תעודת הבגרות החברתית תלויה בביצועי בעלי תפקידים רבים בבית-הספר, ברשות המקומית ובמערך ההדרכה והפיקוח במחוזות ובמטה. לפיכך, הוקם מערך הכשרה והדרכה לכלל בעלי התפקידים, ההולם את עקרונות התכנית והעונה לצרכים. ליבת ההכשרה משותפת לכל בעלי התפקידים.

א. סילבוס הכשרה, הדרכה ופיתוח מקצועי של בעלי תפקידים

א.1. לבעלי תפקידים בבית-הספר

מספר שעות	נושאים עיקריים	אוכלוסיית יעד
5 ש'	<ul style="list-style-type: none"> - הצגת רציונל התכנית: התפישה החינוכית-ערכית, פדגוגיה אקטיביסטית-חברתית. - תפקיד המנהל בהובלת חזון בית-הספר המעודד מצוינות חברתית. - המנהל כמוביל ועדת היישום בבית-הספר. - הגדרת תפקידי המורים והמחנכים בתכנית בבית-הספר. - פיתוח שותפויות בין בית-הספר והקהילה, לטיפול מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית. 	מנהלי בתי-ספר, מנהלי מחוזות, מנהלי אגפי חינוך ברשויות.
30 ש'	<ul style="list-style-type: none"> - בירור אישי-ערכי: צדק, צדקה וחסד; צדק חברתי; ערבות הדדית וכו'. - הצגת רציונל התכנית: התפישה החינוכית-ערכית, פדגוגיה אקטיביסטית-חברתית. - מודל לעבודה משותפת בין בעלי התפקידים בבית-הספר. - בנייה של תכנית חינוכית-ערכית שתלווה את ההתנסות והטמעתה. - מיסוד דפוסי עבודה עם נציגי הרשות ועם מקומות ההתנדבות. - דרכי פיקוח ומעקב על עמידה בנוהל אישור והסדרה של מקומות התנדבות למקומות ההתנדבות. - ניהול מתנדבים: יישום "כרטיס תפקיד" לתלמיד, מיפוי, תיעוד ומעקב אחר עבודת התלמידים על-פי מתווה "כרטיס תפקיד". - תכנון מערך להכשרה של התלמידים, להדרכתם ולחניכתם במהלך שלוש השנים. - דרכי הערכת תלמידים: הערכת העשייה, הערכת עבודת הסיכום – יומן מסע. 	רכזים בית-ספריים
15 ש'	<ul style="list-style-type: none"> - ברור אישי-ערכי: צדק, צדקה וחסד; צדק חברתי; ערבות הדדית וכו'. - הצגת רציונל התכנית: התפישה החינוכית-ערכית. - בגרות חברתית: מעשים וערכים – תכנית חברתית-ערכית בשעות חינוך, בימי מוקד ובתחומי הדעת. - הדרכת תלמידים במהלך שלוש השנים. - דרכי הערכת תלמידים: הערכת העשייה, הערכת עבודת הסיכום-יומן מסע. - דרכי ניהול שיח רפלקטיבי עם תלמידים. - דרכי פעולת ועדת ההיגוי הבית-ספרית וועדת ההערכה, דרכי שיתוף עם מורים מתחומי הדעת. 	

א.2. לבעלי תפקידים במערך המסייע

מספר שעות	נושאים עיקריים	אכלוסיית יעד
4 ש' 10 ש'	<ul style="list-style-type: none"> - ברור אישי-ערכי: צדק, צדקה וחסד; צדק חברתי; ערבות הדדית וכו'. - הצגת רציונל התכנית: התפישה החינוכית-ערכית, פדגוגיה אקטיביסטית-חברתית. - עבודה עם המערך הבית-ספרי: - מודל עבודה משותפת בין בעלי התפקידים בבת-הספר, מיומנויות ניהול תכניות חברתיות והדרכה בהן. מיפוי תיעוד עבודת תלמידים על-פי מתווה "כרטיס תפקיד", דרכי הדרכה והערכה של "יומן המסע", דרכי ניהול שיח רפלקטיבי עם תלמידים. - בנייה והטמעה של תכנית חינוכית-ערכית שתלווה את ההתנסות בשיעורי החברה ובתחומי הדעת. - ניהול מערך דיווח ממוחשב. - מיסוד דפוס עבודה עם נציגי הרשות ועם מקומות ההתנדבות. - דרכי פיקוח ומעקב: עמידה על נוהל אישור והסדרה של מקומות התנדבות למקומות ההתנדבות, בשיתוף מפקח רשותי. - ניהול מתנדבים: תיעוד של פעילות התלמידים ומעקב אחריה, ניהול ידע ממוחשב. - למידת עמיתים: ניתוח אירועים מהשדה להטמעת התכנית, היוועצות והפקת לקחים. 	מדריכים מחוזיים וממוני החינוך החברתי קהילתי.
4 ש' 2 ש'		
4 ש' 8 ש'		
15 ש'	<ul style="list-style-type: none"> - הצגת רציונל התכנית: התפישה החינוכית-ערכית. - פיתוח שותפויות בהטמעה של תכנית הבגרות החברתית ברשות. 	מפקחים רשותיים
10 ש'	<ul style="list-style-type: none"> - הצגת רציונל התכנית: התפישה החינוכית-ערכית. - המערך היישומי ברשות ובמחוז: הפעלת מערך הכשרה ופיתוח מקצועי לבעלי תפקידים במחוז. 	מנהלי מרכזי הדרכה וסגניהם

3.א. לבעלי תפקידים במערך המפעיל ברשות

30 ש'	<ul style="list-style-type: none"> - היכרות עם תכנית תעודת הבגרות החברתית: המהות החינוכית ודרישות המשרד להענקת התעודה. - ניהול מתנדבים: תיעוד של עבודת התלמידים, מעקב אחריה ודיווח, מיפוי התנדבות התלמידים ברשות, פיקוח על נוהל אישור והסדרה של מקומות התנדבות למקומות ההתנדבות, פיקוח על הכשרת התלמידים והדרכת ההכשרה. - מיסוד עבודה משותפת עם המפקח הרשותי, עם הרכז הבית-ספרי ועם מערך ההדרכה של מינהל חברה ונוער, ניתוח אירועים להפקת לקחים. - דרכי פעולת ועדת ההיגוי הרשותית. 	רכזי התנדבות רשותיים
15 ש'	<ul style="list-style-type: none"> - דרכי פיקוח ומעקב, עמידה על נוהל אישור והסדרה של מקומות התנדבות למקומות ההתנדבות. - ניהול מתנדבים: מעקב אחר עבודת התלמידים, תיעוד ומיפוי על-פי מתווה כרטיס תפקיד. - תכנון מערך הכשרה, הדרכה וחניכה של התלמידים במקומות ההתנדבות במהלך שלוש השנים. 	נציגי מקומות ההתנדבות

3. הכשרת התלמידים

א. מטרות

- לברר עם התלמידים את ערכי הנתינה, הערבות ההדדית והמעורבות החברתית.
- להקנות מיומנויות הנדרשות למילוי התפקיד ולהתנהלות אנושית במקומות ההתנדבות: טיפוח יחסי אנוש, כבוד הדדי וסובלנות לשונה ולנזקק.
- לטפח מוטיבציה למעורבות ולמחויבות חברתית, קהילתית ואזרחית כדרך חיים.
- לטפח מצוינות חברתית.

ב. תחומי הנושאים שבהכשרת התלמידים

ההכשרה תתקיים בבית-הספר ובמקום הפעילות במשך שלוש שנים (י-י"ב), בהיקף של 90 שעות. נושאי ההכשרה והלמידה מתחלקים לשלושה תחומים. יתכנו שינויים קלים בחלוקת השעות לפי סוג התפקיד.

- **ההיבט ערכי-חברתי, לכלל המתנדבים, כ-30 שעות**
 ערכי צדק, צדקה וחסד; על נתינה ועל ערבות הדדית בחברה; איתור הצרכים בסביבה החברתית, בבית-הספר ובקהילה; דיון בדילמות מוסריות; תהליך קבלת החלטות; תרבות השיחה והדיון ועוד. התפקיד לאורך שלוש השנים; דרכי ההערכה של ביצועי התלמיד; דרישות עבודת הסיכום.
מסגרת: ימים מרוכזים, שעות חינוך, תחומי דעת.

- **הכשרה במיומנויות לקראת התפקיד הנבחר, כ-30 שעות**
 הכשרה במיומנויות הנדרשות למילוי התפקיד.
מסגרת: מקומות ההתנדבות והרשות המקומית.

- **ליווי והדרכה במהלך הפעילות, כ-30 שעות**
 ליווי, הדרכה ורפלקציה על אודות ההתנסות, הפקת לקחים במהלך השנים.
 הדרכה בהכנת עבודת הסיכום - יומן מסע (בכתב או באמצעי אחר).
מסגרת: הדרכה אישית על-ידי איש מצוות בית-הספר או על-ידי מחנך כיתה, ובמקומות ההתנדבות לפי תנאי התפקיד.

מערכים פדגוגיים ללמידה המלווה של התלמידים

להלן הפניה לפעילויות דידקטיות עם תלמידים, בהתאם למתווי ההכשרה דלעיל. בתי-הספר יתאימו את הפעילויות למגוון תחומי ההתנדבות של התלמידים. חלק מהפעילויות לא יועדו מראש לעיסוק בהתנדבות, לדוגמה: הפעילות "זו בחירתתי" עוסקת בבחירת מקצוע, אך נראה לנו שהמהלך מתאים גם לבחירת תפקיד להתנדבות. המורים יתאימו פעילויות אלו לצורך המסוים. הפעילויות נמצאות במלואן באתר מינהל חברה ונוער. יש להיכנס ל"מאגר הפעילות" ולרשום את שם הפעילות כפי שמצוין להלן. המאגר מאפשר הורדת טקסט מלא ומעוצב של כל הפעילויות. אפשר למצוא פעילויות נוספות על מפרט הפעילויות שלהלן באתר מינהל חברה ונוער לפי מילות המפתח: "מחויבות אישית".

כתובת אתר האינטרנט של מינהל חברה ונוער: <http://noar.education.gov.il>
הערה: לחיצה על חלק מהקישורים תעביר ישירות לפעילויות ולחיצה על קישורים אחרים תעביר לכרטיסי מידע שמהם יש קישור לפעילויות.

א. פעילויות במיקוד חברתי-ערכי

לבירור ערכי: אישי וקבוצתי

דגשים ערכיים:

זהות אישית; שייכות; ערבות הדדית; צדק, צדקה, חסד; מעורבות חברתית; התנדבות; שותפות;

מי אני

שאל את עצמך

אפשר לעזור?

מה הייתי רוצה שיחשבו עליי

סגנון אישי – שאלון

איך אני מתנהג במקומות אחרים

איזה מן תפקיד בחרתי

מחויבות אישית וחברתית

בחרים אתגרים

אני ואתה נשנה את העולם

לעשות קצת יותר ממה שחייבים

מעורבות חברתית

למי אני שייך

תרגיל הקופסות – סטריאוטיפים

איך אני רואה את העולם

אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו

כל ישראל ערבים זה לזה?

מגולגלים בתוך נייר עיתון

כל אחד לפי יכולתו

גבולות האחריות

שמתי לב

מישהו מטפל בך?

ודהוד נפל לבור

סובלנות מהי

אכפת לי אכפת לנו

מי אנחנו, בני הנוער

[וכשאני לעצמי – מה אני?](#)
[הטלת אחריות וקבלת אחריות](#)
[עת לאהוב, מי שמעביר – מאיר](#)

ב. פעילויות במיקוד מיומנויות

שיתוף פעולה:

[משתפים פעולה](#)

איתור צרכים:

[איתור צרכים בקהילה](#)

[איתור צרכים](#)

יכולת קבלת החלטות:

[זו בחירתי](#)

[שאלון קבלת החלטות](#)

[עת להחליט ועת לעשות](#)

יכולת ניהול ריאיון אישי:

[ריאיון אישי – עמוד 28-29](#)

[ריאיון פתוח](#)

יכולת תקשורת בין-אישית:

[חשיבות ההקשבה](#)

[התיק האישי שלי](#)

[מיומנויות הקשבה, שיחה ודין](#)

[אמת או חיבה](#)

[מהן המילים, אם לא שתיקה – הבנת המסר](#)

[אני מרגיש, אתה מרגיש – מסר האני](#)

אסרטיביות:

[אסרטיביות לשם מה?](#)

[סגנונות התנהגות](#)

ניהול זמן:

[ימיו אינם חוזרים – הפנאי](#)

ניהול דילמה מוסרית:

[ניהול דילמה – פרק ב'](#)

משוב ורפלקציה:

[מתן משוב](#)

[פרדה ומשוב – הפעלה א': "איך צמחתי"](#)

[מפת החוויה – חוברת שבוע ההתנסות, עמ' 8-9](#)

[הצלחנו, וגם לא – בחינת ממדי העשייה](#)

אחריות:

[הטלת אחריות וקבלת אחריות](#)

ד. הדרכה והנחיה לתלמידים בשעה הפרטנית² לקידום המציונות החברתית

מבוא

תכנית "תעודת הבגרות החברתית" נמשכת שלוש שנים, בכיתות י"ב. שנים אלה הן שנים משמעותיות לתלמיד בבית הספר העל-יסודי בהשגת היעד של סיום מוצלח של בית הספר. בשנים אלו, התלמידים משקיעים מאמץ בלימודים ובהכנה לבחינות הבגרות, וזמנם הפנוי די מצומצם. תלמידים הבוחרים להצטרף לתכנית התנדבות מתמשכת במסגרת תכנית הבגרות החברתית מקבלים על עצמם אתגר לא-קל.

ההצטרפות לתכנית היא חופשית אך אין בזה כדי להקל את ביצועה. בהתנדבות, כמו בכל תפקיד שאדם מקבל על עצמו, יש רגעי שיא ורגעי שפל, רגעים של סיפוק ושל תחושת שליחות ורגעים של תסכול. התחושות קשורות בסגנון התפקיד, בהתאמתו ליכולותיו של המתנדב ובתנאים הסביבתיים.

בתכנית הבגרות החברתית, התלמידים עוברים הכשרה לקראת תפקידם והדרכה במהלכו, לרוב בקבוצות גדולות ובמיקוד בביצוע התפקיד המסוים. אנשי חינוך העוסקים בתכניות להפעלת מתנדבים מעידים כי לתלמידים רבים אין בכך די. הם זקוקים לאזון קשבת באופן פרטני יותר ולהדרכה לחשיבה רפלקטיבית על אודות ההתנסויות שלהם. העיבוד הרפלקטיבי הוא שמקדם את הלמידה החברתית הנלווית למעשה ההתנדבות והוא הבסיס להפנמת ערכי אחריות, נתינה, סובלנות, אמפתיה ורגישות לצורכי הזולת.

בבית הספר כוחות חינוכיים רבים, ולעתים הם אינם מנוצלים בצורה מרבית. מחנכי כיתות האם מחויבים לתהליך חינוכי-ערכי, אך רוב המורים לתחומי הדעת אינם שותפים בתהליך זה. רבים מהם יכולים ורוצים לתרום את חלקם לקידום מציונות חברתית לצד מחויבותם לתחומי הדעת שלהם, וזקוקים למסגרת זמן נאותה במערכת השעות כדי לעשות זאת.

² בתי ספר שטרם נכנסו לרפורמת עוז לתמורה יוכלו להשתמש בכלים שלהלן במסגרת זמן אחרת כמו שעות חינוך

אנו מציעים למורים אלה מסגרת זמן - השעה הפרטנית. **השעה הפרטנית תשמש מסגרת זמן לקידום מצוינות חברתית.**

עקרונות השעה הפרטנית

- בכל קבוצה ישתתפו **כחמישה תלמידים** המתנדבים בתכנית תעודת הבגרות החברתית. הרכב הקבוצה ייקבע על-ידי רכז תעודת הבגרות החברתית בבית הספר, על-פי מקומות ההתנדבות או על-פי שיקולים אחרים.
- כל קבוצה תיפגש **אחת לשבוע** עם מורה מלווה קבוע.
- כל מורה מצוות בית הספר יוכל, **על-פי בחירתו**, להנחות את השעה הפרטנית.
- למורים, זו הזדמנות להיות **מבוגר משמעותי** לתלמיד המתנדב.
- לתלמידים, זו הזדמנות לקבל **תמיכה חינוכית מתמשכת** וסיוע בהתמודדות במהלך ההתנדבות.

כדי לקיים את השעה הפרטנית למצוינות חברתית, על **מנהל בית הספר:**

- לעודד מורים המעוניינים בכך להיפגש עם קבוצת תלמידים מתנדבים במסגרת שעה פרטנית אחת בשבוע לטיפול מצוינות חברתית.
- לקיים בבית הספר סדנת פיתוח מקצועי למורים, בת חמש-עשרה שעות, שתכשיר אותם לתפקיד זה. בכל שנה, ישתתפו מורים נוספים בסדנה זו, עד להשלמת התהליך בקרב כל המורים. את סדנת המורים ינחו רכז תעודת הבגרות החברתית של בית הספר והמדריכה הבית ספרית, בסיוע רכז החינוך החברתי בבית הספר וממונה החינוך החברתי במחוז, או בסיוע מרכז ההדרכה של מינהל חברה ונוער במחוז.

מטרות השעה הפרטנית

- התלמידים יקבלו תמיכה מהמנחה ומהקבוצה, שתסייע להם להתמיד בהתנדבותם.
- התלמידים יזהו את התרומה הערכית של התנדבותם לחברה ולעצמם.
- התלמידים ירכשו כלים לחשיבה רפלקטיבית ולכתיבה רפלקטיבית על אודות ההתנסות שלהם בתפקידי ההתנדבות.
- התלמידים ילמדו לתעד באופן שיטתי את תהליך ההתנדבות שלהם.
- התלמידים ילמדו להכיר את עצמם ויזהו את נקודות החוזק שלהם.
- התלמידים ילמדו לפתור קונפליקטים בביצוע תפקידיהם.
- התלמידים ירכשו כלים לשיתוף, לפרסום ולהפצת רעיונות.
- התלמידים ירחיבו את הידע שלהם על תחום התנדבותם.

תפקידי המורה בשעה הפרטנית לעידוד מצוינות חברתית ולתמיכה במתנדבים

- ליצור אקלים חיובי בקבוצה ולבנות בין חבריה תקשורת פתוחה ויחסים של אמון.
- להקשיב למשתתפים ולעודד אותם לשתף את הקבוצה בחוויותיהם בהתנדבות.
- לנהל דיאלוג פתוח עם המשתתפים ולהביא אותם ללמוד זה מזה.
- לסייע למשתתפים להגדיר את מטרותיהם ולפתח אסטרטגיות על מנת להשיגן.
- להביא את המשתתפים לחשיבה רפלקטיבית על העשייה שלהם כדי לעודד למידה.
- להדריך את התלמידים בתיעוד עבודתם ובהכנת עבודת הסיכום - "יומן המסע" שלהם.
- להעריך את עבודות הסיכום של התלמידים.

התכנית המוצעת להלן מיועדת לסייע למורה המלווה את הקבוצה בתהליך שבו הוא יסייע לתלמידים לעבד את ההתנסויות שלהם במסגרת ההתנדבות ולפתח יכולת שיח רפלקטיבי כבסיס להפקת לקחים אישיים וחברתיים. כל מורה יבחר את ההפעלות הרצויות לו מתוך ההפעלות המוצעות על-פי שיקול דעתו ובהתאמה לקבוצת התלמידים.

התכנית כוללת שש יחידות:

1. יחידת **פתיחה**, שבה פעילויות לבניית הקבוצה וליצירת אמון בין חבריה.
2. ארבע יחידות שהפעילויות שבהן ישולבו במהלך השנה בהתאם להתפתחות הקבוצה ובהתאם לצרכים של חבריה:
  - א. **מספרים ומשתתפים**: שיתוף אחרים בחוויות ההתנדבות, הצלחות וחוזקות ממקום ההתנדבות.
  - ב. **מקשיבים ומסייעים**: הקשבה בקבוצה, פרגון, ניתוח אירועים, פתרון קונפליקטים בהתנדבות.
  - ג. **מתבוננים ומתעדים**: כתיבת יומן התנדבות רפלקטיבי, לקראת עריכת עבודה מסכמת-"יומן המסע".
  - ד. **חושבים ערכים ומרחיבים ידע**: עיבוד ערכים וחשיבה רפלקטיבית, הרחבת הידע בתחומי ההתנדבות ובהקשרם החברתי.
3. יחידת **סיכום**, שבה פעילויות לסיכום שנת ההתנדבות.

מתווה לשעה הפרטנית לחיזוק תלמידים בתכנית
"תעודת הבגרות החברתית"

תוכן העניינים

יחידה 1: פתיחה - יוצרים קבוצה, בונים אמון

1.1 פגישות אישיות

1.2 תרגילי חפצים

1.3 תרגיל תיאום ציפיות

יחידה 2: מספרים ומשתפים

2.1 הצעות לפעילות

2.2 הצעות לשאלות

2.3 מעשי גבורה גדולים כקטנים

יחידה 3: מקשיבים ומסייעים

3.1 איך מקשיבים?

3.2 "התנינים" שלי

3.3 "גדר, כבשה ואיש עם בעיה"

3.4 "רק מילה טובה"

יחידה 4: מתבוננים ומתעדים (יומן המתנדב)

4.1 ניגשים למשימה

4.2 אוספים ומתארים

4.3 כותבים ומעבדים

4.4 לקראת כתיבת העבודה המסכמת

יחידה 5: חושבים ערכים ומרחיבים ידע

5.1 כשאהיה גדול

5.2 "קול קרא לי, והלכתי"

5.3 על המגזר השלישי

יחידה 6: סיכום

6.1 קוצים ושושנים – סיכום שנה

6.2 לקראת פרדה

יחידה 1: יוצרים קבוצה, בונים אמון

ביחידה זו פעילויות שמטרתיהן: עריכת היכרות, גיבוש הקבוצה, תיאום ציפיות והבהרת מושגים. פעילויות אלו יציבו בסיס איתן ומשמעותי למפגשי הקבוצה לאורך השנה. רעיונות ומתודות שיעלו בפעילויות עצמן ובתוצרים הנלווים ישמשו השראה לבני הנוער בעבודתם הקהילתית. על המנחה להאיר את הנקודות הרלוונטיות למקום ההתנדבות.

1.1 פגישה אישית

מטרות

- לתאם ציפיות אישיות וקבוצתיות.
- ליצור היכרות מעמיקה בין חברי הקבוצה.

עזרים

דף לתכנון פגישות אישיות

מהלך הפעילות

1. המנחה יחלק לכל משתתף דף "שעון פגישות" (נספח 1).
2. המנחה יבקש מהמשתתפים לקבוע ביניהם פגישות בשעות המצוינות בדף, ויקדיש לכך דקות מספר.
3. לאחר שכל המשתתפים תיאמו זמנים לפגישות, המנחה יכריז בקול רם על שעה, והמשתתפים ייפגשו זה עם זה. המנחה יגדיר לכל מפגש נושא שעליו המשתתפים צריכים לדבר.
  - המנחה יבקש מהמשתתפים לכתוב דברים מעניינים ששמעו במהלך המפגשים.
4. נושאי המפגשים:
  - א. היכן אני מתנדב? מה תפקידי שם?
  - ב. חוויות משמעותיות שהיו לי בשנה שעברה במקום ההתנדבות – מי גרם להן? מי גרם להן להיות משמעותיות?
  - ג. כוונות לקראת השנה הקרובה – תפקידים חדשים, מטרות אישיות, אנשים חדשים שאני עומד להכיר.

- ד. מה אני רוצה שיהיה במפגשי הקבוצה? האם יש לי רעיון לנושאים לשיחה?
5. המנחה יערוך עיבוד למפגשים האישיים:
- האם שמעתם משהו שחידש לכם דבר מה?
  - האם שמעתם משהו שדומה להתנסות שלכם?
  - האם שמעתם משהו ששונה מההתנסות שלכם?
6. המנחה יסכם ויאמר שלשעה המשותפת יש מטרות שונות, והחשובה שבהן היא שזו תהיה שעה משמעותית עבורכם. אנו ננסה ליצור כאן אווירה של שיחה אמתית וגלויה בין חברי הקבוצה, וננסה ליצור ליווי ותמיכה לאורך השנה בנושא ההתנדבות.

1.2 תרגילי חפצים

חפצים ותמונות יכולים לתרום ליצירת שיחה. כל חפץ עשוי לסמל משמעות אחרת אצל אדם אחר. אפשר לשלב תרגילים אלו בפעילות לתיאום ציפיות אישי וקבוצתי, אך גם בפעילות לאורור רגשות וליצירת שיתוף.

מטרה

לסייע לתלמיד להבהיר את ציפיותיו מעצמו ומהקבוצה.

הצעות לתרגיל

1. הגדרת ציפיות אישיות בעזרת חפצים יומיומיים

- א. כל תלמיד בוחר חפץ המסמל **ציפייה שלו מעצמו**. לדוגמה: מפתח - לדעת להיפתח לעולמות חדשים.
- ב. כל תלמיד בוחר שני חפצים המסמלים דברים העשויים **לעזור לו בהתמודדות** במהלך השנה (או לפני פרויקט מסוים). לדוגמה: פנס ומחדד - אפשרות להאיר את הדברים באור שונה ולחדד את הדרוש שיפור.
- ג. כל תלמיד בוחר חפץ המסמל כיצד הוא היה רוצה **שיראו אותו** במקום ההתנדבות.

למשל:
✓ מפתח
✓ מחדד
✓ מחק
✓ פנס
✓ טושים
✓ צבעוניים

2. הגדרת ציפיות ממפגשי הקבוצה וממקום ההתנדבות

בעזרת תמונות של פריטים שונים מאותו תחום

- א. כל תלמיד בוחר תמונה המסמלת את **מפגשי הקבוצה**. לדוגמה: בית חם ומשפחתי או ארמון קרח.
- ב. כל תלמיד בוחר תמונה המסמלת את **מקום ההתנדבות**.
- ג. כל תלמיד בוחר תמונה המסמלת את מקום ההתנדבות שלו **כפי שהוא רוצה שייראה בסוף השנה**.

למשל:
✓ תמונות בתים (ארמון, בית בכפר, בית פשוט, בית עתיק, בית על הים)
✓ תמונות של מקצועות (שוטר, קוסם, זמר, פסיכולוג, רופא, נגר)
✓ תמונות של טבע ושל איתני טבע (שקיעה, זריחה, הרים, מפל, סלעים, מדבר)

1.3 תרגיל תיאום ציפיות

עיבוד מתוך: [לקראת חברה הוגנת בבית ספר](#) (החוברת במלואה נמצאת בקטלוג הפרסומים באתר מינהל חברה ונוער)

מטרות

- לתאם בין ציפיות המשתתפים על מנת ליצור בסיס לאמון בין חברי הקבוצה.
- להכיר בכך שהאחריות על תפקוד הקבוצה וקבלת סיוע הדדי בין חברי הקבוצה להתמודדות עם תפקידי ההתנדבות שלהם, מוטלת על כל אחד מהמשתתפים בה כמו גם על המנחה
- לקדם היכרות בין המשתתפים.

משך הפעילות: 45 דקות.

מהלך הפעילות

1. כל תלמיד ימלא את טבלת הציפיות שלו בטופס המצורף. ליד כל סעיף ירשום אם הציפייה ניתנת למימוש (מ') או לא (ל"מ), וכן אם מימוש הציפייה תלוי בו, בחבריו או במנחה (רצוי שהמנחה ירשום הנחיות אלו על גבי הלוח).
2. המשתתפים יתחלקו לקבוצות, בכל קבוצה יציג כל אחד מחברי הקבוצה ציפייה אחת מכל תחום אשר נראית לו חשובה ואפשרית למימוש (אין להציג ציפיות מעצמו).
3. כל אחד מחברי הקבוצה ירשום את הציפיות הנאמרות על דף נייר.
4. יתקיים דיון קבוצתי בציפיות:
  - מה הנימוקים לחשיבות הציפייה?
  - מה הסיכויים למימושה?
  - באיזו מידה תלוי מימושה בפרט ובאיזו מידה הוא תלוי בקבוצה?
5. עם תום הדיון, יבחרו הקבוצה חברי הקבוצה שלוש ציפיות החשובות בעיניהם בכל תחום. אחד מחברי הקבוצה ירשום את הציפיות שנבחרו על גבי בריסטול.
6. הקבוצות יתלו את הבריסטולים על קירות החדר וכל המשתתפים יעינו בכתוב.
7. לאחר עיון בציפיות שרשמו הקבוצות השונות, המנחה יציג את ציפיותיו.
8. יתקיים דיון במטרה לבחור 3-4 ציפיות מכל תחום המוסכמות על רוב המשתתפים והנראות להם אפשריות למימוש.

למנחה: תרגיל זה מחייב את התלמידים לשאת ולתת ולהיות מוכנים לוותר על מנת להגיע להסכמת הרוב. לעתים, יש נטייה לטשטש את ההבדלים על מנת להימנע ממצבי קונפליקט. תפקיד המנחה הוא לסייע לתלמידים לחדד את ההבדלים ולנהל דיון למציאת המכנה המשותף.

טופס תיאום ציפיות

מהמנחה	מחברי הקבוצה	מהשעה הפרטנית	מעצמי (אפשר לקפל)

יחידה 2: מספרים ומשתפים

מטרת הפעילויות המוצעות ביחידה זו היא לאפשר לכל משתתף לשתף את הקבוצה ואת המנחה באירועים שחווה במהלך ההתנדבות. אפשר להקדיש לכך מפגש שלם – לצורך אוורור רגשות, ואפשר שבכל מפגש מספר מוגבל של משתתפים ישתף את הקבוצה בחוויות. מצורפות הצעות לפעילויות והצעות לשאלות לפעילויות.

2.1 הצעות לפעילות

סבב "מה נשמע"

עריכת סבב "מה נשמע" קצר בכל מפגש באופן סדיר וקבוע. נוהל זה ייצור בקבוצה ציפייה לשמיעת החוויות וייצור מעקב אישי וקבוצתי אחר תהליכים ואירועים. מצורפות הצעות לשאלות לסבב כדי ליצור גיוון בשאלות מפגישה לפגישה.

אפשר לקשר את השאלות בסבב הפתיחה לנושא העיקרי שבו ברצונכם לעסוק באותו מפגש, ולנצל את הסבב להצפת סוגיות בתחום.

משחקי כרטיסיות

- א. רושמים שאלות מספר על גבי כרטיסיות ומשחקים משחק חברה או משחק לוח וקובייה. חברי הקבוצה מרימים כרטיסיות ועונים על השאלות.
- ב. מחלקים לכל משתתף כרטיסייה שעליה רשומה שאלה. המשתתפים מסתובבים בחדר ובוחרים בן-זוג. על כל אחד לשאול את בן-זוגו את השאלה הרשומה בכרטיס. לאחר קבלת התשובה, בני הזוג מחליפים ביניהם את הכרטיסיות ופונים לחפש בן-זוג אחר.

משחקים

1. **דומינו אנושי** - על אחד המשתתפים לומר שני דברים שלמד במהלך ההתנדבות. משתתף שאף הוא למד בהתנדבות שלו את אחד משני הדברים שאמר המשתתף הראשון יושב לצדו באחד מצדדיו ואומר דבר מה נוסף שלמד, וכן הלאה עד שכל המשתתפים יושבים זה לצד זה.
2. **בינגו** - כל אחד מהמשתתפים רושם שאלה ככותרת על דף שבו מסורטט ריבוע המרוכב מתשעה ריבועים קטנים. המשתתפים מסתובבים בחדר ומבקשים מחבריהם תשובות לשאלות שרשמו. רושמים את שם כל משתתף שעונה ואת תשובתו באחד הריבועים הקטנים. כשהריבועים של כל המשתתפים מלאים בתשובות, המנחה קורא בשמות המשתתפים, וכל משתתף מסמן בריבוע שלו את השם שצוין. מי שסימן שורה, טור או אלכסון של שמות קורא: "בינגו".

3. **אמת או חובה** - רושמים שאלות על ניירות קטנים ומכניסים את הניירות לבקבוק. מסובבים את הבקבוק על הרצפה, המשתתף שאליו פונה פקק הבקבוק מוציא פתק ושואל, המשתתף שאליו פונה בסיס הבקבוק עונה.

2.1

הצעות לשאלות

- ✓ אמור מילה אחת המסכמת עבורך את השבוע. המילה יכולה לציין מקום, מושג, רעיון, חפץ או אדם.
- ✓ ציין דבר מה שהפתיע אותך.
- ✓ ציין דבר מה שגרם לך סיפוק.
- ✓ ציין דבר מה ששימח אותך.
- ✓ ספר על רעיון חדש שעלה בדעתך השבוע.
- ✓ ציין דבר מה שגילית על עצמך.
- ✓ ציין שאלה או מחשבה שעלתה בך בעקבות ההתנדבות.
- ✓ ספר על אדם שהשאיר עליך רושם חיובי במיוחד.
- ✓ ציין דבר מה שהבאת מעצמך לפעילות ההתנדבותית.
- ✓ ספר על חוויה מיוחדת שחווית במקום ההשמה.
- ✓ ספר על אתגר שהתמודדת איתו.
- ✓ ספר על דילמה שעמדה בפניך במקום ההתנדבות.
- ✓ שתף ברעיון שהיית רוצה לפתח במקום ההתנדבות.
- ✓ תאר את התחושות שלך כאשר אתה מגיע למקום ההתנדבות.
- ✓ שתף בעצה טובה שקיבלת השבוע.
- ✓ ציין דבר מה שאתה זקוק לו כדי להצליח יותר במקום ההתנדבות.
- ✓ תאר את הדרך או את השביל שאתה רוצה לסלול לבאים אחריו.
- ✓ תאר רגע מצחיק במיוחד שחווית במקום ההתנדבות.

דוגמה ללוח בינוני:

השאלה ששאלתי: מה שימח אותך השבוע?

מיכאל תכננתי פעילויות והיא יצאה טוב	דסנה 13 שעות ההדרכה שאני צוקדת אתו	שרי חיוק fe חניכה
הדס קיבלתי תפקיד חדש	יוני חבר טוב לפי ה63רץ לפעילויות	מיקי הפנתי מהו חדש
אסף חניק סיפר לי סיפור מדה	תומר הכרתי חברה חדשה	אלון שהייתי כריא כל השבוע

הצעות לסבב בהתאם ללוח השנה

חגי תשרי:

- א. "תשליך" – דבר אחד שאני בוחר "להשליך" השנה.
- ב. "שירבו זכויותינו" – נושא אחד שאני רוצה לקדם במיוחד השנה.

חנוכה:

- א. נקודת אור מהתקופה האחרונה (אפשר להביא נרות חנוכה).
- ב. "נס גדול" – משהו שלא האמנתי שיקרה וקרה.

ט"ו בשבט:

- א. דבר שבו צמחתי השנה.
- ב. דבר מה שטיפחתי והוא היום פורח.

פורים:

- א. דבר מצחיק שקרה לי במקום ההתנדבות או בהקשר אליו (מאפשר צחוק ופורקן).
- ב. "וזהפוכו": כל אחד מספר על דבר מה שקרה לו דרך עיניו של מישהו אחר שהיה באותו אירוע.

פסח:

- א. "כנגד ארבעה בנים" – האם עשיתי מעשה המאפיין את אחד הבנים?
- ב. מעבדות לחירות – מהו חופש בשבילי?

2.3 מעשי גבורה גדולים כקטנים

למנחה: אפשר לקיים פעילות זו כפעילות בפני עצמה או לשלב אותה כמתודה לסיכום בכל פעילות אחרת.

מטרות

1. לערוך עיבוד אישי להתנסויות ולהישגים במקום ההתנדבות.
2. לזהות סוגים שונים של מעשי גבורה, קטנים כגדולים.

עזרים

השיר "עזר לו לבכות" / פאולו קואלו (נספח)

מהלך הפעילות

- א. המנחה שואל את המשתתפים מהו גיבור לדעתם ומהם מעשי גבורה.
- ב. המנחה קורא את השיר "עזר לו לבכות" מאת פאולו קואלו (מתוך: **קצרצרים**, אוסף סיפורים ומשלים, תרגום: יורם מלצר, ידיעות אחרונות, 2000), ומקיים דיון קצר:
  1. מהי גדולתו של הילד? מדוע זכה בפרס? (הוא מצליח להבחין באחר ולהעביר לו רגשות חמים).
  2. האם הפרס מגיע לו לדעתכם? האם הייתם מגדירים את שעשה כמעשה גבורה? (הילד עושה מעט, אך תורם הרבה. השאלה היא אם מודדים את העשייה או את התרומה).
- ג. המנחה מבקש מהמשתתפים להתרכז ולהיזכר:
  - האם הייתי עד למעשה גבורה או שראיתי גיבור כלשהו בשבוע האחרון?
  - במה הייתי אני גיבור השבוע?

אפשר להשמיע שירים ברקע בזמן ההתכנסות האישית. הצעות לשירים: "כולנו זקוקים לחסד", "לתת", "ואחרי ככלות הקול והתמונה".

- ד. המעוניינים משתפים את הקבוצה במעשה גבורה שהיו עדים לו או בגיבור שראו.
- ה. המנחה מבקש מהמשתתפים להגדיר איזו התנהגות נחשבת בעיניהם כ"גבורה" (אפשר להדגיש תכונות שעלו בסיפורי התלמידים).
- ו. **למפגשים הבאים:** בסוף כל מפגש, אפשר לבקש מהמשתתפים לציין גיבור או מעשה גבורה שראו השבוע, ואפשר לבחור בסוף כל מפגש גיבור משותף, מתוך הקבוצה או מחוצה לה.

גם אם במפגש הראשון או השני לא עולה סיפור מיוחד, במהלך השבועות יתרגלו התלמידים לפקוח עיניהם ולאחר הסיפור הטוב הראשון, יעלו סיפורים מדי שבוע.

עֶזְרָה לֹוּ לְבָכוֹת / פָּאוּלוֹ קוֹאֵלוֹ

וּפְנִיּוֹ נְפוּחִים מְדַמְעוֹת. דִּלְג
הַיֶּלֶד מֵעַל הַגֶּדֶר, הַתִּישָׁב
לִידוֹ, וְנוֹתֵר שֵׁם זְמַן רַב.

"מָה עָשִׂיתָ שָׁם כָּל כֶּךָ הַרְבֵּה
זְמַן?" שְׁאַלָה אִמּוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד,
כְּשֶׁשָׁב הַבֵּיתָה.

"שׁוּם דָּבָר מִיָּחָד, " עָנָה הַיֶּלֶד.
"הוּא אֶבֶד אֶת אִשְׁתּוֹ,
עֲצוּב לֹוּ מְאֹד. בְּסֹךְ הַכֹּל
עֲזַרְתִּי לֹוּ לְבָכוֹת."

בְּאֶחָד מִבְּתֵי הַסֶּפֶר בְּמָקוֹם
מְגוּרִי, נְעַרְכָה תַחֲרוֹת
בְּנוֹשָׂא דְאָגָה לְזוּלָת.

הַמְנַצֵּחַ בַּתַּחֲרוֹת הִיָּה יֶלֶד,
שֶׁהִגִּישׁ עֲזָרָה לְשִׁכְנוֹ, אִישׁ
בְּשָׁנוֹת הַשְּׁמוֹנִים לְחַיָּיו.

יוֹם אֶחָד, הַבְּחִין הַיֶּלֶד
בְּקִשְׁיֵשׁ יוֹשֵׁב בְּגֵן בֵּיתוֹ
כְּשֶׁהוּא שָׁקוּעַ בְּעֶצֶב עֵמֶק,

יחידה 3: מקשיבים ומסייעים

הקשבה היא מיומנות אישית וחברתית בעלת ערך רב. הקשבה ראויה בין חברי הקבוצה תגרום למפגשים להיות למשמעותיים יותר. נוסף לכך, מיומנות ההקשבה תהיה למשתתפים לעזר כפעילים וכמנהיגים במקומות ההתנדבות. הקשבה היא מיומנות נרכשת שיש ללמוד ולתרגל. רק כאשר המשתתפים ידעו להקשיב זה לזה, הם יוכלו לתמוך זה בזה ולסייע האחד לאחר בפתרון בעיות ובהפקת תובנות.

3.1 איך מקשיבים?

מטרות

- להבהיר מושגים הקשורים בהקשבה פעילה.
- לברר את הדרך שבה אנו מבטאים את היותנו קשובים.
- להעמיק את ההקשבה הפעילה בין חברי הקבוצה.

כְּשֶׁאֲנִי מְסַפֵּר לְךָ מִשְׁהוּ,
וְאַתָּה כָּל הַזְמַן
רַק "יִפִּי, יִפִּי" מְשִׁיב,
אֲנִי יוֹדֵעַ
שֶׁאַתָּה בְּכֻלּוֹ לֹא מְקַשֵּׁיב.
(מאת: יהודה אטלס. מתוך: והילד הזה הוא אני,
הוצאת כתר, 1977)

עזרים

- נספח 1: "הקשבה אמפתית" / קרל רוג'רס.
- נספח 2: טבלת ניתוח קשב.
- נספח 3: שיר על הקשבה.

מהלך הפעילות

1. המנחה יבקש מהמשתתפים להגדיר מהי הקשבה בעיניהם ומדוע היא מרכיב חשוב בהתנהלות קבוצתית.
2. המנחה יבקש מאחד המשתתפים לספר על אירוע כלשהו שהתרחש במסגרת ההתנדבות, ויבקש משאר חברי הקבוצה להקשיב לו.
3. המנחה יבקש מהמספר לומר עד כמה הרגיש שהקשיבו לו ואילו סימנים היו להקשבה או לחוסר ההקשבה (שפת גוף, תגובות מילוליות).

4. המנחה ישאל את המקשיבים:

- האם הקשבתם?
- מה עזר לכם להקשיב?

אפשר להשתמש במתודה מתאימה כדי לעורר שיחה וכדי לאתר סיפור מתאים.

- האם היה ביטוי להקשבה בשפת הגוף שלכם?
- האם היה ביטוי להקשבה בתגובות המילוליות שלכם?
- האם שאלתם את המספר שאלות?
- האם השאלות היו שיפוטיות או ביקורתיות?
- כיצד שיפוטיות יכולה להשפיע על המספר?

למנחה: אם אין הלימה בין מה שהמספר עונה ובין מה שהמקשיבים אומרים, אפשר לשאול: מה ניתן לעשות כדי לשדר למספר שמקשיבים לו.

5. המשתתפים יתחלקו לזוגות. כל זוג יקרא את הקטע "הקשבה אמפתית" של קרל רוג'רס (נספח 1) וידון בנקודות אלו:

- ממה עלינו להימנע אם אנו רוצים לחזק מישהו על-ידי הקשבה?
- מה חשוב שנדגיש בהקשבה?

6. המנחה יחלק למשתתפים את טבלת ניתוח הקשב (נספח 2), המדגימה שלוש רמות של הקשבה. המנחה יעבור על הטבלה עם המשתתפים וידגיש כי היעד הרצוי מתואר בעמודה השלישית: הבסיס לשיחה, לדיון ולהידברות הוא יכולתו של המשתתף בשיחה לצאת מן המעגל הצר של עצמו אל עבר זולתו.

נספח 1: הקשבה אמפתית

"הקשבה אמפתית" / קרל רוג'רס

"ההימצאות בחברתו של אדם אחר באופן אמפתי... משמעה לחיות לשעה קלה בתוך חייו, לנוע בהם בעדינות, מבלי להיות שיפוטי. להיות עם אדם אחר (באמפתיה) משמעו, שלעת עתה אתה מניח בצד את כל השקפותיך וערכיך, על מנת להיכנס לעולמו ללא דעה קדומה. זוהי הווייה מורכבת, מאתגרת, חזקה, ועם זאת מעודנת ועדינה."

להקשיב

אינני חסר ישע.
אולי חסר ניסיון והססני,

אך לא חסר אונים.

כשעושה אתה משהו למעני
שיכול אני לעשות בעצמי –
אתה מגביר את אכזבתי,
מנציח את מבוכתי.

אולם, כשמקבל אתה כעובדה פשוטה
שאני מרגיש מה שאני מרגיש,
אפילו אם זה לא הגיוני,
אזי אינני צריך לשכנע אותך
ומתפנה להבין את המתרחש בנפשי,
מוציא את התשובות מתוכי,
אז צוות מאליהן התשובות ברורות ומהירות,
ואינני זקוק כלל לעצות
כי אני – אני.

כשאני מבקש ממך להקשיב לי
ואתה מתחיל לייעץ לי -
לא את שביקשתיך עשית.

כשאני מבקש ממך להקשיב
ואתה מנסה להשיב
איך צריך להרגיש ומדוע,
אתה ברגשותיי רק פוגע.
כשאני מבקש ממך להקשיב לי,

ואתה מרגיש שעליך לפתור את בעייתי -
אתה מאכזב אותי,
אפילו שזה נשמע לא הגיוני.

הקשב,
כל שביקשתיך הוא להקשיב.
לא לפעול, לא לדבר,
רק לשמוע בלי להגיב.
אני יכול לדאוג לעצמי,

הוא רק מקשיב –
נותן לך לחשוב לבד על הדברים.

לכן, אנא, רק הקשב.
אם תרצה לדבר – בקש.
חכה רגע לתורך,
ואז אקשיב אני לך.

גם רגשות לא הגיוניים
הופכים למשמעותיים
כשמבינים את שהם טומנים,
המקור שממנו הם נובעים.

יתכן שלכן תפילות עוזרות לאנשים,
משום שאלוהים מחריש,
אינו מייעץ, אינו מארגן,

נספח 2:

טבלת ניתוח קשב

חוסר הקשבה	הקשבה חלקית	הקשבה מלאה
עוסק בעניינים אחרים	שותק וחושב על עניינים אחרים	מתרכז בדברי המספר על מנת להבין אותם
אינו מביט בדובר	מביט בדובר ומסתכל לכיוונים שונים	מישיר מבט אל הדובר
מתפרץ, מתערב, מפריע	מקשיב ושואל שאלות חטטניות	מקשיב ושואל שאלות הבהרה
עסוק בסיפור של עצמו	מספר על עצמו: "אצלי זה כך"	מתייחס למספר
מתייחס למספר בשיפוטיות ובביקורתיות	מביע דעתו על הסיפור	מבין את מצבו של המספר ואת נקודת מבטו – אינו שופט אותו
חושב מראש על פתרונות	מציע פתרונות	מזמין את המספר למצוא פתרונות בעצמו

סוגי הקשבה שיש להימנע מהם
הקשבה אוטוביוגרפית – הסיפור שאנו שומעים מזכיר לנו חוויה דומה שעברנו, מחשבתנו נודדת לסיפור האישי שלנו.
הקשבה סקרנית – פרט מסוים בדבר שאנו שומעים תופס את תשומת לבנו. אנו תוהים לגביו ורוצים לברר עוד מידע.
הקשבה שיפוטית – בינינו לבין עצמנו, אנו שופטים את הדובר, את התנהגותו בסיפור, את שיקול דעתו וכד'.
הקשבה לשם פתרון בעיות – בינינו לבין עצמנו, אנו מעלים רעיון לפתרון הקושי של המספר, וחשים רצון לעזור לו ולשתף אותו ברעיון שלנו.

ארבעת השי"נים להקשבה פעילה:

שהייה

שחזור

שאילה

שפת הגוף

מעובד על-פי מכון ברנקו-ויס לטיפול החשיבה

3.2 "התנינים" שלי

מטרות

- להתנסות בגיבוש חוויתי של הקבוצה.
- להעלות אתגרים העומדים בפני חברי הקבוצה בפעילות ההתנדבות.
- להקנות כלים אישיים וקבוצתיים להתמודדות עם האתגרים.

עזרים

ציורים או תמונות של תנין, של נחש ושל רפסודה (אפשר להביא חפצים שיסמלו כל אחד מהדברים).

מהלך הפעילות

1. המנחה יסדר כיסאות כמספר המשתתפים בצד אחד של החדר, ויאמר לכל תלמיד לעמוד על כיסא (אם יש קושי בעמידה על כיסאות, אפשר להכיל עיגולי קרטון בקוטר של תקליט ולעמוד עליהם).
2. המנחה יאמר למשתתפים: "בצד האחר של החדר יש אוצר המיועד לכם, אך נהר גועש ביניכם לבין האוצר. עליכם להגיע לצד האחר של החדר בלי לדרוך על הרצפה (רק באמצעות הכיסאות). את האוצר תקבלו רק אם כל חברי הקבוצה יגיעו בבטחה. אם אחד יורד מהכיסא – כולם חוזרים לנקודת ההתחלה".
3. בזמן שחברי הקבוצה מנסים לעבור מצד אחד לצד האחר, המנחה מניח על הרצפה אתגרים להתגבר עליהם (אפשר להשתמש בתמונות, בציורים או בחפצים כסמלים לאתגרים):
  - נחש – עליהם לעקוף אותו (הוא יכול לזוז במהלך המשחק).
  - תנין – אוכל כיסא אחד – על חברי הקבוצה להסתדר עם כיסא פחות.
  - רפסודה – מוסיפים כיסא לשימוש הקבוצה.
  - כיד הדמיון...
4. במהלך המשחק, המנחה יצפה בקבוצה וינסה לאתר בין חברי הקבוצה מילים של תקשורת, יוזמה, יצירתיות וכדומה.

אפשר למנות את אחד מחברי הקבוצה כצופה ולציידו בדף תצפית:

- ❖ האם הייתה תקשורת בין חברי הקבוצה במהלך המשימה? פרט.
- ❖ האם חברי הקבוצה יזמו רעיונות לפתרון הבעיה? אילו רעיונות?
- ❖ האם הייתה עזרה הדדית בקבוצה?
- ❖ האם הקבוצה בחרה מנהיג?

5. המשחק מסתיים כאשר כל חברי הקבוצה מגיעים לצד הנגדי של החדר.

המנחה ישאל במליאה:

- א. איך הרגשתם במהלך המשחק?
  - ב. כיצד התגברתם על האתגרים? (אפשר לשלב את ההתרשמות מהתצפית.)
  - ג. אילו אתגרים עומדים בפניכם במסגרת ההתנדבות?
  - ד. באילו כלים תוכלו להשתמש כדי להתגבר על האתגרים? (כלים אישיים – חוזקות והעצמה, כלים קבוצתיים – עזרה הדדית, למידת עמיתים, תמיכה.)
- המנחה יסכם:** במפגשים שלנו אנו מנסים לאתר אתגרים שונים, קטנים כגדולים, ולגלות יחד מה מחזק אותנו ותורם להצלחתנו וכיצד אנו יכולים לעזור האחד לאחר.

האוצר

1. אפשר לשלב בדיון מרכיבים של הצבת מטרות כמו:

- איזה "אוצר" מחכה לנו בסוף השנה?
- מה אנחנו שואפים לקבל מהמשימות שהצבנו לעצמנו?
- מי יכול לסייע לנו להגיע אל האוצר?

2. אפשר לחלק לתלמידים בסוף כיבוד קל או ברכה אישית בתור "אוצר".

3.3 "גדר, כבשה ואיש עם בעיה"

פעילות באמצעות הספר: **גדר, כבשה ואיש עם בעיה**, מאת יעל בירן*

מטרות

- לזמן למידת עמיתים בין חברי הקבוצה.
- להביא את המשתתפים להעלות בעיות מהשטח ולהציע דרכים להתמודד אתן.

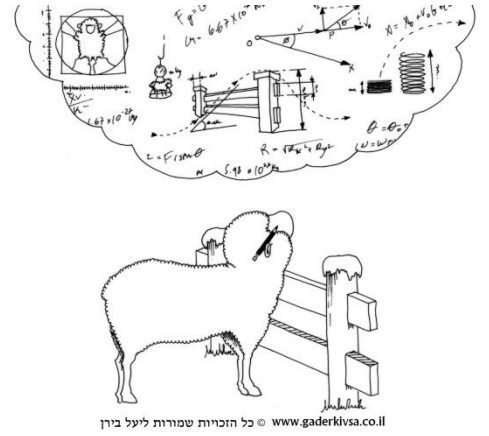
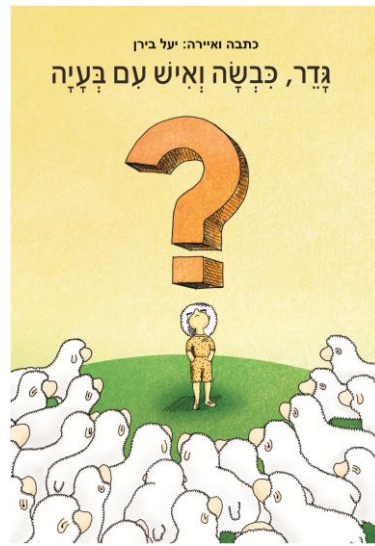
עזרים: תמונות של כבשים.

מהלך הפעילות

1. המנחה יתחיל בקריאת הסיפור ויבקש מכל משתתף לחשוב על בעיה או על אתגר המטרידים אותו במקום ההתנדבות.
2. המנחה יפזר את התמונות של הכבשים על הרצפה וימשיך בקריאת הסיפור.
3. המנחה יבקש מכל משתתף לבחור כבשה המייצגת את האופן שבו הוא התמודד, או מתמודד, עם אתגרים ועם בעיות.. המנחה יערוך סבב וכל משתתף יספר איזה כבשה בחר ואיזה אופן התמודדות הכבשה מייצגת.
4. המנחה יבקש מכל משתתף לבחור כבשה המייצגת את האופן שבו הוא **היה רוצה** להתמודד עם אתגרים ועם בעיות. המנחה יערוך סבב וכל משתתף יספר איזה כבשה בחר ואיזה אופן התמודדות הכבשה מייצגת.

המנחה יסיים את קריאת הסיפור ויערוך סיכום: יש דרכים שונות ומגוונות להתמודד עם קשיים ועם אתגרים, הדרכים משתנות בהתאם לאתגרים השונים ולנטיות הטבעיות של כל אחד. אנו יכולים ללמוד מחברינו דרכים שונות להתמודדות עם בעיות ולהבחין אצלנו במאפייני התמודדות

תגובות ודיונים נוספים בעקבות הספר אפשר למצוא באתר: www.gaderkivsa.co.il

3.4: "רק מילה טובה"

מטרות

- להבהיר את חשיבות העידוד והחיזוק החיובי מצד חברי הקבוצה.
- להקנות כלים לחיזוק ולעידוד.

עזרים

חבילה עוברת: הפתעה עטופה בשכבות של עיתונים, בין השכבות כרטיסי שאלה ומשימות (נספח 1).
השיר "מילה טובה".

מהלך הפעילות

שלב א' - "טופחים על השכם"

1. משחק: "חבילה עוברת"

- א. המנחה נותן את החבילה (שהכין מראש) לאחד המשתתפים.
- ב. המנחה מבקש מהמשתתף לבצע את המשימה ולהעביר את החבילה למשתתף אחר על-פי ההנחיה שבכרטיס.
- ג. המשתתף שקיבל את החבילה מסיר שכבת עיתונים, מגלה את כרטיס המשימה הבא ומעביר את החבילה על-פי הכתוב בכרטיס המשימה, וכן הלאה, עד שאחרון המשתתפים מקבל את הפרס.

למנחה: חשוב שהחבילה תעבור בין כל המשתתפים, לחילופין, יש לאפשר לכל משתתף להביע עידוד כלפי מישהו או לקבל תמיכה ועידוד מהקבוצה.

אפשרות חלופית: מניחים את קלפי המשימות במרכז המעגל. כל משתתף בתורו מרים קלף משימה ומבצע את הכתוב בו.

אפשר להוסיף טפיחה אמיתית על שכם עם כל מעבר של החבילה: המשתתף מעביר את החבילה לאחד המשתתפים וטופח על שכמו.

2. המנחה ישאל את הקבוצה:

- איך הרגשתם כשאמרו עליכם דברים טובים?
- האם יוצא לכם להחמיא לאחרים או לשבח אחרים אותם לעתים קרובות? מתי?
- מה נותן "הפירגון"? למי?

שלב ב' - לא פעם זה קשה

3. המנחה יחלק למשתתפים את מילות השיר "מילה טובה" מאת יעקב גלעד ויהודית רביץ.

אפשר למצוא את מילות השיר כולו באתר שירונט <http://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=462&wrkid=2124> . אפשר גם להשמיע את השיר.

"לא פעם זה קשה
אבל לרוב מילה טובה
מיד עושה לי טוב
רק מילה טובה
או שתיים לא יותר מזה..."

4. המנחה ישאל את הקבוצה:

- מדוע "לא פעם זה קשה"? מה הקושי? האם יותר קשה להגיד מילה טובה או לקבל מילה טובה?
- למה רק "לרוב" המילה הטובה עוזרת ולא תמיד? (**למנחה: מצד הדובר:** אם המילים אינן נאמרות מהלב, אם אינן נכונות, אם יש בהן ממד שיפוטי או מתנשא; **מצד המקבל:** יש מצבים ששתיקה או הזדהות ישפרו את המצב או יקלו אותו יותר מדיבור.)
- האם ניסיתם פעם להגיד משהו מעודד והרגשתם שזה לא שירת את המטרה?
- מה אפשר לעשות כדי לשפר באמת הרגשה של מישהו?

נספח 1: כרטיסי משימה

כרטיסי משימה לחבילה עוברת (אפשר להשתמש רק בחלק מהכרטיסים או להמציא חדשים בהתאם לקבוצה):
*המשימות כתובות בלשון זכר, אך פונות לזכר ולנקבה כאחד.

העבר את החבילה למשתתף המגלה יצירתיות רבה במקום ההתנדבות. הסבר מדוע אתה חושב כך.	העבר את החבילה למשתתף האכפתי ביותר, הסבר מדוע אתה חושב כך.	העבר את החבילה למי שמגלה אחריות רבה במקום שבו הוא מתנדב. ספר במה מתבטאת אחריות זו לדעתך.	העבר את החבילה למי שמגלה כישרון רב במקום שבו הוא מתנדב. ספר במה מתבטא הכישרון לדעתך.
פרגן לעצמך: ספר על דבר שאתה עושה היטב. העבר את החבילה למי שיושב לידך.	האם מישהו מהקבוצה עודד אותך פעם? ספר על כך והעבר אליו את החבילה.	השלם את המשפט: כל הכבוד ל... על... העבר אליו את החבילה.	העבר את החבילה למשתתף האמיץ ביותר, ספר במה מתבטא האומץ.

יחידה 4: מתבוננים ומתעדים

ניהול יומן לאורך ההתנדבות יקנה למשתתפים מיומנויות לתיעוד ולכתיבה רפלקטיבית. עריכת היומן תסייע להם בזיהוי התרומה הערכית של ההתנדבות לחברה ולמתנדבים. ביחידה זו נמצאות ארבע הצעות לפעילות לשלבי הכתיבה השונים. בסיום כל פעילות, מצורפות משימות כתיבה נוספות להעשרת יומן המתנדב. תיעוד זה יהווה בסיס לכתיבת העבודה המסכמת- "יומן המסע"

קריטריונים להכנת העבודה המסכמת - "יומן המסע"

קריטריונים להערכה	נקודות להתייחסות
הפעילות מתוארת בברור גם בעבודה שאינה מילולית.	1. תיאור הפעילות במהלך ההתנדבות, תיאור מקרה או אירוע משמעותי שקרה במהלך תקופת הפעילות – אפשר לתאר קשיים ודרכי התמודדות.
יש התייחסות לחשיבות הפעילות בעיני התלמיד, הן מבחינת תרומתו לאחר הן מבחינת התרומה לעצמו ולהתפתחותו במהלך שנות ההתנדבות.	2. תיאור השפעת הפעילות על אדם מסוים או על קבוצת אנשים ועל מקום הפעילות.
יש ביטוי לכך שהתלמיד ניתח את משמעות פעילותו (חשיבה רפלקטיבית).	3. תיאור תרומת הפעילות לתלמיד המתנדב עצמו: דבר מה שלמד על תחום הפעילות ועל עצמו בתפקיד, דבר מה שהשתנה בו, החלטות חשובות שקיבל בעקבות הפעילות וכד'.
התלמיד ביסס את חשיבות פעילותו על נימוקים ערכיים.	4. הסבר חשיבות הפעילות מבחינה ערכית-חברתית.

לתלמיד ניתנת אפשרות לבחור את סוג העבודה שברצונו להכין, כגון: חיבור, סיפור, מאמר, כתבה עיתונאית, בלוג, תסריט, כתבה לרדיו או לטלוויזיה, סרט, אלבום תמונות, תערוכה, פוסטר, עבודה אמנותית ויזואלית ועוד. **אולם, אם העבודה אינה מילולית, יש לצרף לעבודה התייחסות מילולית.**

4.1 ניגשים למשימה

מטרות

- להבהיר לתלמיד את דרישות העבודה המסכמת.
- לעורר מוטיבציה לכתיבה ולביטוי אישי.
- להקנות כלים לתיעוד.

עזרים: הנחיות ליצירת קולאז' (נספח 1).
עיתונים צבעוניים, מספריים ודבק.

מהלך הפעילות

1. המנחה ישאל: האם אתם "מתעדים" את עצמכם? את פעילותכם? (יש תלמידים שכותבים יומן או בלוג קבוע, אך גם מסרונים, מיילים וסטטוסים מתעדים את הפעולות שלנו).
2. המנחה יבקש מהמשתתפים לכתוב את כל האמצעים שבהם הם מתעדים את פעילותם (המנחה יעודד תיעוד וביטוי מכל הסוגים, כמו: מסרונים, פייסבוק, מכתבים, שיחות, יצירה אישית וכדומה).
3. המנחה יבקש מהמשתתפים לכתוב ליד כל "אמצעי תיעוד":
  - א. לאיזו מטרה אתם כותבים, מצלמים או יוצרים באמצעי זה?
  - ב. מהם החסרונות ומהם היתרונות של אמצעי זה?
4. המנחה ישאל: מה נותן לכם התיעוד האישי? (התיעוד נותן מרחב אישי לביטוי, מאפשר שימוש בחומרים שתועדו להעלאת זיכרונות ולהתבוננות אישית על תהליכים ועל דרכי התמודדות).
5. המנחה יחלק לכל משתתף דף "מי אני" (נספח 1), עיתונים צבעוניים לגזירה, מספריים ודבק, ויבקש שכל אחד יצור לעצמו קולאז' בהתאם לשאלות המנחות שבדף.
6. כל תלמיד יציג את הדף שיצר וישתף את הקבוצה בשיקולים לבחירת התמונות.

7. כל תלמיד מציג את הדף שיצר ומשתף את הקבוצה בשיקולים לבחירת התמונות.

אפשר להציג לתלמידים תמונות ויומנים מהאתר: "יומני היקר" המאגד

יומנים יצירתיים <http://www.yomanihayakar.co.il>

תמונה מתוך יומנה של אפרת (חסון) דה בוטון:
www.efrathasson.com

8. מסבירים למשתתפים שבמסגרת השעה הפרטנית יינתנו משימות כתיבה ממפגש למפגש.

למנחה: יש לעודד כתיבה רציפה. אפשר להגדיר עם המשתתפים את התדירות – אחת לשבועיים או לשלושה. בדיקת משימות הכתיבה יכולה להיעשות בקבוצה או בהתכתבות בין המנחה למשתתפים.

9. המנחה יציע מספר כמה אפשרויות לניהול "יומן המתנדב" של התלמידים:

א. **דרך האינטרנט –** בתכתובת אישית בין התלמיד למנחה או בפרסום קבוצתי.

יש אתרים (כמו Wordpress, Google sites) שבהם ניתן לפתוח בלוגים ואתרים אישיים. אפשר גם לפתוח "קבצים משותפים" שרק המנחה והתלמיד אותם יכולים לראות אותם (למשל ב-Google docs, Dropbox).

ב. **דרך "מחברת קשר" –** כל תלמיד מכין מחברת שבה יכתוב מפעם לפעם וימסור אותה למנחה. היתרון במחברת הוא שהחומרים נשמרים ואינם מתפזרים.

ג. **פורטפוליו או תיק עבודות –** לכל תלמיד יהיה אוגדן מרכז לתיעוד שבו הוא ירכז את סוגי התיעוד שונים, כמו: כתיבה, הדפסה, תמונות, מזכרות וכדומה.

למנחה: בהמשך השנה, יערכו מפגשים מספר שיוקדשו לכתיבה, אך גם במפגשים אחרים, אפשר לתת משימות כתיבה – בהקשר למפגש. לדוגמה: אם עוסקים בקשיים או בדילמות, מנחים את התלמידים לכתוב על קושי או על דילמה במקום ההתנדבות.

נספח: הנחיות ליצירת קולאז'

נסה ליצור קולאז' העונה על השאלות הבאות (כולן או חלקן):

- מי אני?

- אני מתנדב ב...?

- כדי לעשות...?

- למה?

- משהו מעניין שקרה לי השבוע?

- דבר שהייתי רוצה שיקרה...

4.2 אוספים ומתארים

מטרות

- לתרגל כלים להתבוננות ולרפלקציה.
- לעודד כתיבה על אודות ההסתגלות בהתנדבות.
- להעלות דילמות וקשיים להתייעצות בקבוצה.

עזרים

"משקפיים" לכל משתתף (נספח 1).

מהלך הפעילות

1. המנחה יבקש מכל משתתף לחשוב על אירוע (שגרתו או יוצא דופן) ממקום ההתנדבות, **שבו מעורב אדם נוסף**. המנחה יבקש מכל משתתף לכתוב את סוג האירוע או פרטים עיקריים על אודותיו בפתק.
2. המנחה יחלק לכל משתתף זוג "משקפיים" (נספח 1).
3. **אופציה א' - בכתב:** כל משתתף יכתוב על המשקפיים את פרטי האירוע מנקודת מבטו של האדם הנוסף שהיה באירוע.
4. **אופציה ב' - בעל-פה:** כל משתתף יגזור את המשקפיים ויכתוב את שם האדם הנוסף שהיה באירוע (או כינוי לו).
5. כל משתתף יספר את סיפור האירוע דרך עיניו של האדם האחר, או יציג את הדברים שכתב (למנחה: אם עולות סוגיות מעניינות, אפשר לפתוח דיון. למשל: התנהגות בלתי-הולמת, סיפור הצלחה, קושי ופתרון).
5. המנחה יקיים דיון בנקודות אלו:
  - א. אילו כלים שימשו אתכם בתיאור האירועים? (תיאורי רקע וסביבה, תיאור פעולות, ציטוטים).
  - ב. איך הרגשתם כאשר תיארתם את האירועים?
  - ג. אילו פרטים יכול היה לראות האדם האחר? אילו פרטים לא יכול היה לראות?

ד. האם הסיפורים הוצגו מנקודת מבט חיובית או שלילית? (למנחה: אפשר לשאול אם אנחנו ביקורתיים או סלחניים כלפי עצמנו).

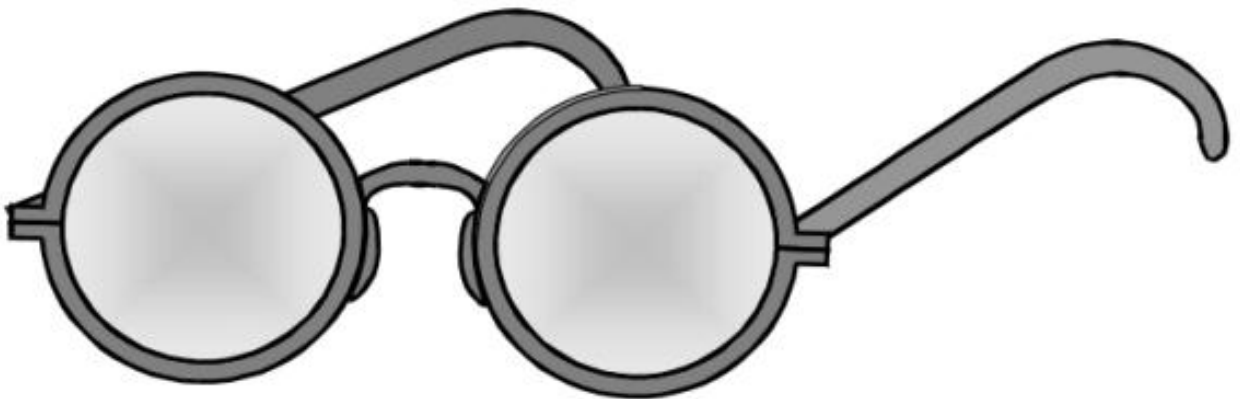
ה. האם למדתם משהו חדש על אודות האירוע או על אודות עצמכם במהלך התרגיל?

6. המנחה יבקש מהמשתתפים לכתוב ביומן המתנדב שלהם תיאור של פעילות (מקרה מסוים, אירוע משמעותי) ותיאור השפעתה על אדם או על קבוצת אנשים.

למנחה: משימות תיעוד נוספות להתבוננות ולרפלקציה

- נסחו "סטטוס" (של פייסבוק, של טוויטר, של רשתות חברתיות) וכתבו למה מתייחס הסטטוס, מי הייתם רוצים שיראה אותו ואם הוא מתאים לרגע מסוים או לאורך זמן.
- צלמו תמונה במקום ההתנדבות ותארו את האירוע שהיא מנציחה. הסבירו מדוע בחרתם בתמונה זו או באירוע זה.
- צרפו שיר (מילים או קישור לקליפ) שמתאר את מקום ההתנדבות או פן מסוים של הפעילות.

נספח 1: משקפיים

4.3 כותבים ומעבדים

מטרות

- להבהיר למתנדב את חשיבות הפעילות ההתנדבותית מבחינה ערכית-חברתית.
- לבחון את ההשפעות של הפעילות ההתנדבותית. על המתנדב ועל סביבתו.

עזרים

דף אפקט הפרפר (נספח 1)

למנחה: הפעילות מורכבת משלושה שלבים. את שלבים ב' ו-ג' אפשר לערוך בנפרד.

מהלך הפעילות

שלב א'

1. המנחה יבקש מהמשתתפים לכתוב על דף 4-5 דוגמות למעשים משמעותיים שעשו במקום ההתנדבות, או אירועים בהם היו מעורבים.
2. המנחה יבקש מכל משתתף לכתוב על יד כל דוגמה על מי השפיע המעשה.
3. המנחה יבקש לכתוב על יד כל דוגמה אם ההשפעה הייתה חד-פעמית או מתמשכת.
4. המנחה יבקש מכל משתתף לארגן את הדוגמות לפי סדר חשיבותן.
5. המנחה יזמין את המשתתפים לשתף את הקבוצה בדוגמות למעשים החשובים בעיניהם.

שלב ב' - אפקט הפרפר

1. המנחה ישאל:
  - א. אילו מעשים היו מתוכננים ואילו מקריים?
  - ב. מה היו תחושותיכם בעקבות המעשים הללו?
  - ג. לאילו מעשים יש השפעה גדולה יותר – למעשים חד-פעמיים או למעשים מתמשכים? (למנחה: התשובה אינה חד-משמעית. לעתים, גם למעשים קטנים יש חשיבות רבה והשפעה ארוכת טווח על תפישות ערכיות חברתיות)
2. המנחה יסביר את הביטוי "אפקט הפרפר": זהו ביטוי המתייחס לשינוי קטן שגורם לשרשרת שינויים ומאורעות, המובילים לתופעה בקנה מידה גדול. כמו שמשק כנפי פרפר עשוי ליצור שינויים קטנים באטמוספירה, ואלו, בסופו של דבר, עלולים לגרום סופת טורנאדו או למנוע אותה.

3. המנחה ישאל את המשתתפים:
- מה דעתכם על ביטוי זה?
  - מהם הערכים המאפיינים מעשים בעלי השפעה לטווח רחוק? (ערבות הדדית, דאגה לחלש, ראייה לדורות ועוד).
  - אילו השפעות אפשר לזהות בטווח קצר?
4. המנחה יבקש מכל משתתף לבחור דוגמה אחת שכתב ברשימה, או כל דוגמה אחרת הראויה לציון, ולכתוב ביומן המתנדב מה הם מעגלי ההשפעה האפשריים של אותו מעשה (אפשר להיעזר בנספח 1).

שלב ג' - רפלקציה אישית

1. המנחה יבקש מהמשתתפים להסתכל שוב ברשימת האירועים שכתבו ולסדר את האירועים לפי סדר החשיבות של האירועים **לעצמם** – לפי התועלת **שהם** הפיקו מכל אירוע.
2. המנחה ישאל:
  - א. האם סידרתם מחדש את האירועים או שהסדר נשאר כמקודם? מדוע?
  - ב. אילו קריטריונים עלו כשניסיתם לסדר את האירועים?
  - ג. האם הייתה למעשים השפעה מידית עליכם? מהי?
  - ד. מה "הרווחתם" מהנתינה?
  - ה. האם האירועים שסיפרתם עליהם, או אירועים אחרים, גרמו לשינוי אצלכם? כיצד?
  - ו. מה הם המניעים שלכם להתנדבות או מה הן התפוקות האישיות שלכם מהעשייה ההתנדבותית? (למשל: עזרה לזולת, פיתוח אישי, מחויבות לאדם קרוב, קידום אידיאלים או רעיונות).
3. המנחה יבקש מהמשתתפים לכתוב ביומן המתנדב על אירוע בהתנדבות שגרם לשינוי אצלם. לכתוב מה היו ההשפעות של האירוע על המשתתף ואילו תובנות אישיות הפיק מכך (שינוי קטן או גדול, שינוי התנהגותי, שינוי בדעות ועמדות ועוד).

משימות תיעוד נוספות

- צלמו תמונה המבטאת "צדק חברתי" וספרו מה יש בתמונה ומדוע בחרתם בה.
- נסחו אייטם לעיתון המתריע על מחדל או על אי-צדק חברתי בסביבתכם הקרובה.
- נסו לצלם תמונה המבטאת "הצלחה" ולהסביר **מהי הצלחה** בעיניכם.

נספח 1 אפקט הפרפר

אירוע בו הייתי מעורב במקום ההתנדבות...

השפיע על ...

בפעם הבאה כנראה ש...

ואולי גם על...

מישהו ששמע על כך
חשב ש...

הוא בטח סיפר ל...

יכול להיות שיחליטו על...

עוד...

4.4 לקראת כתיבת העבודה המסכמת

"יומן המסע"

מטרות

- להבהיר למשתתפים את דרישות העבודה המסכמת.
- להקנות למשתתפים כלים לכתיבת העבודה.

למנחה: בקש מראש מהמשתתפים להביא עמם למפגש דברים שכתבו במהלך השנה במשימות הכתיבה השונות.

מהלך הפעילות

1. המנחה יבקש מהמשתתפים לפרוש לפנייהם את החומרים שכתבו במהלך השנה (אם המשתתפים לא הביאו דברים שכתבו, מבקשים מהם להעלות על דף חמישה אירועים שאותם תיעדו במהלך השנה, בתקופות שונות).
2. המנחה יאמר למשתתפים לסדר את האירועים באופן יצירתי, לא על-פי סדר כרונולוגי.
3. המנחה יזמין את המשתתפים להציג את הסדר שבחרו ולנמק את הבחירה.
4. המנחה ישאל: מהם המאפיינים המשותפים לאירועים שעליהם כתבתם? האם יש אירועים הקשורים זה לזה? מהו טיב הקשר? (למנחה: אפשר לאתר קשרים אפשריים – סיבה ותוצאה, תהליכי התפתחות, התקרבות, הבשלה ועוד.)
5. המנחה ישאל אם יש רעיונות נוספים לעריכת העבודה ויזמין את המשתתפים לחלוק עם האחרים את רעיונותיהם.
6. המנחה יסביר את דרישות הגשת העבודה (מובא בפתח היחידה).
7. המנחה יציג את הנקודות העיקריות שאליהן העבודה צריכה להתייחס, ויבאר את הקריטריונים להערכתה (מובא בפתח היחידה).
8. המנחה יערוך פגישות פרטניות עם המשתתפים לקראת עריכת העבודה.

יחידה 5: חושבים ערכים ומרחיבים ידע

בבסיס פעולת ההתנדבות של המשתתפים עומדות תפיסות ערכיות וחברתיות. הפעילויות ביחידה זו עוסקות בבירור ערכי, אישי וקבוצתי, ובהרחבת הידע על תחומי ההתנדבות ועל החברה הישראלית.

5.1 כשאהיה גדול

מטרות

1. לברר את מניע המשתתפים להתנדבות.
2. לדון בשונות שבין המניעים, ובערכים הנמצאים בבסיס ההחלטה להתנדב.

עזרים

פתקים כמספר המשתתפים.
השיר: "כשאהיה גדול"
http://www.youtube.com/watch?v=NmqRLui4xbA&feature=player_embedded
דפים שעליהן כתובות סיבות אפשריות להתנדבות.
מדבקות קטנות בשני צבעים (מדבקות מספר לכל משתתף).

מהלך הפעילות

שלב א' - "כשאהיה גדול"

1. המנחה יבקש מכל משתתף לכתוב על פתק: "כשאהיה גדול אהיה..." ולהתייחס למקצוע או לתחום עיסוק שהוא מעוניין להשתלב בו.
2. בגב הפתק יכתבו המשתתפים את הסיבה לבחירתם במקצוע זה או בתחום זה, וישמרו את הפתק לסיום הפעילות.
3. קוראים את השיר "כשאהיה גדול" מתוך הכבש השישה-עשר (מומלץ גם להשמיע את השיר).
4. המנחה יבקש מהמשתתפים למצוא את המשותף לשאיפות השונות של הדובר בשיר (בכל מקצוע שהוא מעוניין לעסוק, הוא רואה גם את טובת הכלל).

שלב ב' - מה בינתיים...?

1. המנחה יבקש מהמשתתפים לחשוב מדוע בחרו במקום ההתנדבות שלהם.
2. המנחה יניח או יתלה את הדפים שעליהם רשומות סיבות אפשריות להתנדבות (על כל דף כתובה סיבה אחרת):

- סיפוק
- להיות עם חברים שמתנדבים
- עניין
- קידום רעיונות או אידיאלים
- תעסוקה לשעות הפנאי
- התאמה לכישרונות שלי
- מעמד חברתי, יוקרה
- מסורת (ההורים, האחים, השכנים שלי עשו את זה)
- מיצוי עצמי
- עזרה לזולת
- תרומה לחברה
- מקום שנוח לי להגיע אליו
- הכשרה לעתיד
- אחר: _____
- לעשות צדק חברתי

3. המנחה יחלק למשתתפים מדבקות קטנות וצבעוניות ויבקש מהם להדביק את המדבקות על פתקי "הסיבות האפשריות" להתנדבות:

- **בצבע אחד:** הסיבות שהם מזדהים אתן (מדבקה אחת, שתיים או שלוש – לפי מידת ההזדהות).
- **בצבע אחר:** סיבות שהם אינם מזדהים אתן כלל (מדבקה אחת, שתיים או שלוש – לפי מידת חוסר ההזדהות).

4. המנחה יאסוף את הדפים ויציג אותם בפני הקבוצה.

5. המנחה ישאל:

א. אילו סיבות קיבלו את הדירוג הקבוצתי הגבוה ביותר?

ב. עם אילו סיבות אתם אינכם מזדהים? מדוע?

ג. האם יש סיבות בקבוצה שקיבלו מדבקות בשני צבעים? מהם הנימוקים לחשיבותם של מניעים אלו ומהם הנימוקים לחוסר חשיבותם?

ד. אילו מהמניעים הם אישיים ואילו קשורים לרצון לעזור לאנשים אחרים?

ה. אילו ערכים עלו בדיון?

6. המנחה ירשום על הלוח את הערכים שעלו ויבקש לאתר אילו הם ערכים אישיים ואילו ערכים חברתיים, לאומיים או אוניברסליים.

שלב ג' - מצוי מול רצוי

1. המנחה ישאל:

- א. אילו מהסיבות שמנינו להתנדבות מתקיימות בפועל? (האם אנחנו מסופקים, מקבלים הכשרה לעתיד, ממצים את עצמנו וכדומה).
  - ב. האם הסיבות לבחירת מקום ההתנדבות משפיעות על מעשה ההתנדבות? כיצד? (התשובה היא יחסית ואישית – יש מקרים שבהם המניע אינו משפיע על המתנדב, ויש מקרים שכן).
2. המנחה יבקש מהמשתתפים להתבונן בפתקים שמילאו בתחילת הפעילות ויברר אם הסיבות שרשמו לבחירת המקצוע דומות לסיבות שהניעו אותם בבחירת ההתנדבות.
3. המנחה יקרא את השיר "כשאהיה גדול", וישאל את המשתתפים אם הם מרגישים כבר גדולים.
4. המנחה ישאל את המשתתפים אם יש מעשים ואופני התנהגות שישרתו אותם גם בשנים הבאות.

"כשאהיה גדול אהיה נגר
ואבנה בתים אבל לא כלוב,
כשאהיה גדול אהיה זמר
ואשיר שיר שמח למי שעצוב.

כשאהיה גדול אהיה רופא
שנותן זריקות לכל מי שכואב,
כשאהיה גדול אהיה אופה
ולחם אפרוס לכל מי שרעב"

מתוך השיר:

כשאהיה גדול

הכבש השישה עשר

מילים: 'הונתן גפן

לחן: יוני רכטר

השיר המלא נמצא באתר שירונט

ובדיסק: "הכבש השישה עשר"

1991, NMC

5.2 "קול קרא לי, והלכתי" (חנה סנש)

מטרות

- לעמוד על משמעותה של השליחות לאור דמותה של חנה סנש ולאור פועלה.
- לדון במעשה ההתנדבות לאור המושג "שליחות".

עזרים

השיר: "קול קרא והלכתי" – אחד לכל תלמיד (נספח 1).

שלב א' - "הלכתי כי קרא הקול"

1. המנחה יספר למשתתפים את סיפור חייה של חנה סנש:³
חנה סנש נולדה ב-1921 בהונגריה. לקראת סוף לימודיה בגימנסיה, התחילה לעסוק בשאלת הזהות היהודית שלה. חנה – שגדלה בבית ספוג תרבות אירופית של תיאטרון, קונצרטים, ומוזיאונים; חנה שלמדה בבית ספר נוצרי; שלא השתייכה לתנועת נוער יהודית או לכל ארגון יהודי כלשהו – דווקא היא זו שעושה מהפך בחייה ומחליטה לעלות לארץ ישראל.
היא כותבת ביומנה: **בודפשט, 1938**: "אני ציונית ואני מרגישה עכשיו שיהודייה אנוכי בעלת הכרה ובכל מאודי ומטרתי לעלות לארץ ישראל ולהשתתף בבניינה... השתניתי לגמרי וכה טוב לי ככה. האמונה נחוצה מאוד לאדם וחשוב שתהיה לו הרגשה שחיו אינם מיותרים, אינם חולפים לריק, שהוא ממלא תפקיד..."
חנה עולה לארץ בספטמבר 1939, ופונה ללימודים בבית ספר החקלאי בנהלל. רצונה הוא להיות פועלת עבריייה, כפי שכתבה ביומנה. באותו חודש שבו עוזבת חנה את הונגריה, פולשים הגרמנים לפולין ומתחילה מלחמת העולם השנייה ובמהלכה והשואה הנוראה מכול. אך זמן רב עבר עד שהידיעות על אימי השואה הגיעו לארץ, ובינתיים סיימה חנה את לימודיה בנהלל והחליטה להצטרף לקיבוץ הקטן שדות-ים.
היא כותבת ביומנה: **נהלל, 1940**: "לרגע שאלתי את עצמי את השאלה: האם לא הייתה זו רומנטיקה טיפשית, נגד האינסטינקט, לעזוב את החיים הקלים ולבחור בחיים של עבודה קשה?"
כשנודע לה מחבר פלמ"ח כי מתארגנת משלחת הצלה, "בדיוק כמו שחשבתי", היא מתנדבת מיד לשליחות. מתגייסת לפלמ"ח, וממנו לצבא הבריטי. חנה יצאה לשליחות כקצינה במודיעין של חיל האוויר הבריטי, צנחה לשטח הפרטיזנים ביוגוסלביה, ושלושה חודשים אחר כך – חצתה את הגבול להונגריה כשברשותה משדר ארוך טווח. לרוע המזל, נתפסה חנה עוד באותו בוקר בשל צירוף מקרים אומלל.

היא כותבת ביומנה: נס ציונה, 1941: "שתי דרכים עומדות לפני – לחפש את אושרי הפרטי ולהעלים עין מהשגיאיות אשר מסביבי או להשקיע כוחות במלחמה הורסת וקשה בעד דברים שהם טובים ונכונים בעיניי."

2. המנחה יחלק לתלמידים את השיר "בדרך" (נספח 1).

3. המנחה יקרא עם התלמידים את השיר.

³ כל קטעי השירים והיומן באדיבות משפחת סנש. היומן המרתק נמצא באתר העמותה להנצחת חנה סנש ומורשתה: <http://www.hannahsenesh.org.il/Sc.asp?ID=679&S=21>

שלב ב' - והיום?

שאלות לדין:

- א. מהו הקול שקרא לחנה סנש? (תחושת השליחות, הרצון להיות משמעותית, שייכות לעם ולחברה, חוליה בשרשרת הדורות)
- ב. מה היו המחירים ששילמה חנה סנש בהחלטותיה?
- ג. חנה סנש היתה בת שמונה-עשרה כשבחרה לעלות לישראל, האם הקול הזה רלוונטי לימינו? אילו "קולות" קוראים לבני נוער היום? מהם הדרכים שבהן יכולים בני נוער לממש שליחות חברתית?
(שירות משמעותי בצה"ל, מעורבות בתנועת נוער, התנדבות בבית הספר או בקהילה, מנהיגות).
- ד. האם ההתנדבות שלכם במסגרת תעודת הבגרות החברתית נובעת מתודעה של שליחות? במה?

שלב ג' - לסיכום

לסיכום הפעילות על השליחות, כל משתתף רושם לעצמו:

1. מהן תחושותיך בעקבות העיסוק בנושא השליחות וההתנדבות?
2. אילו תובנות העלו בך הדיונים?
3. מהן ההשלכות המעשיות של הפעילות לגביך?
4. עד כמה נראה לך שלהתנדבות שלך תהיה השפעה על עתידך?

המנחה מאפשר למשתתפים לשתף ברגשות, בתובנות ובמסקנות המעשיות.

נספח 1: "קול קרא והלכתי"

בודפשט 27.10.1938

"השתניתי לגמרי וכה טוב לי ככה. האמונה נחוצה מאוד לאדם וחשוב שתהיה לו הרגשה שחיי אינם מיותרים, אינם חולפים לריק, שהוא ממלא תפקיד.."

נהלל, 1940

רק האם בחרתי בדרך הטובה, אני חושבת שכן. אני חושבת שלא אהיה פועלת פשוטה, יש לי רצון לחפש את האפשרויות להיטיב, לגדול, לעזור, ואני מקווה שאולי תהיה לי גם יכולת לכך.

בדרך/ חנה סנש

קול קרא והלכתי,

הלכתי כי קרא הקול.

הלכתי לבל אפול,

אך על פרשת דרכים

סתמתי אזני בלובן הקר

ובכיתי כי אבדתי דבר.

5.3 על המגזר השלישי

מטרות

- להכיר את המושג "המגזר השלישי".
- להכיר בתרומתו של המגזר השלישי לחברה בישראל.

עזרים

- שלוש מעטפות או קופסות ובהן שמות המגזרים בחברה ותיאור כללי שלהם (נספח 1).
- פתקי "אתגר חברתי" (נספח 2).
- מידע על המגזר השלישי בישראל (נספח 3).

מהלך הפעילות

שלב א' – על שלושה מגזרים

1. המנחה יניח שלוש מעטפות או קופסות שעליהן כתוב: "מגזר עסק", "מגזר ציבורי" ו"מגזר שלישי". על הצד האחורי של כל מעטפה (או על דופן הקופסה) מתואר המגזר (נספח 1).
2. המנחה יפזר בחדר פתקים (נספח 2) שעליהם כתובים אתגרים חברתיים.
3. המנחה יאמר למשתתפים להכניס כל פתק של אתגר חברתי למעטפה של המגזר שצריך להיות אחראי לפתרון אתגר חברתי זה.
4. המנחה יבקש משלושה משתתפים לפתוח את המעטפות ולהציג את הפתקים שהוכנסו אליהן.
5. דיון:

- א. האם הייתה התלבטות לגבי הגורם האחראי על אחד מהמושאים?
- ב. אילו השלכות יהיו למקרה שכל מגזר ייקח אחריות על אותה בעיה? (לדוגמה: עזרה למשפחות מעוטות יכולת – אם המגזר העסקי יעזור למשפחות אלו, הוא יפגע במטרותיו כמגזר עסקי; זה עלול לפתח תלות של מיעוטי היכולת בגופים המסייעים להם; עלול להיעשות למטרות פרסומת וקידום אישי וכו'. מנגד – למגזר הציבורי אין משאבים לטיפול בכל המצוקות, וכן הוא מושפע מתהליכים פוליטיים).

שלב ב' - המגזר השלישי בישראל

1. מחלקים דפי מידע (או מסבירים על-פה) על היקף פעילות המגזר השלישי בישראל (נספח 3).
2. מציגים למשתתפים דוגמות לשמות ארגונים השייכים למגזר השלישי:

- **'יד שרה'** – ארגון המשאיל ציוד רפואי במטרה לספק צרכים מיוחדים של פרטים המתמודדים עם קשיים תפקודיים.
- **התאחדות התעשיינים** – מספקת מידע על סחר חוץ ועל שיתופי פעולה בינלאומיים ליצואנים.
- **המרכז היהודי-ערבי לפיתוח כלכלי** – מסייע בבניית תכניות עסקיות.
- **"קרן קרב"** – פועלת למעורבות בחינוך ומפעילה חוגים, מועדוניות ותוכניות מיוחדות.

3. דיון:

- א. האם הארגונים שבהם אתם מתנדבים שייכים למגזר השלישי?
- ב. מה הם תחומי הפעילות החשובים ביותר של המגזר השלישי? (אין תשובה אחת, עם זאת יש תחומים שהמענה היחיד שניתן בהם הוא דרך ארגונים ללא מטרת רווח, כמו תנועות נוער, וארגוני צדקה.)
- ג. מה היה קורה אלמלא ארגונים אלו היו מתערבים ופועלים? כיצד אפשר למנוע כפילויות במתן שירותים לאזרחים על-ידי ארגונים ממגזרים השונים?

שלב ג' - בתוך הארגונים:

1. המנחה יחלק לכל אחד מהמשתתפים כרטיס משימה אישי:

כרטיס משימה

- ❖ בחר ארגון השייך למגזר השלישי.
- ❖ חפש את אתר האינטרנט של הארגון.
- ❖ בתוך האתר:
  - חפש את המטרות המוצהרות של הארגון.
  - ערוך רשימה של הפעילות של הארגון.
  - האם יש דמויות מוכרות (מפורסמים, פוליטיקאים וכד') בארגון?
  - מי ייסד את הארגון?

2. המשתתפים יתחלקו לקבוצות וידונו בנקודות אלו:

- א. מה הסיבה, לדעתכם, לפריחת המגזר השלישי בשנים האחרונות? (אפשר להתייחס גם לצרכים חברתיים וגם למודעות אזרחית וחברתית.)
- ב. מהם המניעים העומדים מאחורי מעורבות קהילתית של ארגונים עסקיים שונים?
3. לסיכום, המנחה ישאל את המשתתפים:

א. האם למדתם דבר חדש על המקום שבו אתם מתנדבים?

ב. במה יכול המידע שרכשתם בפעילות זו לסייע לכם?

פעילות נוספת על המגזר השלישי נמצאת באתר מינהל חברה ונוער: **מתנדבים בתבונה**, "על סדר היום", גיליון 59.

נספח 1: מעטפות מגזרים

שם כולל לארגונים ולחברות
הפועלים למטרות רווח
ולצמיחה כלכלית
לדוגמה: חברת "סלקום"

מוסדות המדינה ורשויות
ציבוריות
לדוגמה: משרד התחבורה,
הרשות הלאומית לבטיחות
בדרכים

כל הארגונים הפועלים ללא
מטרת רווח ושאינם חלק
ממוסדות המדינה
לדוגמה: "וראייטי ישראל"

נספח 2:

פתקי

"אתגר"

חברתי"

הנצחת חללי צה"ל ונפגעי פעולות איבה ביישוב

שירותי דת (בתי כנסת, עריכת טקסים וכדומה)

הגנה משפטית וייעוץ לציבור אנשים

פתיחת חדר כושר ומועדון ספורט

שירותי רפואה דחופה

מתן שיעורי עזר לתלמידים מתקשים

עזרה למשפחות מעוטות יכולת לקראת חגים ומועדים

קשרים בינלאומיים, חילופי משלחות ונציגים

פעילות מאורגנת לבני נוער בשעות אחר הצהריים

תיקון ושיפוץ כביש משובש שהתרחשו בו תאונות רבות

נספח 3: המגזר השלישי

המגזר השלישי בישראל

המגזר השלישי הוא מונח כולל לארגונים לא-ממשלתיים (Non Governmental Organizations – NGO), עמותות, ארגונים פילנתרופיים, ארגונים וולונטריים, ארגוני מתנדבים, תנועות חברתיות וארגונים ללא כוונות רווח (מלכ"ר – Nonprofit Organization). מגזר זה מכונה "שלישי" כדי להבדילו מהמגזר הציבורי – גופים ומוסדות המצויים בבעלות ציבורית מכוח חוק, כמו: משרדי ממשלה, מפלגות, רשויות מקומיות, המוסד לביטוח לאומי וכיו"ב, ומהמגזר העסקי – חברות עסקיות הפועלות למטרת רווח. תפיסת העולם של ארגון הפועל במגזר השלישי היא למעשה התשובה שהוא נותן לעצמו בנוגע לשאלה: **מי צריך לתת מענה לצורך שעולה בחברה וכיצד עליו לעשות זאת**. יש הדוגלים במתן מענה לצרכים על-ידי הספקת שירותים במקום המגזר הציבורי או בנוסף לו, ויש הדוגלים בהקדשת משאבים לשינוי המצב החברתי. שנים-עשר **תחומי הפעילות** של המגזר השלישי בישראל הם: תרבות ופנאי; חינוך ומחקר; בריאות; רווחה; איכות הסביבה; שיכון ופיתוח; ארגוני אזרחים; פילנתרופיה; פעילות בינלאומית; ארגוני דת; איגודים מקצועיים; הנצחה. במחוזות תל-אביב וירושלים מספר העמותות הגדול ביותר. בעוד מחוז ירושלים מאופיין בריבוי ארגוני דת וחינוך, במחוז תל-אביב בולט חלקן של קבוצות אזרחים ושל ארגונים לשינוי חברתי. במחוזות הצפון והדרום קיימת עלייה חדה ברישום ארגונים חדשים משנת 1995. מחוז חיפה הוא הקטן ביותר מבחינת עמותות וארגוני מגזר שלישי. בישראל פועלים, נכון לסוף 2012, כ-34,000 עמותות וארגונים ללא מטרת רווח. ארגוני המגזר השלישי מתאפיינים במעורבות של **מתנדבים** הבוחרים להצטרף לפעילות או לארגון, בשימוש במשאבים הניתנים כתרומה (כסף, מקום פעילות, ייעוץ, פיתוח, כוח אדם ועוד), בניהול עצמי, ובפעילות מתוך מוטיבציה אישית. מקורות המימון של ארגונים אלו הם הכנסות עצמיות, מימון ציבורי ותרומות. יש הטוענים כי גם אם תצליח החברה לחלק את משאביה באופן צודק ולא תקפח אף אזרח, עדיין יהיו תחומים שבהם תידרש מעורבות של הפרט ועשייה אקטיבית שלו ללא הישענות על הממסד. מעורבות הפרט תעצים את תחושות הסולידיות, ההשתייכות, האחדות והאחריות האישית, ולכן חשוב שהאזרחים יתרמו לעצמם וזה לזה.

מקורות

- מילון מונחים חברתי-כלכלי, מכון ון-ליר: <http://www.vanleer.org.il/heb/content.asp?id=61>
- מבט מהיר על המגזר השלישי, המרכז לחקר המגזר השלישי – אוניברסיטת בן-גוריון (מצגת): <http://cmsprod.bgu.ac.il/NR/rdoonlyres/BA858A30-8095-4140-B09E-pdf.11/mבטמהירעלהמגזרהשלישיבישראל11/DED534B2583A/14757>
- בן-אהרן, ישעיהו, **שעתו של המגזר השלישי: עליית החברה האזרחית בעולם ובישראל**: http://www.civilsociety.co.il/articles/hevra_ezrahit_sheato_shel.htm
- גאידסטאר, אתר העמותות של ישראל: <http://www.guidestar.org.il/>
- שמיד, הלל (2003), "תרומתם של ארגונים ללא כוונת רווח לחברה האזרחית", קהילה במרכז, גיליון 3

יחידה 6: סיכום

עם תום שנת פעילות התנדבותית, חשוב לסכם את השנה ולהכין את המשתתפים לקראת פרדה מהקבוצה ולקראת סיום הפעילות בה. זו גם הזדמנות להתבוננות רפלקטיבית על הצלחות ועל קשיים שעלו לאורך השנה, ולמבט כולל על תרומתה של ההתנדבות למשתתפים. רעיונות ומתודות שיעלו בפעילויות עצמן ובתוצרים הנלווים, ישמשו השראה לבני הנוער בעבודתם הקהילתית. על המנחה להאיר את הנקודות הרלוונטיות למקום ההתנדבות.

6.1 שושנים וקוצים - סיכום שנה

מבוסס על הפעלה "בטרם נאמר שלום" מתוך: [על סדר היום, 53](#), אייר תשס"ו, מאי 2006.

מטרות

- להעלות למודעות את החוויות הטובות והנעימות כמו גם את התסכולים ואת הכעסים שחוו התלמידים בהתנדבות.
  - לברר מהי הצידה לדרך שהתלמידים לוקחים עמם בסיום ההתנדבות.
- עזרים:** "עלי כותרת" ו"קוצים" כמספר המשתתפים, כלי כתיבה, סלוטייפ.
- למנחה:** גזור מראש "עלי כותרת" מבריסטול ורוד ומעוינים מבריסטול לבן או צהוב.

מהלך הפעילות

1. כל משתתף יקבל "עלה כותרת" (ורוד) ו"קוץ" (צהוב או לבן).
2. כל משתתף יכתוב על "עלה הכותרת" דברים טובים שהוא זוכר מההתנדבות במהלך השנה, ועל ה"קוץ" דברים שתסכלו אותו, הכעיסו אותו או גרמו לו עוגמת נפש.
3. אין לכתוב את השם על ה"עלים" ועל ה"קוצים".
4. המנחה יבקש מן המשתתפים להניח את העלים על רצפת החדר או להדביק אותם על הלוח כך שתיווצר צורת פרח, ואת הקוצים להניח כך שתיווצר צורת קוץ.
5. המנחה יקרא בקול את הכתוב על עלי הכותרת של ה"פרחים" ועל חודי ה"קוצים" (אפשר לקרוא את הכתוב על עלי הכותרת ולאחר מכן על הקוצים, או לקרוא לסירוגין – "עלה" של פרח ו"חוד" של קוץ). המשתתפים יכולים להתייחס לנאמר ולהגיב לו בזמן הקריאה.

שאלות לדין:

- א. מה היה קל יותר למצוא – "קוצים" או "פרחים"? מדוע?
- ב. איזו צידה לדרך אתם לוקחים אתכם מההתנדבות?
- ג. אילו ערכים ותובנות רכשתם במהלך השנה?
- ד. מה מחוויות ההתנדבות נראה לכם שתזכרו בעוד שנה או בעוד חמש שנים?
- ה. כיצד תשפיע ההתנדבות עליכם בעתיד?
- ו. האם תמליצו על מסלול התנדבותי לבני נוער אחרים? מדוע?

6.2 לקראת פרדה

הפעילות לקוחה מתוך החוברת מחויבות אישית - מעורבות בקהילה, תכנית חינוכית

הפעילות מכוונת לרעיון שפרדה היא תהליך קשה לשני הצדדים המעורבים בו, אך כדאי להציג גם את הפנים האחרות של הפרדה – התחלה חדשה, צמיחה, נקודת עצירה למחשבה על מה שהתרחש אצלי ועוד.

מטרה: להעלות למודעות המשתתפים את הרגשות השונים שיכולים לעלות בעת פרדה ובעת סיום פעילות.

עזרים: כרטיסי היגדים או דפי היגדים כמספר המשתתפים (נספח 1).

מהלך הפעילות

1. המנחה יתלה בחדר כרטיסי היגדים כמספר המשתתפים או יותר, או ייתן לכל משתתף דף ובו רשימת כל ההיגדים. על כל משתתף לבחור היגד אחד שאליו ירצה להתייחס ולהשלים את המשפט.

2. המנחה יבקש מהמשתתפים לקרוא את ההיגד שבחרו ואת השלמת המשפט שלהם.

3. דיון:

א. אילו רגשות כרוכים בפרדה?

ב. מה לדעתכם הרגיש הצד השני (המטופל, החניך, נציג הארגון) במקרה שהצגתם?

ג. מה משמעות הפרדה עבורכם?

ד. כיצד, לדעתכם, אפשר להכין את האדם או את הקבוצה שמהם נפרדים לקראת פרדה?

מה אפשר לעשות כדי להקל עליכם ועל מקבל השירות את הפרדה? (מתנות, צ'ופרים...)

נספח 1: היגדים

ה. **רשימת היגדים**

פרדה שריגשה אותי במיוחד בעבר...

אני שמח שהסתיימה שנת הפעילות כי...

אני עצוב שהסתיימה שנת הפעילות כי...

הכי קשה לי עם סיום השנה זה ש...

הכי ריגש אותי השנה...

הכי טוב היה לי ...

בכלל לא אכפת לי ש...

אילו יכולתי להתחיל מחדש את שנת הפעילות אז...

לסיום, אני רוצה להגיד שאני מאוד מאוכזב מ...

ג. מתווה הכשרה לדוגמה

להלן דוגמות לתכניות הכשרה לתלמידים במגוון תפקידי התנדבות. מתווה זה ישמש בסיס לרכזים להבניית ההכשרה של תלמידיהם לתפקידי ההתנדבות שאותם הם ממלאים.

טבלת סילבוס להכשרת תלמידים ולהדרכתם				
חונכות בלימודים				
מסגרת ההכשרה וההדרכה	האחראי, המבצע	תכנים	ערכים	
- שיעור חינוך - שעות פרטניות - יום עיון - הרצאות חיצוניות	- מחנך הכיתה - רכז בגרות - חברתית - רכז חברתי - יועץ - מורים - בתחומי דעת - רלוונטיים	- טיפוח סביבה - לימודית - ארגון זמן - אסטרטגיות - למידה - העצמה אישית - הקשבה - אמפתיה	- סובלנות - עזרה לזולת - צדק, צדקה, - חסד - אכפתיות	היבט ערכי- חברתי 30 ש'
- שעות חינוך - שיחות אישיות - שעות פרטניות - סדנאות עם גורמים - חיצוניים.	- מחנך כיתה - מורים - מקצועיים - יועץ	- מתודות להפעלת - קבוצה - מתודות - תקשוב - כישורי למידה - חניכה - קבלת החלטות - דרכי הוראה - לקויות למידה	- ענווה - בתפקיד - נתינה - אחריות - אישית	הכשרה במימוניות 30 ש'
- מקום ההתנדבות - שעות חינוך - שעות פרטניות	- מחנך כיתה - מורים - מקצועיים - יועץ - עובד סוציאלי	- שיתוף פעולה עם - מקום - ההתנדבות - משוב - קבלת החלטות - רפלקציה – - חוזקות וקשיים	- התמדה - מצוינות - יזמות - מנהיגות	הדרכה במהלך מילוי התפקיד 30 ש'

טבלת סילבוס להכשרת תלמידים ולהדרכתם

פעילים למען איכות הסביבה

מסגרת ההכשרה וההדרכה	האחראי, המבצע	תכנים	ערכים	
- שעות חינוך - שעות פרטניות	-מחנך כיתה - מורים בתחומי דעת רלוונטיים - רכזי מקצוע	- טיפוח איכות חיים וסביבה - שימור מול קידמה - אסתטיקה - בריאות הציבור	- נתינה - שמירה על איכות הסביבה	היבט חברתי- ערכי 30 ש'
- שיעורים מקצועיים - שעות חינוך - שעות פרטניות	- צוות מורי ביולוגיה - צוות מורי מדעי הסביבה - מורים לתקשורת	- אקולוגיה: שיטות מחזור, יסודות באיתור מפגעים סביבתיים - חקיקה הנוגעת למפגעים סביבתיים ודרכי דיווח - כלים לבניית פרויקטים בנושא - קבלת החלטות - פרסום, שיווק - יצירתיות בתפקיד	- ענווה בתפקיד - מעורבות חברתית ואזרחית	הכשרה במיומנויות 30 ש'
- מקום ההתנדבות, - שעות פרטניות	- מורים מצוות מדעים ומורים לביולוגיה - רשות מקומית	- עבודת צוות - משוב - העצמה אישית - רפלקציה – חוזקות וקשיים	- התמדה - מצוינות - יזמות - מנהיגות	הדרכה במהלך מילוי התפקיד 30 ש'

טבלת סילבוס להכשרת תלמידים ולהדרכתם

משמרות זה"ב

מסגרת ההכשרה וההדרכה	האחראי, המבצע	תכנים	ערכים	
- שעות חינוך - ימי מוקד	- אחראי בטיחות בביה"ס - משטרת ישראל - מנהל מטה בטיחות עירוני	- שייכות קהילתית - הכרת אוכלוסיות היעד היישובי	- חיים, ביטחון ובטיחות - סולידריות - מחויבות לשירות - צדק, צדקה, חט	היבט חברתי- ערכי 30 ש'
- מקום ההתנדבות - מרכזי הדרכה לבטיחות בדרכים	- מורים לאזרחות - מורים לתעבורה - רכז בית-ספרי לבטיחות בדרכים - משטרה - מחנכים - רכז מתנדבים עירוני - רכז מנהיגות עירוני	- חוקי תעבורה - הכרת כבישים וצמתים מרכזיים ביישוב - דרכי הדרכה מותאמות לאוכלוסיית היעד - כלים לבניית מערכי שיעור - עבודת צוות, שיתוף פעולה	- התמדה - נתינה - ענווה בתפקיד	הכשרה במיומנויות 30 ש'
- מרכזי הדרכה - שעות חינוך	- מחנך - רכז מתנדבים עירוני - מורים מקצועיים	- משוב - העצמה אישית - למידת עמיתים - רפלקציה – חוזקות וקשיים	- התמדה - מצוינות - יזמות - מנהיגות	הדרכה במהלך מילוי התפקיד 30 ש'

טבלת סילבוס להכשרת תלמידים ולהדרכתם

משמר אזרחי

מסגרת ההכשרה	האחראי, המבצע	תכנים	ערכים	
<ul style="list-style-type: none"> - שעת חינוך - ימי מוקד - מרכזי הדרכה 	<ul style="list-style-type: none"> - רכז התכנית - קב"ט ביה"ס - או קב"ט עירוני - מחנכים - מורים - בתחומי דעת רלוונטיים 	<ul style="list-style-type: none"> - רב-תרבותיות - סוגיות אתיות בתפקיד 	<ul style="list-style-type: none"> - סובלנות - הזכות לחיים ולביטחון - סולידריות - אכפתיות - צדק, צדקה, תוד 	<p>היבט ערכי- חברתי 30 ש'</p>
<ul style="list-style-type: none"> - מקום ההתנדבות - משמר אזרחי - משטרת ישראל - רשות מקומית 	<ul style="list-style-type: none"> - מחנכים - מורים - בתחומי דעת רלוונטיים - קב"ט ביה"ס - או קב"ט עירוני - משטרת ישראל 	<ul style="list-style-type: none"> - הכרת הוראות ביטחון ובטיחות - הגדרת תפקיד ותחומי אחריות - עבודת צוות - דרכי דיווח - הכרת סוגי מפגעים בטיחותיים - תקשורת בין-אישית 	<ul style="list-style-type: none"> - אחריות - מעורבות חברתית ואזרחית 	<p>הכשרה במיומנויות 30 ש'</p>
<ul style="list-style-type: none"> - מקום ההתנדבות - תחנת המשמר האזרחי 	<ul style="list-style-type: none"> - רכז התכנית - מחנכים - מקום התנדבות 	<ul style="list-style-type: none"> - גבולות התפקיד - התמודדות עם קונפליקטים - רפלקציה – חוזקות וקשיים 	<ul style="list-style-type: none"> - מנהיגות - התמדה - מצוינות - יזמות 	<p>הדרכה במהלך מילוי התפקיד 30 ש'</p>

טבלת סילבוס להכשרת תלמידים ולהדרכתם

ליצנות רפואית

מסגרת ההכשרה וההדרכה	האחראי, המבצע	תכנים	ערכים	
<ul style="list-style-type: none"> - שעות חינוך - שעורי ספורט 	<ul style="list-style-type: none"> - מחנך - רכז התכנית - מקום התנדבות - מורים בתחומי דעת רלוונטיים 	<ul style="list-style-type: none"> - אורח חיים בריא - הצחוק כמזור 	<ul style="list-style-type: none"> - סולידריות חברתית - הזכות לפרטיות - סובלנות - קבלת השונה - אמפתיה - צדק, צדקה, חסד 	<p>היבט ערכי-חברתי 30 ש'</p>
<ul style="list-style-type: none"> - גוף מקצועי במסגרת בית-חולים או בית-אבות 	<ul style="list-style-type: none"> - רכז מחויבות אישית - מחנך - מורים בתחומי דעת רלוונטיים - מקום ההתנדבות 	<ul style="list-style-type: none"> - ידע תיאורטי - הומור ככלי בתפקיד - הגדרת תפקיד ותחומי אחריות - חוסן נפשי - חיסיון, חוק זכויות החולה - תקשורת בין-אישית - הקשבה פעילה - משוב והערכה - איפור, קוסמטיקה - יצירתיות וגיוון בתפקיד 	<ul style="list-style-type: none"> - מסירות - נתינה - כבוד האדם - אחריות - ענווה בתפקיד 	<p>הכשרה במיומנויות 30 ש'</p>
<ul style="list-style-type: none"> - אסיפות הורים - שיחות אישיות עם מחנך - מקום ההתנדבות 	<ul style="list-style-type: none"> - מחנך - מקום התנדבות 	<ul style="list-style-type: none"> - התמודדות עם קונפליקטים - צמיחה ממשברים - שיתוף פעולה עם מקום ההתנדבות - העצמה אישית של המתנדב - קבלת החלטות - רפלקציה – חוזקות וקשיים 	<ul style="list-style-type: none"> - התמדה - מצוינות - מנהיגות - יוזמה 	<p>הדרכה במהלך מילוי התפקיד 30 ש'</p>

טבלת סילבוס להכשרת תלמידים ולהדרכתם

נאמני ספרייה

מסגרת ההכשרה וההדרכה	האחראי, המבצע	תכנים	ערכים	
<ul style="list-style-type: none"> - שעת חינוך - ימי מוקד - מקום התנדבות - ספרייה עירונית - מרכזי הדרכה 	<ul style="list-style-type: none"> - מחנך - מורים - בתחומי דעת - רלוונטיים 	<ul style="list-style-type: none"> - מנהיגות יצירתית - עזרה בעבודות חקר - אורינות - מוטיבציה - קריאה רהוטה 	<ul style="list-style-type: none"> - התנדבות - תרומה - לקהילה - השפה - העברית כערך - עזרה לזולת - צדק, צדקה, חסד 	<p>היבט ערכי- חברתי 30 ש'</p>
<ul style="list-style-type: none"> - שעת חינוך - ימי מוקד - מקום התנדבות - ספרייה עירונית - מרכזי הדרכה 	<ul style="list-style-type: none"> - ספרן - מורים - בתחומי דעת - רלוונטיים 	<ul style="list-style-type: none"> - מידענות - קטלוג - קריאה מושכלת - שיווק ופרסום - יצירתיות בתפקיד - עבודת צוות - חניכה - מספרי סיפורים 	<ul style="list-style-type: none"> - מצוינות - שיתוף פעולה - אחריות אישית 	<p>הכשרה במיומנויות 30 ש'</p>
<ul style="list-style-type: none"> - שעת חינוך - ימי מוקד - מקום התנדבות - ספרייה עירונית - מרכזי הדרכה 	<ul style="list-style-type: none"> - מחנך - ספרן - רכז - התכנית 	<ul style="list-style-type: none"> - שיתוף פעולה - במקומות - ההתנדבות - התמודדות עם - קונפליקטים - רפלקציה – חוזקות - וקשיים 	<ul style="list-style-type: none"> - התמדה - מצוינות - מנהיגות - יוזמה 	<p>הדרכה במהלך מילוי התפקיד 30 ש'</p>

פרק ג': תעודת הבגרות החברתית כשיא של

תהליך חינוכי, חברתי-ערכי בבית-הספר

העל-יסודי

מינהל חברה ונוער אחראי על החינוך הערכי-חברתי-קהילתי של כלל בני נוער בישראל, במסגרות בית-ספריות וחוג בית-ספריות. פעילותו מתמקדת בהכנת בני הנוער לחיי חברה ותרבות, בעידודם למעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית ולהתייחסות לנושאים שעל סדר היום הציבורי ובטיפוח מנהיגות צעירה לאור ערכים דמוקרטיים. התהליך מושתת על **למידה חברתית**, המכוונת להכשיר את התלמיד לתפקוד במסגרות החברה השונות. בבסיס הלמידה החברתית מונח העיקרון של "למידה מתוך התנסות", עיקרון שעל-פי דיואי ואחרים הוא מתודה מרכזית להפנמת ערכים.

ממטרות החינוך החברתי-קהילתי בבית-הספר העל-יסודי (חוזר מנכ"ל תש"ע / 3 [ב]):

1. לפתח את אישיותו של התלמיד, כישורנותיו ותחומי התעניינותו באופן שיביא למיצוי יכולתו.
2. לעורר את מודעות התלמיד ורגישותו לצורכי החברה הסובבת, לפתח אכפתיות ונכונות לעזרה הדדית.

מטרות אלו מכוונות הן לטווח הקצר – לתקופת לימודי התלמיד בבית-הספר, הן לטווח הארוך – לקראת יציאת התלמיד לחיים אזרחיים ובוגרים. החינוך החברתי פועל על-פי אבני יסוד אלה: **סולידריות ואחריות חברתית, טיפוח מנהיגות נוער, טיפוח זהות יהודית וישראלית (במגזרים הערבי והדרוזי – טיפוח זהות ערבית ודרוזית), חינוך לאורח חיים דמוקרטי, מחויבות למדינת ישראל.** על-פי עקרונות אלו, נבנתה תכנית ליבה לשעת חינוך לכיתות ז'-י"ב לטיפוח שייכות, מימוש עצמי ומעורבות חברתית. התכנית בנויה באופן שיטתי וספירלי למשך שש שנים, ומוקצבות לה שעות קבועות במערכת.

הצירים המארגנים של התכנית הם:

- א. ציר ערכי.
- ב. ציר התפתחות התלמיד.
- ג. ציר הזמן הבית-ספרי.

הלמידה בשעת החינוך היא חלק מכלל העשייה החינוכית בבית-הספר המתבצעת במגוון מסגרות, כגון: פעילות מועצת התלמידים וחברת התלמידים, ועדות, טקסים, אירועים במשך שנת הלימודים, הפסקות, פעילות התנדבות ומנהיגות. בית-הספר אף יוזם פעילויות מחוץ לכתליו: טיולים קצרים ושנתיים; פעילות של"ח הכוללת ימי שדה, גיחות ואירועים; פעילות סל תרבות ומפגשים חברתיים ובין-תרבותיים. בכל סוגי הפעילות החברתית, מזומנת לתלמידים אפשרות למעורבות, להתנדבות וליזמות חברתית.

תכנית המחויבות האישית בכיתות י'

מזה שנים רבות, מופעלת בכיתות י' תכנית חינוכית של התנדבות במסגרות קהילתיות ובמסגרת בית-הספר. בתי-הספר בוחרים אם להפעיל את התכנית, אך לאחר שמתקבלת החלטה להפעילה, מוטלת החובה על התלמידים כולם וניתנת להם אפשרות לבחור את מקום ההתנדבות ואת התפקיד שימלאו. התלמידים מחויבים לפעול שעתים שבועיות לאורך השנה. לתכנית זו הדים חיוביים לרוב, ויש שהמליצו להרחיבה מעבר לשנת התנסות זו לפי בחירה. תכנית "תעודת בגרות חברתית" נותנת מענה למגמה זו. בנוסף, התכנית נותנת מענה לטענה רבת שנים הגורסת שהתנדבות צריכה לבוא מבחירה חופשית: התכנית לקראת תעודת הבגרות החברתית מתחילה בשנת התנסות של התלמידים במחויבות אישית, אחר כך ניתנת להם האפשרות לבחור להתנדב ולתרום לחברה במשך שנתיים נוספות עד להשלמת הדרישות לקבלת תעודת בגרות חברתית.

תכניות לטיפוח מנהיגות נוער

טיפוח מנהיגות צעירה הוא חלק מיעדיו המרכזיים של מינהל חברה ונוער להכנת בני הנוער לחיי חברה ותרבות ולהכשרתם להיות לאזרחים אחראים, פעילים ומעורבים בקהילה ובמדינה.

התכניות החינוכיות המכוונות ליעד זה כוללות כמה היבטים:

- א. עידוד בני הנוער להירתמות לתפקידי מנהיגות ותרומה לחברה – בהבנת תפקידו של מנהיג במשטר דמוקרטי.
- ב. הקניית מיומנויות וטיפוח כישורים שיסייעו לבני הנוער במילוי תפקידי מנהיגות על-פי אמות מידה דמוקרטיות.
- ג. זימון התנסויות בתפקיד מנהיגות – בהפקת לקחים מתמדת ובליווי הדרכה, תמיכה ומשוב בתהליך היישום.
- ד. פיתוח יחס חיובי לערכי היסוד של החברה בישראל (ערכי הצדק והמוסר, אהבת העם, הארץ והמורשת).

להלן מבחר מהתכניות לטיפוח מנהיגות הנוער שבנה מינהל חברה ונוער:

א. מד"צים - מדריכים צעירים

תכנית ההכשרה של המד"צים מיועדת לבני נוער בכיתות ח' עד י"ב המעוניינים לעסוק בהדרכה חברתית של שכבות גיל צעירות ולקבל על עצמם משימות חברתיות ומשימות קהילתיות. התכנית מאפשרת לבני נוער מכל שכבות האוכלוסייה למצוא אפיקי פעולה מגוונים.

בתכנית שזורים **הציר החברתי והציר הקהילתי** ומוקנים ערכים המתייחסים לצירים אלו.

בציר החברתי, התכנית חותרת לפיתוח יחס חיובי כלפי ערכי היסוד של החברה בישראל, כמו: כבוד האדם, ערכי צדק ומוסר, סובלנות לשונה והעברת המורשת התרבותית.

הציר הקהילתי מסמן את הקהילה כסביבה החברתית-תרבותית שבה מופעלת התכנית וכציר המארגן את מטרותיה ואת הפרויקטים המיושמים בה על הסמלים שבהם.

ב. משצ"ים - מדריכי של"ח צעירים

המטרות המרכזיות של פעילויות של"ח וידיעת הארץ בקרב בני הנוער הן הכרת הארץ ואהבת המולדת. מטרת תכנית המשצ"ים היא גיבוש קבוצה איכותית, משפיעה ומובילה בקרב הנוער, שתהיה עמוד התווך של הפעילות ושל העשייה המיישמות מטרות אלו. המשצ"ים פעילים בבית-הספר ובקהילה בפעילויות חברתיות שונות, ופעילים בשדה בפעילויות השל"ח.

בפעילותם למען הכלל ובהנהגתם כרוכים אתגרים אישיים התורמים להתפתחותם המקצועית, לגיבוש זהותם ולמימושם העצמי. הכשרת המשצ"ים והתנסותם בתפקידי מנהיגות מקנים לבוגרי תכנית זו מודעות אזרחית, מעורבות, אחריות אישית וציבורית, מסירות ומחויבות ערכית לעמם, לארצם ולמולדתם. הם תורמים לקהילה ולחברה ומשמשים דוגמה ומופת לחבריהם.

ג. מועצות תלמידים ונוער - מנהיגות ייצוגית

טיפוח מנהיגות ייצוגית המושתתת על ערכים דמוקרטיים בקרב בני הנוער היא אתגר חינוכי שמינהל חברה ונוער הציב לעצמו. הפעילות במועצות התלמידים מזמנת התנסות באזרחות פעילה ומבוססת על עקרונות זכויות האדם והאזרח. מעורבות המועצה בבית-הספר, בקהילה ובחברה מחזקת את תחושת ההשתייכות של בני הנוער לחברה ומטפחת מנהיגות תלמידים.

נציגות הנוער במדינת ישראל פועלת בתבנית המכונה "גלגל המועצות": נציגות ממועצת התלמידים הבית-ספרית מייצגת את בית-הספר במועצת התלמידים והנוער ברשות המקומית, המייצגת את כל גופי הנוער ביישוב ושנציגים ממנה נשלחים למועצת התלמידים והנוער המחוזית ושממנה נבחרים נציגים למועצת התלמידים והנוער הארצית.

אם כן, הענקת תעודת בגרות חברתית היא שיאו של תהליך חינוכי, אשר מטרתו להצמיח את המעולה שבכל פרט ולטפח מעורבות ואחריות חברתית-קהילתית ואזרחית.

פרק ד': סקירת ספרות וביבליוגרפיה מוערת

א. סקירת ספרות בנושא התנדבות נוער

בחברה נהוג להתייחס להתנדבות כאל פעולה אלטרואיסטית ולמתנדבים כאל אנשים ערכיים. זולפן (2004) הגדיר את ההתנדבות כך: **התנדבות היא פעילות למען הזולת ולמען החברה מתוך רצון חופשי, ללא כפייה וללא קבלת תמורה כלכלית ישירה.** מהגדרה זו משתמע כי עבודת התנדבות אינה, כפי שמקובל לחשוב, פעילות חד-סטריית – שבה המתנדב רק נותן – אלא זוהי פעילות הטומנת בחובה תגמולים עבורו. התגמולים יכולים להיות חברתיים, אישיים או בעלי אופי כלכלי עקיף (רכישת ניסיון בעבודה, יצירת קשרים עסקיים).

ההתנדבות היא עבודה ככל העבודות היות והיא דורשת השקעת משאבים, זמן ואנרגיה. ייחודה הוא בכך שהיא נעשית, באופן מודע, ללא רצון לשכר כלשהו, ושהיא כרוכה בהכרה בצרכים של החברה ובעשייה מתוך אחריות חברתית החורגת ממחויבותו הבסיסית של הפרט לחברה שבה הוא חי (ארבל, 2011).

בארון ובירן ציינו חמישה שלבים בתהליך ההירתמות לפעילות התנדבותית (אצל: ארבל, 2011):

1. **מודעות** - הכרה בכך שיש בעיה בתחום מסוים.
2. **פרשנות** - פירוק הבעיה לגורמים והגדרת הצרכים שיש למלא על מנת לפתור את הבעיה.
3. **תחושת אחריות** - קבלה שכלית ורגשית כי האדם אחראי על מציאת פתרון לבעיה.
4. **החלטה** - בירור הפעילות שבכוחו של האדם לעשות על מנת לסייע בפתרון הבעיה, והחלטה לעשות זאת.
5. **ביצוע** - עשייה בפועל של הפעילות שהאדם החליט שבכוחו לעשות.

מהמועצה הלאומית להתנדבות בישראל נמסר כי בסקר שנערך בחודש נובמבר בשנת 2001 היה שיעור הנשאלים שהשיבו כי הם מקדישים מזמנם לפעולות התנדבות כ-30%, ההשקעה במונחי זמן של כל מתנדב הייתה כ-18 שעות בחודש בממוצע, וסך הערך הכספי של שעות ההתנדבות נאמד בכ-5.1 מיליארד ש"ח לשנה.

להתנדבות לחברה יש פן כלכלי, אך אופיו המיוחד של מעשה ההתנדבות אינו נמדד בכסף. לשירות הניתן בהתנדבות יש ערך מוסף שאין במעשים המתוגמלים באופן חומרי. מעמדם המיוחד של המתנדבים יוצר בקרב מקבלי השירות תחושה שוויונית ופחות פורמאלית, המצמצמת את הריחוק שבין הממסד לקהילה והמאפשרת מערכת יחסים חיובית בין מקבלי השירות לנותני השירות (והפור ויורק, 2004).

בני נוער, המשוחררים מדאגות פרנסה ומשפחה, מוצאים בהתנדבות הזדמנות להתנסות במצבים ובתפקידים חדשים, לבחון את בגרותם ואחריותם ולהרחיב את קשת ההיכריות עם אנשים שונים ועם תחומים מגוונים (שם).

מסקירת ספרות שבחנה את **השפעת ההתנדבות על הנוער** עלה כי בני נוער מתנדבים נעשים פחות סמכותיים ויותר דמוקרטיים, מסתגלים טוב יותר למצבים חדשים, מסתדרים בקלות יחסית עם מבוגרים, בעלי אוריינטציה לשירות ולעזרה לאחרים, אחראים יותר ומתעניינים בבעיות חברתיות ובפוליטיקה. בני נוער רבים טענו שהם למדו והחכימו מההתנסות בהתנדבות יותר מאשר בבתי-הספר (צור, 1988). התנדבות בני נוער התבררה כמשמעותית גם בהיבט החברתי - כיצרת בסיס לחברה חיובית יותר בעתיד. מסקר שנערך בקרב בני נוער בשנת 2010 עולה כי 47% מבני הנוער במדינת ישראל מתנדבים. נתון זה מצביע על עלייה של 15% במספר בני הנוער המתנדבים תוך חמש שנים (בר, 2010).

מדוח המועצה הלאומית לשלום הילד לשנת 2010 עולה כי יותר מרבע מבני הנוער בגיל 14-18 (28%) עסקו בפעילות התנדבותית במהלך שנת הלימודים תש"ע. כמחצית מבני הנוער שהתנדבו עשו זאת בתחום חינוך והעשרה לילדים ולבני נוער (47%), 28% התנדבו בתחומי רווחה (קשישים, נכים, מוגבלים וכדומה). בבחינת המניעים להתנדבות נמצא כי 45% מבני הנוער מעידים כי המניע להתנדבות הוא "חוויה של תחושה טובה". אולם, על-אף שבני הנוער מהווים פלג נכבד באוכלוסיית המתנדבים, ההתייחסות אליהם במקומות ההתנדבות אינה פשוטה. המרכז הישראלי להתנדבות נוער מדווח כי מוסדות רבים אינם מעוניינים לקלוט בני נוער בעקבות התנסויות שליליות של בני נוער שפרשו לאחר זמן קצר או מחשש שהם אינם בוגרים ומיומנים מספיק.

גורמים התורמים לעשיית התנדבות הנוער למשמעותית

כדי שנער יתמיד בפעילות התנדבותית יש להשקיע בהכשרה, בהעשרה ובתמיכה לכל אורך הדרך. בהכשרת המתנדב יש תרומה הן לעיצוב הזהות של המתבגר והן לעשיית התנדבותו למשמעותית ולרציפה.

המפגש עם אנשי מקצוע בתחומים הקשורים לעבודתם ההתנדבותית של הנערים, מזמן להם אפשרות לבחון אם מקצוע זה מתאים להם כקריירה עתידית. תהליך בניית הזהות הוא תהליך התפתחותי הנמשך לאורך החיים. גיל ההתבגרות הוא שלב בחיים שבו מתחילה חשיבה רפלקטיבית מודעת ומתחיל תכנון עתידו של המתבגר. בשלב זה המתבגרים פתוחים לחקור ולגלות עמדות חברתיות, פוליטיות ומוסריות שישפיעו על התפתחות זהותם ויתנו לה כיוון ומשמעות (יוניס, 1997). לאור המחקרים ולאור הניסיון המצטבר של מינהל חברה ונוער בעשייה החינוכית, עולים כמה גורמים התורמים להיות ההתנדבות משמעותית:

מעורבות

מעורבות אישית ושותפות בקבלת החלטות מגבירה את תחושת האחריות ואת הרצון להמשיך ולהשקיע עד למילוי המשימה. מעורבותו של הפרט בפרויקט מסוים מגבירה את התמדתו במילוי המשימות הנדרשות להשגת המטרה. ככל שהנוער ייזום יותר ויהיה אחראי יותר על ניהול ההתנדבות שבה הוא מעורב, כך יצליח להתמיד בהתנדבות (ארבל, 2011).

מסוגלות עצמית

היכולת להצליח במשימה היא אחד הגורמים המשפיעים על האדם בבחירת עשייה מסוימת ובהתמדתו בה. המסוגלות העצמית אינה מתייחסת למיומנויות ולכישורים של הפרט, אלא לתחושתו של האדם לגבי יכולתו או אי-יכולתו לעשות דבר מה. על המבוגרים הסובבים את המתנדבים לטפח את המסוגלות העצמית שלהם.

דוגמה אישית מצד האחראים במקום ההתנדבות ומצד מארגני התכנית

לעובדים במקום ההתנדבות ולאנשי החינוך המלווים את בני הנוער השפעה רבה על ההתפתחות האישית של המתנדבים ועל יכולת ההתמדה שלהם. לדוגמה האישית, להתלהבות ולמסירות שמגלים מובילי התכנית והמבוגרים במקומות ההתנדבות יש השפעה על המוטיבציה של התלמידים, ומכאן גם על הצלחת התכנית (יוניס, 1997).

תיעוד ומדידה

לתיעוד יש ערך שלא יסולא בפז. באמצעות התיעוד יוכל הנער להעריך את עבודתו ואת התהליך האישי שעבר במהלכה. גם המחנכים יוכלו להיעזר בתיעוד להפקת לקחים. כדי לעודד את הנער ולשפר את פעילותו, יש לקבוע מועדים לשיחות הערכה ומשוב.

הכרה חברתית וציבורית

לצורך הגברת ההתמדה ולצורך עידוד המעורבות החברתית, על החברה לבטא את הערכתה לפעילות המבורכת של בני הנוער ולזכות את הראויים לכך בתעודות הערכה שיוענקו בטקסים בית-ספריים, רשותיים, מחוזיים וארציים. ההערכה תעצים את בני הנוער ותעודד התמדה ונכונות להמשיך ולתרום. תעודת הבגרות החברתית היא ביטוי משמעותי להערכה עקבית ומתמשכת של מערכת החינוך כלפי התנדבות הנוער.

ב. תקצירי מאמרים - ביבליוגרפיה מוערת

להלן הפניה ל-8 מאמרים ומחקרים בנושאים הקשורים להתנדבות נוער הנמצאים במאגר המאמרים באתר מינהל חברה ונוער (כתובת האתר: <http://noar.macam.ac.il>). את המאמרים במלואם ניתן למצוא במרכז המשאבים שבמרכז ההדרכה הארצי של מינהל חברה ונוער. במאגר קיימים מאמרים נוספים והוא מתעדכן לעיתים מזומנות.

Community Service and Social Responsibility in Youth

Youniss, James and Yates, Miranda
The University of Chicago
Press

1. כותר:

מחבר:
מו"ל:

שנה: 1997

מיקום הפרסום: מרכז המשאבים, מינהל חברה ונוער, קפלן 42, פתח-תקווה, טל': 03-9180809

תרגום הכותר בעברית: שירות בקהילה ואחריות חברתית בקרב בני נוער, מאת: ג'יימס יוניס ומירנדה ייטס

סיכום בעברית: צפרית גרינברג - מידענית

ייחודו של ספרם של ג'יימס יוניס ומירנדה ייטס הוא בהיותו מבוסס על מחקר יישומי של תכנית הדומה לתכנית תעודת הבגרות החברתית. לפיכך מובא כאן תוכנו של הספר בהרחבה.

מטרתו המרכזית של הספר היא להציע תיאוריה המסבירה כיצד שירות בקהילה יכול להשפיע על התפתחות תפישה פוליטית-מוסרית בקרב בני נוער ועל מוכנות לגלות אחריות לקידומה.

לדעת המחברים, בהשתתפות בני נוער בפתרון בעיות חברתיות טמון פוטנציאל לפיתוח

זהות אישית וקולקטיבית. פיתוח הזהות מתרחש בחיבור של בני הנוער עם הדורות הקודמים, חיבור הנותן משמעות לחוויות העכשוויות והמעניק תקווה לעתיד. השתתפות בני הנוער בפתרון בעיות חברתיות מחייבת את בני הנוער להיות חדורי תחושה שהם יכולים להביא לשינוי בחברה וכן חדורי תחושה של אחריות חברתית. המחקר בחן תפישה זאת ואושש אותה.

שירות בקהילה כאמצעי לפיתוח זהות במתבגרים

המחברים טוענים כי שירות בקהילה מציע הזדמנות ליצירת זיקה בין הפרט לבין החברה. כאשר בני הנוער מסייעים לשיפור מצבם של אחרים, הם מפתחים תובנות על עצמם. יתכן וישאלו שאלות, כגון – מדוע יש בחברה שלנו אנשים שחיים בתנאים כל כך שונים ומדוע אין משאבים בסיסיים דומים לכלל האוכלוסייה. הם עשויים לשאול לגבי הבסיס הפוליטי שמאפשר את התנאים השונים הללו ולהטיל ספק בעמדות המוסריות התומכות במצב זה. והחשוב מכול, בני נוער שחושבים באופן זה יתחילו לתהות מהי העמדה האידיאולוגית שינקטו בה מתוך אידיאולוגיות קיימות והאם עליהם פשוט לחיות את ההווה או לקבל אחריות ולהיות פעילים ביצירתו.

תהליך בניית הזהות הוא תהליך התפתחותי המתמשך לאורך החיים, אולם גיל ההתבגרות הוא שלב בחיים שבו מתחילה חשיבה רפלקטיבית מודעת ושבנו מתחיל תכנון עתידו של המתבגר. זהו השלב בהתפתחות הזהות שבו המתבגרים פתוחים לחקור ולברר את העמדות החברתיות, הפוליטיות והמוסריות שישפיעו על התפתחות הזהות שלהם ושיתנו לה כיוון ומשמעות.

המחברים מבקשים לסתור את ההנחה שבני הנוער עסוקים אך ורק בעצמם והם מנותקים מהחברה. ממצאי מחקרים מצביעים על כך שרוב רובו של הנוער נוטה לקבל את הנורמות של המבוגרים, אלא שהם חסרים ערוצים לביטוי נטייה זו. לכן, יש לאפשר לבני הנוער להשתתף השתתפות פעילה בעשייה ובהתהוות ההיסטוריה. רק כך, יוכלו בני הנוער לפתח ביטחון עצמי, לקבל עליהם אחריות חברתית ולקדם את החיברות הפוליטית-מוסרית שלהם.

תכנית שירות בקהילה, בבית-הספר סנט-פרנסיס בושינגטון

המחברים מתבססים על מחקר שערכו בשנת הלימודים 1993-1994, שמטרתו לבחון כיצד שירות בקהילה משפיע על בניית הזהות. המידע נאסף באמצעות שאלונים, באמצעות כתיבת חיבורים, באמצעות קבוצות דיון ובאמצעות צפייה בתלמידים בכיתה, במקום השירות ובסיוורים לימודיים. התכנית לשירות בקהילה, שפותחה בבית-הספר סנט-

פרנסיס בושינגטון, בירת ארצות-הברית, התנהלה בבית תמחוי שנותן ארוחות לנזקקים. התלמידים התבקשו להתנדב במהלך שנת הלימודים בהיקף של כ-20 שעות, והתבקשו להתנדב בימים נוספים במהלך החופשות מהלימודים. במקביל להתנדבות, עברו התלמידים קורס בנושא צדק חברתי, שבו דנו בנושאים שונים, כגון: דרי רחוב, עוני בקרב משפחות וילדים, ניצול לרעה של עובדים זרים, אלימות בערים, עונש מוות, איידס, גזענות, אנטישמיות, הומופוביה ויחס לשונה.

הקורס בנושא צדק חברתי נערך חמישה ימים בשבוע, במשך חמישים דקות בכל פעם. מטרתו הייתה להעביר לתלמידים את התחושה שהם יכולים ומסוגלים להיאבק למען מטרות חשובות. כדי להשיג מטרה זו, עודדו המורים את התלמידים לחשוב על אירועים שמתרחשים בסביבתם ועל המשמעויות המוסריות שלהם, ובעיקר על עולות ועל אי-צדק. המורים הדגישו את משנתו של הנשיא פרנקלין ד' רוזוולט בדבר אחריותה של המדינה לפעול באופן מיטיב כלפיה אזרחיה ולספק להם רשת ביטחון.

במהלך הקורס נקראו מאמרים, חלקם מעיתונים יומיים, התלמידים צפו בסרטים ובתכניות טלוויזיה, שמעו הרצאות מפי מרצים אורחים, השתתפו באירועים שונים וביקרו באתרים לאומיים (ביניהם גם מוזיאון השואה בושינגטון).

מן הממצאים עולה שההתנדבות בבית התמחוי כחלק מהתכנית על צדק חברתי עוררה את המודעות של התלמידים לסטריאוטיפים הנוגעים לדרי רחוב והביאה אותם לחשוב ולבחון מהם הגורמים לקיומם של סטריאוטיפים אלו. החיבורים שכתבו התלמידים ודעותיהם שהושמעו בדיונים שנערכו מצביעים על כך שהם היו מעורבים באופן רגשי וקוגניטיבי בשאלות לגבי דרי הרחוב. הדבר בא לביטוי בהבעה רגשית של עצב עמוק ושל כעס, אך גם בהבעת סיפוק לגבי החוויה שעברו בבית התמחוי ולגבי משמעותה עבורם. אצל חלק מהתלמידים ההתנדבות בבית התמחוי, התוצאות של מעורבותם והבעת דעותיהם בדיונים על חברה צודקת וטובה יותר, עוררו מודעות פוליטית והנחו את תהליך בניית הזהות לכיוון משמעותי של מעורבות פוליטית. התלמידים גם הבינו מהי המשמעות של אחריות, וכי פתרון הבעיות החברתיות אינו נתון רק בידי השלטון, אלא גם בידי חברי הקהילה. התלמידים עברו תהליך התפתחותי שבו ההשתתפות הפוליטית נעשית לחלק מהאישיות של היחיד ולחלק מזהותו.

מחשבותיהם ודעותיהם של התלמידים מראות ששירות בקהילה מקדם את תהליך התפתחות הזהות העצמית של היחיד. אין הכוונה לתכנית מסוימת דווקא, התכנית שמוצגת בספר היא אך דוגמה לדרך שבה ניתן לעורר את תהליך חיפוש הזהות אצל

התלמידים ולכלי הניווט שיש לתת להם בדרכם לבגרות פוליטית ומוסרית, בדרכם להיות לאזרחים בוגרים בקהילה.

החוקרים בדקו אם תלמידים שהביעו רצון להמשיך בהתנדבות לאחר תום שנת השירות בקהילה אכן המשיכו בה, ובדקו האם קיים קשר בין הבעת הרצון להמשיך להתנדב בתקופת בית-הספר התיכון לבין התנדבות בפועל בשנים שלאחר סיום בית-הספר.

ממצאי המחקר

מן הממצאים עולה שקורס הצדק החברתי היה ציון דרך משמעותי עבור הצעירים בתהליך בניית הזהות הבוגרת שלהם. עבור חלקם, השנה של השירות בקהילה הייתה מפגש עם מציאות של בעיות חברתיות בארץ השפע. מפגש זה עורר אצלם רגישות לעוני, לחלוקת העושר, לאנושיות שקיימת גם אצל חסרי בית ולאפשרות שהם יכולים להיות שותפים לפתרון הבעיות הללו ולא להיות צופים פסיביים בתחלואי החברה. גם בוגרים שלא המשיכו להתנדב או כאלה שלא הסכימו עם האידיאולוגיה של הצדק החברתי, הפנימו את המסר שהועבר להם, אם כתזכורת למצפונם ואם כנקודת ציון של הכרעה מודעת.

כך, לדוגמה, התבטא אחד מבוגרי בית-הספר לגבי התכנית, שש שנים לאחר שסיים את בית-הספר: "...איני זוכר מי היה הנשיא השמיני של ארה"ב. איני זוכר כיצד מוצאים זווית של משולש קהה. כל הדברים האלה מבית-ספר התיכון – איני זוכר. אני כן זוכר (מצפייה בטלוויזיה בכיתה) את דמותה הרועדת של אישה מבוגרת... עומדת בפתח דלתה כשכף יד אחת מקופלת בצורת כוס ובשנייה היא עושה תנועה לכיוון פיה. היא נבוכה ממצלמת הטלוויזיה ונמנעת מלבקש מהמתנדב להביא לה אוכל בפעם הבאה ולכן היא מסמנת לו בתנועות ידיה. לתמונה זו הייתה השפעה מתמשכת עלי... איני חולף על פני אדם חסר בית ללא שארוקן את כיסי. איני שותק כאשר מישהו לועג להומוסקסואלים. אני מצביע בכל פעם שמוצע להגביל שימוש בנשק... איני יודע היכן נמצא ספר הכימיה שלי, אך הספר מקורס הצדק החברתי עדיין נמצא אצלי על המדף".

ממצא נוסף שעלה במחקר היה שתלמידים שהבטיחו שימשיכו להתנדב חיו בדרך כלל בסביבה חברתית שבה בני משפחה וחברים היו מתנדבים פעילים. למעשה רשת חברתית שהיה בה אתוס של התנדבות הייתה גורם מפתח בהתנדבות של הבוגרים ובבניית הזהות העצמית שלהם, שמושפעת מאינטראקציה חברתית.

מתווה לתכנון תכנית שירות בקהילה וליישומה

המחברים מציעים מתווה הכולל עשרה רעיונות לתכנון תכנית של שירות בקהילה וליישומה. המתווה מבוסס על המחקר בבית-הספר סנט-פרנסיס ועל ספרות מחקרית בנושא התנדבות בני נוער והוא משקף את התזה המרכזית של הכותבים: שירות התנדבותי בקהילה יכול לתת למתבגרים הזדמנות לפתח הבנה טובה יותר של החברה ושל אחריותם לעתידה.

כדי שהשירות בקהילה יהיה בעל השפעה משמעותית על הזהות של המתבגרים, אין הוא יכול להיות חוויה מבודדת, אלא עליו להיות משולב בחייהם. לפיכך, המתווה מדגיש במיוחד את השילוב של פעילות התנדבותית עם תכנית לימודים תומכת ועם בחירת קבוצת האנשים שעמה המתבגרים מתנדבים.

להלן עשרת הרעיונות המוצעים במתווה:

1. **פעילות משמעותית** – פעילות התנדבותית שהיא משמעותית לזהות האישית של היחיד כוללת מרכיבים אלו: נותנת מענה לצורך חברתי ברור; מאתגרת את יכולתם של המתבגרים לארגן ולקבל אחריות על נהלים שונים; מעודדת את המתבגרים ליצור קשרים ואינטראקציות עם אנשים מאוכלוסיות שונות.
2. **דגש על עזרה לזולת** – בביצוע פעילות התנדבותית משמעותית, המתבגרים עסוקים בעשייה שאינה קשורה ישירות לשאיפות הקריירה העתידית שלהם. לשירות ההתנדבותי יש תפקיד רחב יותר.
3. **שילוב באידיאולוגיה הבית-ספרית** – תכנית השירות בקהילה צריכה להיות משולבת בחזון, באידיאולוגיה ובמטרות של בית-הספר, לא רק ברמה ההצהרתית אלא בעשייה היומיומית.
4. **פעילות קבוצתית עדיפה על פעילות אישית** – עבודה התנדבותית קבוצתית בפרויקט משותף מגבירה את המחויבות של חברי הקבוצה בטווח הקצר ובטווח הארוך. הקבוצה נותנת לחבריה תחושה של כוח ושל יכולת לעשות שינוי. החוויה המשותפת מאפשרת לחלוק רגשות ומחשבות ולדון בהתנסות הקבוצתית.
5. **תמיכה אקדמית לחשיבה רפלקטיבית** – המחקרים השונים מציעים חד-משמעית להוסיף לתכנית השירות בקהילה מרכיב אקדמי שיכין את המשתתפים לתכנית ואף יאפשר להם לדון בהתנסות שעברו. אפשר להשתמש ביומנים אישיים ובחיבורים כדי לבטא חשיבה רפלקטיבית על תכנית ההתנדבות. גם קבוצות דיון של המשתתפים הן בעלות חשיבות פדגוגית. הן מאפשרות תהליך של חשיבה משותפת והן משלימות ומרחיבות את התובנות של המשתתפים שבאו לידי ביטוי בחיבורים האישיים.

6. **מארגני התכנית כמתכללים וכותני דוגמה אישית** – לאחראים על התכנית יש הזדמנות לחנך את התלמידים דרך דוגמה אישית שלהם. להתלהבות ולמסירות שהם מגלים יש השפעה על המוטיבציה של התלמידים, ומכאן גם על הצלחת התכנית.
7. **דוגמה אישית של האחראים במקום ההתנדבות** – האנשים העובדים במקום השירות או ההתנדבות הם משאב חשוב לדוגמה אישית למחויבות מוסרית. לכן, חשוב להביא זאת בחשבון כאשר בוחרים מקום התנדבות. מבוגרים אלה, העובדים לצד המתבגרים, משפיעים על איכות התכנית, וכתוצאה מכך גם על ההתפתחות האישית של המתנדבים הצעירים.
8. **הכרה בשונות של המשתתפים** – חשוב להתייחס להיבטים שונים של המשתתפים (המתבגרים, מארגני ההתנדבות, האנשים במקום ההתנדבות): יכולות, הכשרה מקצועית, גיל, מין, אינטליגנציה ועוד. השונות בין המשתתפים יכולה ליצור מצבים לא נעימים שיש לתת את הדעת עליהם, לדון בהם בקבוצות דיון ולקבל לגביהם משוב מהמשתתפים האחרים.
9. **תחושה של השתתפות בעשייה וביצירת מציאות** – לשירות בקהילה יש השפעה משמעותית על התפתחות הזהות של המתבגרים כאשר הוא מקדם תחושה של קשר לחברה ולתהליכים היסטוריים רחבים יותר. המתבגרים משקיעים בהתנדבות כאשר הם מאמינים שלפעולותיהם יש השפעה על המציאות.
10. **אחריות** – שירות בקהילה מקדם אחריות חברתית. דיונים בכיתה, חיבורי התלמידים וקבוצות הדיון – כל אלה הם כלים לבחינת שאלות של אחריות אישית וחברתית. הנושא של אחריות צריך להיות המוקד בקורס הצדק החברתי שמתקיים במשולב עם השירות בקהילה.

לסיכום

המתווה נועד לסייע בבניית תכניות שירות בקהילה שימשכו ושיעודדו בני נוער להיות חברים פעילים בקהילה. כל עשרה הרעיונות המוצעים הם בעלי חשיבות להתפתחות הזהות של המתבגרים, כיוון שהם כוללים מאפיינים ייחודיים לנקודת הזמן שבה מתפתחת היכולת שלהם לחשיבה רפלקטיבית מעמיקה. התפתחות זו היא חלק מתהליך שבו מבקשים המתבגרים להגדיר את תפקידם במסגרת כלל החברה.

בהלימה לתפיסה זו, על תכניות השירות בקהילה לאפשר למתבגרים להיות חלק מקבוצה שמתמודדת עם צרכים חברתיים אמיתיים. תכניות אלה צריכות להיות ממוקדות בעזרה לזולת והמטרות שלהן צריכות להלום את העקרונות של הארגון שמיישם אותן. מסגרת

אידיאולוגית מסייעת למתבגרים לחשוב על הערכים שבבסיס העקרונות הללו, ותהליך זה עשוי להעצים את תחושת המחויבות שלהם לקבוצה שעובדת למען מטרה חברתית, או לחילופין לאתגר אותם להציע פתרונות אחרים.

תכניות שמשלבות שירות בקהילה עם לימוד בכיתה, כגון התכנית של בית-הספר סנט-פרנסיס, יכולות להשפיע רבות על הזהות של בית-הספר וקהילתו. כדי להטמיע תכנית מסוג זה, נדרשת מחויבות עצומה, בעיקר מצד מארגי התכנית, אך זוהי מחויבות שנושאת בחובה פרות רבים.

2. כותר: "מחויבות אישית" כפעילות חינוכית בלתי פורמאלית

מחבר: רובוביץ, משה
עורך: רומי, שלמה ושמידע, מרים
מו"ל: מאגנס
שנה: 2006
בתוך: החינוך הבלתי פורמאלי במציאות משתנה
עמודים: 399-409
מיקום הפרסום: מרכז המשאבים, מינהל חברה ונוער, קפלן 42, פתח-תקווה, טל': 03-9180809

מילות מפתח: מחויבות אישית | מעורבות | התנדבות | נוער | יחסי בית-ספר-קהילה | קהילה | חינוך בלתי-פורמאלי | בתי-ספר |
תקציר: המאמר סוקר את תכנית המחויבות האישית, את מרכיביה ואת התפתחותה, ומבקש לברר כיצד ניתן לקיים את מרכיבי החובה שבתכנית ועם זאת לשמור על אופייה הבלתי פורמאלי.

נשאלת השאלה האם בית-הספר כמוסד סמכותי, ביורוקרטי ונוקשה יכול להפעיל תכנית חינוכית בלתי פורמאלית אשר מרכיביה אינם עולים בקנה אחד עם נורמת ההישגיות. לדעת הכותב, תכנית המחויבות האישית מציעה יישום של ממדי החינוך הבלתי פורמאלי, כפי שנוסחו על-ידי כהנא (1974), באופן משמעותי, כיוון שהיא מציעה פעילות מעבר לתכנית הלימודים, פעילות חוץ בית-ספרית ותוך בית-ספרית גם יחד, וכן מפני שיש בה הזדמנות למורים ולמחנכים ליצירת קשר שונה עם תלמידיהם. תהליך ההכנה, השיבוץ לפעילות, המעקב והליווי, ההערכה והתגמולים – מאפשרים את יישומם של הממדים באופן שאינו מזעזע את מבנהו של בית-הספר, ששומר על מעמד המורים ושמאפשר לתלמידים להיות שותפים בתכנון ובביצוע התכנית ולהיות אחראים, עם בית-הספר, לתוצאות החינוכיות שלה. התכנית מתייחסת לתלמיד במכלול החברתי שבו הוא חי ובהתאם לכך נדרש המוסד החינוכי להכשירו להשתלבות בחברת המבוגרים, לא רק בהיבט האינטלקטואלי, אלא גם בהיבט החברתי. ההשתתפות בתכנית מאפשרת לתלמיד להתנסות בתפקידים הדורשים אחריות, נתינה, עקביות, ביטוי אישי, היכרות עם הזולת ועם השונה ומעורבות בקהילה שבה הוא חי.

3. כותר: התנדבות בני נוער בשירותי חירום והצלה

מחבר: וייסבלאי, אתי

מו"ל: הכנסת – מרכז מחקר ומידע

שנה: 2011

מיקום הפרסום: מרכז המשאבים, מינהל חברה ונוער, קפלן 42, פתח-תקווה, טל':

03-9180809

מילות מפתח: התנדבות | מתנדבים | נוער | מחויבות אישית | מדיניות | ארגונים | מערכת החינוך

הערות: ראו קישור למסמך המלא

קישור: <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02797.pdf>

תקציר: המסמך מציג את נושא "התנדבות מתבגרים", מביא מידע על מדיניות משרד החינוך בנושא "ההתנדבות בתכנית 'מחויבות אישית'", ומפרט את הנהלים המסדירים התנדבות של בני נוער בפעילות התנדבותית בעלת סיכון.

המסמך מציג כמה נקודות מרכזיות:

- ממצאי מחקרים בנושא "מעורבות של בני נוער בקהילה והתנדבות בארגונים", מצביעים על כך שאלה הן פעילויות חשובות ומשמעותיות ובעלות השפעה חיובית על תהליך ההתבגרות, על גיבוש הזהות של בני הנוער ועל הישגים החברתיים והלימודיים שלהם.
- כ-10,000 בני נוער בגילאי 15-18 מתנדבים במסגרות שבהן הם עלולים להיחשף לאירועים קשים ומסכני חיים: 2,492 מתנדבים במשמר האזרחי, 4,500 מתנדבים במד"א ו-2,700 מתנדבים בשירותי כבאות והצלה. חלק מבני הנוער האלה בכיתה י', מתנדבים במסגרת התכנית "מחויבות אישית" והתנדבותם מזכה אותם בנקודת זכות בתעודת הבגרות. לבני הנוער המתנדבים יש תפקיד חשוב במערך הארגוני של הגופים המפעילים אותם, והם תורמים תרומה משמעותית לפעילותם.
- אישור הורים ואישור על בריאות תקינה הם תנאים הכרחיים להתנדבות בארגונים אלה. בנוסף, נקבעו כללים המגבילים את השתתפותם של בני הנוער המתנדבים והמגנים עליהם מפני מצבים שעלולים לסכן אותם או לחשוף אותם למראות קשים. על המתנדבים בתכנית "מחויבות אישית" מוטלות בדרך כלל הגבלות חמורות מאלה המוטלות על בני נוער הממשיכים בהתנדבות בכיתות י"א וי"ב.
- מד"א מקיים פעילות לאיתור מתנדבים הסובלים מתסמינים פוסט-טראומטיים, ומפנה את אלה לטיפול פסיכולוגי לפי הצורך. בשירותי כבאות והצלה ובמשמר האזרחי אין פעילות איתור כמו במד"א, אך מי שזקוק לסיוע נפשי יכול לקבלו, אם כי, עד עתה הדבר לא נדרש.

4. כותר: מישהו להתנדב אתו

עורך: גרומב, משה; מגן, ציפורה; סטויצקי, רמי

מו"ל: משה גרומב – נדב ספרים

שנה: 2011

עמודים: 409 עמ'

מיקום הפרסום: מרכז המשאבים, מינהל חברה ונוער, קפלן 42, פתח-תקווה, טל'

03-9180809

מילות מפתח: התנדבות | מתנדבים | נוער | ניהול | מעורבות | חברה ישראלית | מגזר שלישי

תקציר: בספר אסופת מאמרים ייחודית על התנדבות, בשימת דגש על התנדבות נוער, בעולם בכלל ובישראל בפרט. האסופה כוללת מאמרים עיוניים ומאמרים שנכתבו לאור העבודה ההתנדבותית בפועל. המאמרים משקפים את העשייה התנדבותית המבורכת, מציגים גישות ותובנות, ומציעים דרכים לפיתוח התחום.

בספר ארבעה שערים:

שער ראשון: "על ההתנדבות" – שער זה עוסק באספקטים תיאורטיים ומחקריים של עולם ההתנדבות ומספק מבוא עיוני לנושא ההתנדבות והתנדבות נוער. בשער זה מופיעים מאמרים של כותבים אלו: משה גרומב, פרופ' ציפורה מגן, ליאורה ארנון, רמי סטויצקי, חגית קליבנסקי וצביה ולדן.

שער שני: "התנדבות במרחב החברתי התלת-מגזרי" – בשער זה נבדק היסוד ההתנדבותי בכל אחד מהמגזרים הפועלים בישראל: המגזר הציבורי, המגזר העסקי והמגזר השלישי. המאמרים שבשער זה מצביעים על חשיבות שיתוף הפעולה בין המגזרים ועל חשיבות איגום המשאבים לפיתוח ולחיזוק תשתיות ההתנדבות בישראל ולהגברת השפעתה החברתית של ההתנדבות. הכותבים בשער זה: משה גרומב, רונית בר, ליעד נים, סימה בן שמואל, עדי דרי דרור, אשרת גני גונן.

שער שלישי: "בני נוער וצעירים מתנדבים: מודלים ותכניות" – בשער זה מוצגות תכניות התנדבות המופעלות בשטח וסיפורים מהעשייה ההתנדבותית. הכותבים בשער זה: נעם אבן, נורית צרפתי, יהודית לוברבום, גילי ברטורא, דן אורן, מיכל כרמיאלי, אלעד צ'אופמן ועומר רותם, צופית שמר, מאיר אורנשטיין, דובי ארבל.

שער רביעי: "ניהול ההתנדבות" – בשער זה מתוארים מגוון גישות ומודלים יישומיים לניהול מקצועי של התנדבות והתנדבות נוער, מודגשת בו חשיבות ההתמקצעות בתחום ועשייתו לתחום נלמד ומתפתח. הכותבים בשער זה: רמי סטויצקי, אורי וסטל, מירב לוי ואהרן יורק, ליאורה ארנון.

5. כותר: סקר התנדבות נוער 2010: עלייה של 15% בשיעור בני הנוער המתנדבים

מחבר: בר, רונית

בתוך: התנדבות – חדשות ועדכונים

מו"ל: ג'וינט ישראל ועמ"ן – עיר מתנדבת נוער

שנה: 2010

מיקום הפרסום: מרכז המשאבים, מינהל חברה ונוער, קפלן 42, פתח-תקווה טל':

03-9180809

מילות מפתח: התנדבות | נוער | סקר | מעורבות

קישור: <http://jointvolunteering.co.il/blog/?p=239>

תקציר: תוצאות סקר ארצי, שנערך על-ידי עמ"ן באמצעות מכון דחף, אשר בחן את מגמות ההתנדבות של בני הנוער במדינת ישראל. לפי תוצאות הסקר, 47% מבני הנוער במדינת ישראל מתנדבים. נתון זה מצביע על עלייה של 15% במספר בני הנוער המתנדבים תוך חמש שנים.

לגבי המניעים להתנדבות, 45% מבני הנוער אומרים כי המניע להתנדבות הוא "חוויה של תחושה טובה". בנוסף, הם מציינים כי המעשה ההתנדבותי מחזק את הביטחון העצמי (38%) ומפתח את הכישורים החברתיים (33%).

התחומים המובילים בהתנדבות בני נוער הם: תחומי המנהיגות החברתית (25%) ותחומי התנדבות לטובת בעלי צרכים מיוחדים (28%).

6. כותר: מודעות חברתית והתנדבות בקרב בני נוער בישראל

מחבר: אבו סאפי, נאסר

מו"ל: מכון מנדל למנהיגות חינוכית

שנה: 2008

בתוך: 60 שנות חינוך בישראל – כנס מנדל לחינוך

עמודים: 111-103

מיקום הפרסום: מרכז המשאבים, מינהל חברה ונוער, קפלן 42, פתח-תקווה טל':

03-9180809

מילות מפתח: נוער | התנדבות | חברה ישראלית | מגזר ערבי | ערבים | חינוך לערכים |

תקציר: ההתנדבות נתפסת כפעילות רצויה לבני נוער בשל התפקידים והמשימות שהם מבצעים באמצעותה, החשובים גם להתפתחותם האישית לצד תרומתה לחברה. היא מעוררת בבני הנוער יוזמה, אחריות ועצמאות ומציבה במרכז את היכולות שלהם ואת הערכים שבהם הם מאמינים.

בחברה הערבית נתפסה ההתנדבות כבעלת ערך עליון. לאורך ההיסטוריה, שימשה ההתנדבות מטרה חברתית בנוסף על האפיון הדתי שלה. החברה הפלסטינית ראתה את ההתנדבות כמקור לתמיכה חברתית. אולם, תחושת השייכות והדאגה לאחרים אבדה לנוכח היחלשות החברה הפלסטינית בשנים האחרונות, עם היחלשות מוסדותיה, היחלשות המשפחה והשתלטות הגלובליזציה. החברה הערבית בישראל, שעברה משבר פוליטי, תרבותי וכלכלי, לא הצליחה לבנות כוחות מתנדבים וחברה אזרחית יוזמת ופעילה המסוגלת לקבל אחריות על עתידה כפי שהצליחה החברה היהודית לעשות.

החברה היהודית מייחסת חשיבות גדולה להתנדבות ורואה בה ערך עליון. הדבר מעניק כוח לנער המתנדב בבואו למפגש עם החברה. החברה היהודית מאמינה בפיתוח זהותם האישית של בני הנוער ובחיזוקה ובקירובם לסביבה שבה הם חיים. מערכת החינוך בישראל תומכת בחינוך לערכים אזרחיים בתכנית הלימודים ודואגת להתקשרות פעילה עם המוסדות הקהילתיים הקולטים את הנוער הישראלי המתנדב.

על מערכת החינוך הערבית-ישראלית לפנות אל המנהיגות במטרה שתעודד השתתפות אזרחית ותקרא לחינוך לעבודה התנדבותית. רק פיתוח הרגש הקהילתי וחיזוק תחושת הערבות ההדדית בקרב החברה הערבית יאפשרו לפרטיה להגיע לעמדת מנהיגות בקרב הקהילה ובקרב החברה הישראלית בכלל.

7. כותר: Young People's Volunteering and Skills Development

מו"ל: The National Youth Agency

שנה: 2007

עמודים: 8 עמ'

מקום: בריטניה

מיקום הפרסום: מרכז המשאבים, מינהל חברה ונוער, קפלן 42, פתח-תקווה טל':

03-9180809

מילות מפתח: נוער | התנדבות | הערכה עצמית | דימוי עצמי | כישורים | למידה | שירות בקהילה | קהילה | תגמול מתנדבים | מתנדבים | עמדות |

הערות: תקציר מנהלים: התנדבות בני נוער ופיתוח כישורים – סיכום מחקר מבריטניה המקור באנגלית

קישור: http://www.nya.org.uk/shared_asp_files/GFSR.asp?NodeID=108045

תקציר: באוקטובר 2006 הוסמכה הסוכנות הלאומית לנוער בבריטניה (National Youth Agency - NYA) לערוך פרויקט מחקר בן שישה חודשים, שבמהלכו ייבדקו הכישורים, הידע והתפתחות העמדות בקרב בני נוער בתהליך ההתנדבות. המחקר התמקד באופן מוחלט בכישורים ובלמידה שנרכשו והתפתחו במהלך ההתנדבות, ולא בחוויות אחרות שחווינו בני הנוער המתנדבים. המחקר נערך בין נובמבר 2006 למרץ 2007. הוא שילב עבודת שדה של בני נוער מתנדבים ב-30 פרויקטים ברחבי אנגליה, עם סקירה של הספרות הרלוונטית. במחקר השתתפו 215 בני נוער בגילאי 11-25.

הממצאים המרכזיים של המחקר מראים כי:

- הצעירים מזהים מגוון רחב של כישורים אישיים וחברתיים שהתפתחו אצלם כתוצאה מההתנדבות, אך אין להם מספיק הזדמנויות לחשוב על למידה זו ולבטאה.
- הממצאים תומכים בספרות המחקרית המצביעה על כך שהדימוי העצמי והביטחון העצמי של הצעירים מתחזקים, ושהם מפתחים מגוון כישורי תקשורת ומשפרים את יכולתם לעבוד עם אחרים כתוצאה מעבודת ההתנדבות.
- ההתנדבות יכולה לפעול כזרז עבור הצעירים לעסוק באופן יעיל יותר בלמידה ולפתח כישורים ויכולות.
- רבים מהצעירים מפתחים יכולות פרקטיות שקשורות לעבודתם הספציפית בהתנדבות.

שלוש תובנות מרכזיות עולות מן המחקר

1. בהתנדבות טמון פוטנציאל לפיתוח הכישורים והלמידה.
2. הצעירים מזהים ומצביעים על כישורים ספציפיים שרכשו במהלך ההתנדבות.
3. יש צורך בהליכים ברורים לקידום הלמידה וההתפתחות.

המלצות המחקר

- יש להפיץ באופן נרחב את תוצאות המחקר.
- יש לידע צעירים, אנשי מקצוע ומעסיקים בממצאי המחקר.
- יש להגדיר הגדרה ברורה מהי התנדבות (בהתבסס על הגדרות קיימות) ומהן הפעילויות שבני נוער מעורבים בהן שנחשבות כהתנדבות.
- תכניות ההתנדבות צריכות להיות גמישות ככל האפשר וצריכות להעצים את הנושא של פיתוח כישורים. הן צריכות לכלול תהליכים ברורים של תיעוד הכישורים, הידע והתפיסות, בחינה שלהם ומסקנות לפיתוחם.
- יש לפתח ארגז כלים לפרויקטים של התנדבות כדי לעזור לצעירים להגיע לתובנות ולהביע בבהירות את הכישורים שרכשו בהתנדבות באופן כזה שניתן יהיה לתת להם הכרה פורמאלית יותר.
- המחקר כולל בסיס מוצק של כישורים שיש לכלול בתהליכי המדידה והערכה לצורך מתן הכרה. תהליכי המדידה וההערכה צריכים להיות גמישים ולכלול תעודות מקומיות, פרסים ומגוון רחב של דרכי הוקרה שיתאימו לתכנים ולדרישות של ההתנדבויות השונות.
- דרכי ההוקרה וההסמכה שיפותחו צריכות להיות מותאמות לאמצעים הקיימים היום.
- יש לעודד יותר הכרה בעבודת ההתנדבות כקריטריון בקבלה לאוניברסיטאות.
- נדרש מחקר נוסף לבחינת ההשפעה הכלכלית והחברתית על פיתוח הכישורים באמצעות ההתנדבות. כמו כן נדרש להבין טוב יותר מהם הכישורים הפרקטיים הנרכשים בהתנדבות.

8. **כותר:** הגורמים המשפיעים על נכונות בני נוער להתנדב למען קשישים: יישום תיאוריית ההתנהגות המתוכננת

מחבר: ראובני, יהודית

שנה: 2007

מיקום הפרסום: מרכז המשאבים, מינהל חברה ונוער, קפלן 42, פתח-תקווה, טל': 03-9180809

מילות מפתח: נוער | התנדבות | מחויבות אישית | קבלת החלטות | קשישים | **הערות:** עבודת גמר המוגשת כמילוי חלק מהדרישות לקבלת תואר "מוסמך אוניברסיטה", אוניברסיטת חיפה, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות, בית-הספר לעבודה סוציאלית, בהנחיית פרופ' פרלה ורנר. העבודה נמצאת במלואה באתר אוניברסיטת חיפה. ניתן להגיע אליה בחיפוש על-פי שם המחבר או הכותר.

קישור: <http://digitool.haifa.ac.il>

תקציר: המחקר בחן את הגורמים המשפיעים על נכונות בני נוער להתנדב למען קשישים. מודל מורחב של תיאוריית ההתנהגות המתוכננת שימש כמסגרת מושגית למחקר.

לתיאוריה זו, שהיא הרחבה של תיאוריית הפעולה השקולה, כמה הנחות יסוד: א. ההחלטה לפעול או להתנהג באופן מסוים היא רציונלית ולא ספונטנית. ב. הכוונה להתנהג או לפעול באופן מסוים יכולה לנבא התנהגות עתידית. הגורמים העיקריים המשפיעים על נכונותו של אדם לנקוט בפעולה התנהגותית מסוימת בסוגיה נתונה הם: א. עמדותיו כלפי הסוגיה. ב. מערכת הנורמות הסובייקטיביות שלו כלפיה. ג. תפיסתו את מידת שליטתו ביכולתו ליישם כוונה התנהגותית זו הלכה למעשה. חובה מוסרית נתפסת, הרגלים והתנהגות קודמים וזהות עצמית – משפיעים גם הם על תהליך קבלת ההחלטות.

במחקר השתתפו 258 תלמידי כיתות ט' בבית-הספר הריאלי העברי בחיפה, בסוף שנת הלימודים, סמוך למועד שבו יצטרכו לבחור תחום התנדבות לתכנית "מחויבות אישית – שירות לזולת".

בנספח שאלון כוונות, עמדות, אמונות וניסיון שבו נעזרה החוקרת לצרכי המחקר. **מן הממצאים עולה כי:**

- נכונות בני הנוער להתנדב למען קשישים הייתה נמוכה, אך עלתה כאשר הקשיש תואר כבריא יותר וכאשר תוארו קשישים המתגוררים בבתי אבות.
- בבדיקת הקשרים בין מרכיבי המודל לבין נכונות בני נוער להתנדב עם קשישים, נמצא קשר מובהק וחזק במיוחד בין הזהות האישית לנכונות, וקשר מובהק וחזק בין העמדות לבין הנכונות. קשר מובהק בינוני חזק נמצא בין הנורמות הסובייקטיביות לבין הנכונות להתנדב לפעול עם קשישים.
- עוד נמצא כי זהות אישית, עמדות ונורמות סובייקטיביות ניבאו נכונות להתנדב למען קשישים והסבירו 57.7% של השונות.
- בין המשתנים הסוציו-דמוגרפיים לבין מרכיבי המודל נמצאו הבדלים מובהקים בין בנים לבנות בעמדות, בזהות האישית ובשליטה הנתפשת. ביחס לשליטה נתפשת, נמצא הבדל מובהק גם בין מי ששפת הדיבור בביתם היא עברית לבין מי ששפת הדיבור בביתם היא אחרת. כמו כן, נמצא הבדל מובהק בין ילדי אימהות העוסקות במקצועות צווארון לבן לבין ילדי אימהות העוסקות במקצועות צווארון כחול ביחס לנורמות הסובייקטיביות.

ממצאי המחקר מצביעים על מודל ההתנהגות המתוכננת המורחב כמסגרת תיאורטית מתאימה להבנת הגורמים המשפיעים על נכונות בני נוער להתנדב למען קשישים. מבחינה מעשית, מומלץ להתוות תכניות התערבות חינוכיות בנושאים הקשורים לזקנה ולהפיצן בקרב הציבור הרחב בכלל ובקרב בני נוער בפרט. כמו כן, מומלץ לעודד מפגשי היכרות בין בני נוער לזקנים ולאפשר להם

להיחשף ולהתנסות בפעילות התנדבותית למענם, ובדרך זו לטפח הטמעת ערכים חברתיים בקרב בני נוער אשר יעצימו הן אותם עצמם כפרטים והן את הקשישים כמוטבי פעילותם.

נספחים

נספח מס' 1: מסמך הקריטריונים לחלוקת הקצבות עבור תכנית תעודת בגרות חברתית - מסלול של מצוינות חברתית, לשנת הלימודים תשע"ב ואילך

מדינת ישראל

משרד החינוך

המזכירות הפדגוגית

מינהל חברה ונוער

קריטריונים לחלוקת הקצבות עבור התכנית "תעודת בגרות חברתית – מסלול של מצוינות חברתית" לשנת הלימודים תשע"ב ואילך

א. התכנית

1. התפיסה החינוכית

משרד החינוך רואה בהתנדבות ערך חינוכי, חברתי, ותרבותי, שיוטמע בביה"ס העל-יסודי וברשויות המקומיות.

התכנית "תעודת בגרות חברתית" תופעל בפרישה ארצית בהלימה למטרות החינוך הממלכתי לפי תיקון תש"ס, 2000, סעיף 9: "לטפח מעורבות בחיי החברה הישראלית, נכונות לקבלת תפקידים ולמילואם מתוך מסירות ואחריות, רצון לעזרה הדדית, תרומה לקהילה, התנדבות וחתירה לצדק חברתי".

ההחלטה להנהיג תעודת בגרות חברתית מעבירה מסר על החשיבות שמערכת החינוך מייחסת להתנסות במעורבות חברתית, וכי הישגי בוגרי המערכת ימדדו על-פי מצוינות חברתית לצד הישגיהם במקצועות ההוראה.

המסמך שלעיל מנוסח בלשון זכר, אך מכון לגברים ולנשים כאחד.

2. מטרות התכנית

- להטמיע ערכי ההתנדבות, המעורבות, האחריות והתרומה לקהילה כדרך חיים בקרב בני נוער.
- לקדם מוטיבציה של תלמידים למעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית ולמצוינות חברתית.
- להעניק מעמד של חשיבות ציבורית למעורבות ולהתנדבות בני הנוער.

3. תנאים לזכאות, קריטריונים להערכה ודרכי הערכה

תעודת בגרות חברתית תוענק לתלמיד שסיים כיתה י"ב ושעמד בדרישות שלהלן. התעודה תהיה ממלכתית ותונפק על-ידי משרד החינוך, כמו תעודת הבגרות הרגילה.

ההערכה תהיה פנימית ותתבסס על הערכות בתעודה בכל אחת משלוש שנות הפעילות.

תנאים לזכאות התלמיד לתעודת בגרות חברתית

התלמיד יהיה זכאי לתעודת בגרות חברתית אם יעמוד בתנאים אלו:

הפעילות והלמידה הנלווית:

- עשייה: במשך שלוש שנים (י'-י"ב), 2 ש"ש במשך 3 שנים – $60 \times 3 = 180$ שעות בסה"כ.
- הכשרה: במשך שלוש שנים (י'-י"ב), 90 שעות בסה"כ.
ההכשרה וההדרכה יתקיימו מפעם לפעם מטעם מקומות ההתנדבות, מטעם הרשות המקומית ומטעם בית-הספר במשך שלוש השנים.
עבודת סיכום – יומן מסע אישי.
עבודת חקר – אפשרות לבחירת התלמיד.

ב. קריטריונים לחלוקת הקצבות לרשויות מקומיות (עבור רכז רשותי) ולבעליות

(עבור רכז בית-ספרי)

1. תבחיני סף רשותיים

הרשות המקומית תעמוד בכל התבחינים האמורים כדלהלן:

1. ברשות לפחות 3 בתי-ספר על-יסודיים שהפעילו את תכנית "תעודת בגרות חברתית" בשנה שקדמה לשנת הלימודים שעבורה מבוקש התקצוב (לדוגמה: תקצוב עבור תשע"ב יינתן רק אם התכנית הופעלה בתשע"א).
ביישובים קטנים, שבהם יש פחות משלושה בתי-ספר על-יסודיים, כל בתי-הספר העל-יסודיים הפעילו את התכנית בשנה שקדמה לשנה שעבורה מבוקש התקצוב.
2. ברשות פועל מתאם התנדבות או רכז התנדבות רשותי (נספח 1ב), אשר מתכלל את העבודה הרשותית לעניין זה. הרשות תתחייב כי הרכז ישתתף בהשתלמויות השוטפות שיקיים משרד החינוך, בהיקף של 30 שעות (או היקף אחר שיקבעו היחידות המקצועיות הרלוונטיות במשרד).
3. הרשות מתחייבת לבצע את התכנית בשיתוף גורמים, ארגוניים ומוסדות רלוונטיים בקהילה, אגף החינוך, היחידה לנוער וכו', זאת בכפוף לפיקוח משרד החינוך ולהנחייתו ובכפוף לנוהל אישור והסדרה של מקומות ההתנדבות לתלמידים במחויבות אישית (נספחים 2-3).

2. תבחיני סף בית-ספריים

1. בית-הספר בעל רישיון כדין, מגיש לבחינות בגרות ומפוקח ע"י המשרד.
2. בבית-הספר פועלים בעלי התפקידים שלהלן, שאושרו לתפקידם ע"י המינהל, לאחר הכשרה והשתלמות: רכז מחויבות אישית או רכז מעורבות חברתית (מחוז דרום בלבד), רכז חינוך חברתי-קהילתי, מנחה מועצת תלמידים (התפקידים הנ"ל מוגדרים בחוזר מנכ"ל מיוחד תש"ע / 3 [ב]: החינוך החברתי-קהילתי בבית-הספר העל-יסודי).
3. בבית-הספר הופעלה תכנית מחויבות אישית בשנת הלימודים שקדמה לשנה שעברה מבוקש התקצוב, וניתנה חוות דעת מקצועית של הממונה החברתי-קהילתי במחוז לגבי עמידת בית-הספר בתנאי התכנית לפי דרישות מינהל חברה ונוער.
4. מנהל בית-הספר יתחייב כי:
  - רכז הבגרות החברתית הבית-ספרי ישתתף בהכשרה, בהיקף של 30 שעות, בקיץ שלפני תחילת שנת הלימודים שעבורה מבוקש התקצוב או במהלך שנת הלימודים האמורה.
  - המורים ומחנכי הכיתות ילוו את התלמידים במהלך התנדבותם בשיח רלפקטיבי על אודות ההתנסות ועל המסרים החברתיים-ערכיים שעולים ממנה.
  - המורים ישתתפו בהשתלמויות מוסדיות שיכשירו אותם לתפקידי הדרכה, ליווי והערכה של עבודת התלמידים בתחומי ההתנדבות שלהם.
  - יקים מערך דיווח וקליטת נתונים על פעילות תלמידים ועל הערכת תפקודם באמצעות מערכות מנב"ס או משו"ב המופעלות בבית-הספר.
  - יקיים קשר רציף עם רכז המתנדבים הרשותי לאיתור ולשיבוץ, להכשרה, לתיעוד ולהערכה.
5. הבעלות על ביה"ס תקצה 2-1 ש"ש לטובת רכז בית-ספרי בכל בית-ספר העומד בקריטריונים, זאת בהתאמה לשעות שהמשרד מקצה לעניין.

יובהר, כי בית-ספר לא יכול להיכלל בתכנית ולקבל תקצוב עבור רכז בית-ספרי אם הרשות שבמסגרתה הוא מצוי אינה עומדת בתנאי הסף האמורים ואינה כלולה אף היא בתכנית. זאת למעט ביה"ס של החינוך ההתיישבותי.

3. הגופים והרכיבים המתוקצבים:

א. רכז בגרות חברתית בית-ספרי

הגוף המתוקצב: הבעלות של בית-הספר - רשות מקומית או בעלות פרטית (עמותה, רשת חינוך וכד').

הרכיב המתוקצב: 2 ש"ש לכל בי"ס, למעט בתי-ספר שבהם פחות מ-3 כיתות, באלו הרכיב המתוקצב יהיה 1 ש"ש לכל רכז.

ב. רכז התנדבות רשותי

הגוף המתוקצב: הרשות המקומית.

הרכיב המתוקצב: השתתפות במימון שכרו, כמפורט בסעיף "אופן חלוקה". לא יתוקצב רכז ברשות שבה פועלת תכנית עמ"ן (עיר מתנדבת נוער), וכן לא יתוקצב רכז רשותי ברשויות שבהן יש פחות משלושה בתי-ספר על-יסודיים.

ע"מ לקבל את השתתפות המשרד, הרכז יעסק ע"י הרשות המקומית בהיקף של לפחות חצי משרה בנושא ההתנדבות. מצ"ב, בנספח א1 ו-1ב, הגדרות התפקידים של הרכזים.

4. אופן חלוקת התקצוב

שלב א' - חלוקה ראשונית: התקציב המיועד לכל אחד מהתחומים (רכז בית-ספרי ורכז רשותי) יחולק בשלב הראשון למחוזות השונים של המשרד לפי גודלם היחסי, קרי: מספר בתי-הספר העל-יסודיים שהפעילו את התכנית בשנה שקדמה לשנת החלוקה.

שלב ב' - חלוקה שניונית: בכל מחוז, יחולק התקציב שהוקצה למחוז בשלב א' בהתאם למפורט להלן:

א. **רכז בגרות חברתית בית-ספרי** - ראשית יוקצו השעות לבי"ס בעל שנות הניסיון הרבות ביותר בפעילות התנדבותית מוצלחת, בהתאם לדירוג מנומק של היחידה המקצועית, וכך הלאה בסדר יורד עד להקצאת מלוא מכסת השעות. היחידה תתייחס בדירוגה, בין היתר, למרכיבים אלו: קיומו של רכז בעל ניסיון המתפקד היטב ע"פ מרכיבי התפקיד; קיום קשר רציף עם רכז ההתנדבות הרשותי ועם מקומות ההתנדבות; קיום הנחיית מורים לליווי התלמידים המתנדבים; העלאת יוזמות חדשניות לצורך איתור הצרכים ומתן מענה להם ע"י התלמידים המתנדבים. אם יהיו בי"ס בעלי מדרג זהה, ייבחרו ביה"ס שאצלם פועלות בהצלחה תכניות התנדבות נוספות.

ב. **רכז התנדבות רשותי** - היקף השתתפות המשרד במימון שכרו יהיה לפי חלוקת התקציב העומד לטובת נושא זה במספר הרשויות שעמדו בכל התנאים (קרי - סכום שווה לכל רשות).

5. בקרה ועיצומים

- א. אם ימצא כי הרשות לא עמדה בתנאי הסף, תקוזז ההקצבה לכל שנה"ל.
- ב. אם ימצא כי הבעלות לא עמדה בהתחייביותיה ולא העבירה את התקציב לביה"ס שבבעלותה המשתתפים בפיילוט, תקוזז ההקצבה לכל שנה"ל.
- ג. אם רכז ההתנדבות הרשותי הפסיק עבודתו ולא מונה רכז רשותי מחליף העומד בתנאי הסף האמורים, או אם רכז ההתנדבות הרשותי אינו מתאם את פעילות התנדבות התלמידים עם רכז ההתנדבות הבית-ספרי - תקוזז ההקצבה מהמועד שבו סיים את עבודתו.
- ד. אם ביה"ס לא עמד בהתחייביותיו בתנאי הסף או שרכז הבגרות החברתית הפסיק את עבודתו ולא מונה מחליף שאושר ע"י משרה"ח בהתאם לתנאי הסף, או אם רכז הבגרות החברתית אינו משתתף בהשתלמויות כנדרש, אינו פועל על-פי נוהל אישור והסדרה של מקומות התנדבות למקומות ההתנדבות, אינו מתאם את פעילות ההתנדבות עם רכז ההתנדבות הרשותי, אינו מדריך את צוות המורים והמחנכים לעבודתם עם התלמידים המתנדבים - תקוזז ההקצבה לכל שנה"ל.

חתימות:

יו"ר המזה"פ	מנהל מינהל חברה ונוער	נציג לשכה משפטית	המנהל הכללי
-------------	-----------------------	------------------	-------------

נספח 1א': תפקיד רכז הבגרות החברתית בבית-הספר

מנהל בית-הספר ימנה רכז לתכנית הבגרות החברתית, שיהיה אחראי להיבטים הפדגוגיים והארגוניים של הפעלת התכנית גם יחד.

רכז הבגרות החברתית יהיה חבר בצוות ההיגוי של החינוך החברתי-קהילתי בבית-הספר, שאותו מוביל הרכז לחינוך חברתי-קהילתי עם מנחה מועצת התלמידים ועם בעלי תפקידים נוספים בחינוך החברתי בבית-הספר. הרכז ישתתף בפורום יישובי של רכזי הבגרות החברתית.

בחירת המועמד לתפקיד - מומלץ לבחור לתפקיד את רכז "מחויבות אישית" ולהוסיף לתפקידו את כיתות י"א וי"ב או למנות לתפקיד את הרכז לחינוך חברתי-קהילתי שעבר הכשרה גם לתחום ניהול נושא ההתנדבות או את מנחה מועצת התלמידים שעבר הכשרה לניהול נושא ההתנדבות. שיקולי הדעת יהיו בהתאם לתנאי כוח האדם בבית-הספר.

רכז הבגרות החברתית יוכשר לתפקידו על-ידי מינהל חברה ונוער וישתתף במפגשים המחוזיים לפיתוח מקצועי במהלך היישום.

תפקידי הרכז

ההיבט הפדגוגי

- אחריות על בניית התכנית החינוכית-ערכית, בהלימה לתכנית הליבה ובשיתוף הרכז החברתי-קהילתי.
- הדרכת צוות המורים בהפעלת התכנית על רבדיה הערכיים, הרגשיים והארגוניים.
- הפעלת השתלמות מוסדית קבועה לצוות החינוכי, בשיתוף הרכז החברתי-קהילתי. ההשתלמות תכלול: דרכים לטיפוח מעורבות חברתית בקרב הלומדים בהתאם לתכנים שעל הלומדים לדעת ולתפקידים שעליהם להיות מסוגלים למלא, דרכי הדרכת התלמידים בהכנת עבודת הסיכום – יומן המסע שלהם, כמתחייב מהדרישות לקבלת תעודת בגרות חברתית, קריטריונים להערכת העבודה ועוד.
- קידום מערך ההנחיה והליווי של התלמידים על-ידי המחנכים ועל-ידי אנשי מקצוע באתרי הפעילות של התלמידים.

ההיבט הארגוני

- בניית מערך למיון ולשיבוץ התלמידים בתיאום עם הרכז הרשותי ועל-פי עקרונות נוהל אישור והסדרה של מקומות התנדבות הנהוג בתכנית המחויבות האישית (נספחים 2-3).
- בניית מערך למעקב אחר עבודת התלמידים, לפיקוח עליה ולהערכתה בכל אחד מאתרי פעילותם.

- ייזום **אירועים להערכה ולתגמול** תלמידים פעילים, כמו: טקסים, הפקת תעודות הערכה, אירועי תרבות וטיולים, שיתוף הורים, פרסום ומתן ביטוי פומבי לתכנית ולפעילויותיה.
- בניית דרכי **תקשורת** בין הצוות החינוכי לבין רכזי הפעילות באתרים השונים בקהילה (כגון: רכזי הפעילות בתנועות הנוער, במרכזים הקהילתיים, במתנ"סים, במועדוניות, בארגונים הוולונטריים ועוד).

נספח 1ב': רכז התנדבות רשותי

- רכז ההתנדבות הרשותי אחראי מטעמו של ראש הרשות ליישום המדיניות בנושא מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית של בני הנוער ברשות.
- הרכז הרשותי עובד עם בעלי תפקידים ברשות ובבתי"ס ועומד בקשר עם נציגי ארגונים ומקומות ההתנדבות. להלן פירוט הגדרת התפקיד:
- עובד מול **ראש הרשות**, מול מנהל החינוך ברשות ומול הפיקוח - ליישום המדיניות בנושא מעורבות חברתית וקהילתית.
  - בונה **תכנית עבודה רשותית** בתיאום עם בעלי תפקידים במינהל חברה ונוער, עם המפקח הרשותי ועם מדריך החינוך החברתי-קהילתי.
  - מקים **פורום של רכזי ההתנדבות** בעיר ומארגן את המפגשים המתקיימים בתדירות של אחת לחודש או חודשיים.
  - מרכז את נושא מקומות ההתנדבות: עומד בקשר עם **מקומות ההתנדבות** ומקשר בינם לבין בתי-הספר, מחלק באופן מאוזן את המקומות לבתי-הספר השונים, וכן מקשר בין בתי-הספר היסודיים לתיכונים לשם יצירת רצפים.
  - מרכז **יוזמות עירוניות** לפעילות התנדבות ולמעורבות תלמידים, כמענה לצרכים ברשות ועל-פי נהל אישור ההסדרה של מקומות ההתנדבות הנהוג במחויבות האישית.
  - מסייע לבתי-הספר לקיים **ימי מוקד** בית-ספריים להצגת אפשרויות ההתנדבות.
  - מרכז מידע על פעילות הנוער ברשות ומבצע מיפוי של מידע זה, כגון: אחוזי המתנדבים בבית-הספר, אפיון סוגי הפעילות ועוד.
  - מרכז פעילויות לתגמול בני הנוער המתנדבים, כגון: ריכוז עבודת הוועדה של פרס הפעיל המצטיין העירוני והערכות לטקס העירוני.
  - מתכלל את נושא ההכשרה לתלמידים כמתחייב מהדרישות לקבלת תעודת בגרות חברתית.
  - מנחה אישית בעלי תפקידים ברשות ליישום התכנית.

נספח מס' 2: נוהל אישור והסדרה של מקומות התנדבות לתלמידים

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

חוזר מנכ"ל תשע"ב/6(א) סעיפים 7-7.9 :

התכניות "מחויבות אישית ו"תעודת בגרות חברתית" - נוהל האישור וההסדרה של מקומות התנדבות לתלמידים

מבוא

תמצית

סעיף זה מפרט את נוהל האישור וההסדרה של מקומות התנדבות עבור התכניות "מחויבות אישית" ו"תעודת בגרות חברתית".

התוקף: החל מ-1 בפברואר 2012.

התחולה: בתי-הספר העל-יסודיים בכל מגזרי החינוך.
הסטטוס: חדש.

חוזרים קודמים בנושאים קשורים

- סעיף 7.9-2 בחוזר הוראות הקבע תש"ס/3(א), "מחויבות אישית - שירות לזולת - תכנית חינוכית-חברתית-קהילתית" - בתוקף
- סעיף 7.9-5 בחוזר הוראות הקבע סג/1(א), "מחויבות אישית - מעורבות בקהילה - זכאות להערכה בתעודת הבגרות" - בתוקף
- סעיף 3.1-32 בחוזר הוראות הקבע סח/3(א), "תכנית ליבה מחייבת לשעות חינוך בכיתות ז'-י"ב לטיפוח השייכות, המימוש העצמי והמעורבות החברתית" - בתוקף
- סעיף 7.9-6 בחוזר הוראות הקבע תש"ע/3(ב), "החינוך החברתי-ערכי-קהילתי בבית-הספר העל-יסודי" - בתוקף.

התפוצה: מנהלי בתי-הספר העל-יסודיים, רכזי החינוך החברתי-קהילתי בבתי-הספר, רכזי המחויבות האישית ורכזי תעודת בגרות חברתית, מנהלי מחלקות החינוך ומחלקות הנוער ברשויות המקומיות, מפקחי מינהל חברה ונוער והמפקחים הכוללים.

הגורם האחראי

א. שם היחידה: אגף החינוך החברתי-קהילתי במינהל החברה והנוער

ב. בעל התפקיד: מנהל האגף או המפקח על החינוך החברתי-קהילתי

ג. מספר הטלפון: 02-5603192

ד. כתובת הדוא"ל: maikai@education.co.il

נספח: אישור עריכת ביטוח

1. רקע

אחת ממטרות החינוך הממלכתי, כפי שתוקן בשנת 2000, היא לטפח מעורבות בחיי החברה הישראלית, נכונות לקבל תפקידים ולמלאם מתוך מסירות ואחריות, רצון לעזרה הדדית, לתרומה לקהילה ולהתנדבות וחתירה לצדק חברתי במדינת ישראל.

בשנים האחרונות חל גידול משמעותי בהיקף הפעילות של המחויבות האישית והמעורבות החברתית, גידול המחייב התייחסות מפורטת לגבי המחויבויות השונות של הנוגעים בדבר - בתי הספר, המוסדות הקולטים והרשות המקומית. כדי להבטיח את ביטחונם ואת בטיחותם של התלמידים, וכן להבטיח עמידה בסטנדרטים ואת השגת המטרות והיעדים של התכניות הוחלט על קביעה מחדש של נוהל האישור וההסדרה של מקומות התנדבות עבור התכנית "מחויבות אישית", והוא תקף גם לגבי התכנית "תעודת בגרות חברתית".

2. יעדי התכנית מחויבות אישית – מעורבות בקהילה

יעדיה החינוכיים של התכנית מנוסחים בחוזר הוראות הקבע תש"ס3/א), סעיף 2-7.9, "מחויבות אישית - שירות לזולת - תכנית חינוכית-חברתית-קהילתית":

- 2.1 לחזק את הרגשת השייכות של התלמיד לקהילתו.
- 2.2 להציג לתלמיד את צרכי החברה שאינם יכולים לבוא על סיפוקם באמצעות השירותים הממוסדים ולטפח את הכרתו בחובתו לתרום מזמנו לסיפוקם.
- 2.3 להדריך את התלמיד לקבל החלטות ערכיות בתחום חובותיו האישיות, החברתיות והלאומיות.
- 2.4 לטפח אצל התלמיד מודעות לערכם של האחריות האישית, כושר ההתמדה והמסירות בעת מילוי תפקיד בכלל ובעת הגשת עזרה לזולת בפרט.
- 2.5 לסייע לתלמיד להתמודד עם קשיים ועם כישלונות, להביאו להכיר בהיותם חלק לגיטימי מעשייה ולהדריך את צעדיו הבאים לאור הלקחים שהופקו.
- 2.6 לשפר את התקשורת הבין-אישית של התלמיד עם הזולת הקרוב (הורה, מורה, ידיד) מתוך התחשבות בצרכיו וליצור היכרות עם הזולת הרחוק – הזר או השונה – והתייחסות נכונה אליו.
- 2.7 לסייע לתלמיד לעמוד על נטיותיו, על יכולתו ועל מגבלותיו.
- 2.8 לאפשר לתלמיד להכיר מגוון אפשרויות תעסוקתיות.

3. יעדי התכנית תעודת בגרות חברתית – מסלול של מצוינות חברתית

3.1 כללי

שר החינוך החליט להתחיל בשנת הלימודים התשע"א בפיילוט ארצי של תכנית לקראת הענקת תעודת בגרות חברתית לתלמידים שיעמדו בקריטריונים ב-150 בתי-ספר בארץ. מתן הערכה בתעודת הבגרות לתכנית ערכית המחנכת לעזרה לזולת, לנתינה ולהתנדבות

מעביר מסר למערכת כי בוגריה יימדדו על פי הישגיהם החברתיים-ערכיים בתרומה לחברה, לצד ההישגים בתחומי הדעת.

3.2 מטרות התכנית

3.2.1 לקדם מוטיבציה של תלמידים למעורבות חברתית-קהילתית ואזרחית ולמציאות חברתית.

3.2.2 להעניק מעמד של חשיבות ציבורית למעורבות ולהתנדבות של בני הנוער.

3.2.3 להביא לתפיסת ההתנדבות כאורח חיים.

4. הקריטריונים לבחירת המוסד הקולט

4.1 כללי

על המוסד הקולט לעמוד בשלוש הדרישות המפורטות להלן:

4.1.1 עליו לעמוד בתנאי הסף המפורטים להלן ולהצטייד באישור על כך מטעם מינהל החברה והנוער במשרד החינוך על פי המלצת הרשות המקומית.

4.1.2 עליו למנות איש קשר מטעמו שיעבוד בתיאום עם רכז המעורבות האישית/רכז תעודת הבגרות החברתית בבית-הספר.

4.1.3 עליו לחתום על התחייבותו לפעול על-פי נוהל זה.

להלן פירוט הדרישות:

4.2 תנאי הסף שעל המוסד הקולט לעמוד בהם:

4.2.1 על המוסד הקולט להיות גוף משפטי מאוגד, הרשום ברשמי בארץ, או גוף סטטוטורי.

4.2.2 על המוסד הקולט להיות עוסק מורשה/מלכ"ר, בעל רישיון עסק בתוקף.

4.2.3 על המוסד הקולט לנהל ספרי חשבונות כחוק.

4.2.4 אם המוסד הקולט הוא עמותה, עליו להיות בעל אישור תקף לשנה השוטפת על ניהול תקין מטעם רשם העמותות.

4.2.5 על התכנית המוצעת על ידי המוסד הקולט לעמוד בכל הקריטריונים החינוכיים והפדגוגיים שנקבעו על ידי משרד החינוך ולהתאים למשנתו החינוכית כפי שהם באים לידי ביטוי בפרסומים הרשמיים של המשרד ובאתר האינטרנט שלו.

4.2.6 על תקנונו של המוסד הקולט לעלות בקנה אחד עם עקרונות מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ועם ערכיה ודיניה; לא תאושר תכנית שיש בה משום פגיעה בעקרונות של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ובערכיה הבסיסיים.

4.2.7 על המוסד לקיים פעילות בקהילה למען הזולת.

4.2.8 על המוסד להציע תחום פעילות העונה על צורך ממשי בקהילה והמתקיים לאורך כל השנה (לפחות 60 שעות מעשיות בשנה לכל תלמיד).

4.2.9 על המוסד להציע לבית-הספר תחומי פעילות במסגרתו הדורשים אחריות ועקביות המתאימים לנוער בשלב ההתבגרות ועונים על כללי הבטיחות המיוחדים למוסד (לדוגמה: לבוש מיוחד המותאם לביטחון ולבטיחות של המתנדב, אפוד הגנה, מסכות, חליפות מגן; אבזרי עזר כמו עגלות וכיסאות גלגלים תקינים ובטיחותיים; מבנים תקינים ומבוטחים).

4.2.10 על המוסד להציע לבית-הספר תחומי פעילות המאפשרים חוויה של נתינה ומתן ביטוי לכישוריו השונים של התלמיד ולאישיותו.

4.2.11 על המוסד להגיש למשרד החינוך/למינהל החברה והנוער התחייבות כי בשום מקרה לא תכלול הפעילות המוצעת במסגרת המוסד פעילות העלולה לסכן את חיי התלמידים (להלן "ההתחייבות"). מובהר בזאת כי הגשת ההתחייבות על ידי המוסד היא תנאי הכרחי לצורך קבלת אישור הממונה על הבטיחות במחוז או במשרד הראשי לצורך השלמת התהליך של קבלת אישור והסדרה של מקומות ההתנדבות.

4.2.12 על המוסד הקולט להתחייב לבצע ולקיים את הביטוחים המפורטים בנספח להלן על כל הכיסויים והתנאים הנדרשים בו.

4.2.13 על המוסד להגדיר באופן ברור את המשימות המוטלות על התלמידים ואת אופן הכנתו של סגל העובדים לקליטת התלמידים.

4.2.14 על המוסד לדאוג לחשיפת הפעילות בימים המיוחדים לכך בבית-הספר.

4.2.15 על המוסד לקיים מערך מובנה של הכשרה וליווי מקצועי של התלמיד לקראת קבלת התפקיד במוסד הקולט.

4.2.16 על המוסד לקיים פיקוח רצוף על נוכחותו של התלמיד ועל פעילותו.

4.2.17 על המוסד לתת לבית-הספר דוח מעקב והערכה של פעילות התלמיד לפחות פעמיים בשנה, לקראת ערבי הורים וקבלת תעודה.

4.2.18 על המוסד הקולט להמציא אישורים מתאימים בהתאם לחוק למניעת העסקה של עברייני מין במוסדות מסוימים, התשס"א-2001.

4.2.19 על המוסד הקולט להיות בעל אישורים מתאימים להפעלתו על פי דרישות החוק (רישוי עסקים וכד').

4.3 מינוי איש קשר

4.3.1 כללי

איש הקשר יפעל על פי המטרות החינוכיות של התכנית, ויהיה בעל ניסיון בהפעלת בני נוער ובהדרכתם ובעל יכולת ליצור קשר טוב עם בני נוער ועם מבוגרים.

4.3.2 תפקידי איש הקשר

- א. עליו להשתתף בהשתלמויות מטעם מינהל החברה והנוער או מטעם הרשות המקומית לקראת קבלת התלמידים ולעמוד בקשר עם הרכז הבית-ספרי.
- ב. עליו לאתר ולרכז מידע על הצרכים האמיתיים של המוסד הקולט ולבנות לוח עיסוקים מפורט לתלמיד בהתאם לצרכים אלה.
- ג. עליו לשבץ את התלמידים לתפקידי ההתנדבות במוסד.
- ד. עליו להכשיר את התלמידים לפני תחילת הפעילות ולקיים במהלך השנה הנחיה אישית או קבוצתית לפחות פעם בחודש ולתת מענה לקשיים העולים במהלך השנה, או לחלופין למנות בעל מקצוע במוסד שיפעיל את תכנית ההכשרה של המתנדבים.
- ה. עליו לדאוג שיהיה לתלמידים מועדון או "פינה חמה" בתחומי המוסד הקולט.
- ו. עליו לרכז את המידע על הפעילות השוטפת של התלמידים ולדווח לרכז הבית-ספרי/הרשות.
- ז. עליו להעביר לידי הרכז הבית-ספרי לקראת קבלת גיליון הציונים חוות דעת על עבודת התלמיד ובה התייחסות לנקודות האלה: התמדה, מסירות, אחריות ויזמה בביצוע המשימות; נוכחות ואיחורים.
- ח. עליו להתאים את ההכשרה לתלמידים במסגרת התכנית עם רכז התכנית תעודת בגרות חברתית של בית-הספר בהתאם לדרישות הזכאות לתעודה.

4.4 התחייבות המוסד הקולט כלפי בית-הספר

- 4.4.1 המוסד יקיים מערך ארגוני מתאים שיקלוט את התלמידים וידריכם, כמפורט להלן:
  - א. המוסד ימנה איש קשר מטעמו שיכיר את המטרות החינוכיות של התכנית ויפעל על פיהן.
  - ב. המוסד יכין את סגל העובדים שלו לקליטת התלמידים.
  - ג. המוסד יכין חומר הדרכה שיציג את פעילותו בפני התלמידים בתחילת השנה, ב"ימי המוקד".
  - ד. המוסד יגדיר באופן ברור את המשימות המוטלות על התלמיד.
- 4.4.2 המוסד יכשיר את התלמידים בהתאם לדרישות התפקיד: התלמידים יוכשרו לפני קבלת התפקיד בהיקף של 14 שעות לפחות ובהשתלמויות נוספות לגיבוי ולתמיכה במהלך שנת הפעילות. בתכנית תעודת הבגרות החברתית יהיה היקף ההכשרה בהתאם לדרישות לזכאות לתעודת הבגרות החברתית, במשך שלוש שנות ההתנדבות, בכיתות י"א-י"ב.
- 4.4.3 המוסד יקיים קשר רציף עם בית-הספר, כמפורט להלן:
  - א. המוסד יקיים פיקוח רצוף על נוכחותו של התלמיד.

ב. המוסד יאפשר לצוות בית-הספר ולנציגי הרשות המקומית ביקורים במקום הפעילות של התלמידים.

ג. המוסד יעריך את התלמידים הפועלים במסגרתו לפחות פעמיים בשנה, לקראת ערבי הורים וקבלת תעודה.

ד. המוסד הקולט יביע את תודתו לתלמידים במהלך הפעילות או לקראת סופה.

5. אישור עמידה בנוהל

5.1 על המוסדות הקולטים המקבלים תלמידים לפעילות להיות רשומים ומאושרים על ידי משרד החינוך/מינהל החברה והנוער במחוזות. מוסדות המבקשים את אישור המשרד להפעלת תלמידים מתנדבים יפנו עד סוף חודש אפריל לרכז ההתנדבות הרשותי או לפיקוח של מינהל החברה והנוער במחוז. האישור יינתן עד סוף חודש מאי כדי לאפשר את התארגנות בתי הספר לשנת הלימודים הבאה. יש לחדש את האישור כל שנה.

5.2 משרד החינוך יפרסם מדי שנה מודעה בערוצי התקשורת בדבר הנוהל להגשת הבקשות לאישור, כמקובל.

5.3 במקרים שבהם המוסד הקולט הוא גוף ארצי תיעשה בחינת העמידה בנוהל זה על ידי מטה מינהל החברה והנוער. על הרכז הבית-ספרי של התכנית לוודא את עמידת המוסד המקומי בנוהל ולהעביר את תוצאות הבדיקה למפקח של מינהל החברה והנוער במחוז.

5.4 הרשות המוניציפלית יכולה – ואם היא כלולה בתכנית תעודת בגרות חברתית היא מחויבת על-פי תנאי התכנית – למנות רכז רשותי לנושא זה. במקרה זה תיעשה בדיקת העמידה בנוהל על ידו. תוצאות בחינת העמידה בנוהל יועברו לאישור מפקח של מינהל החברה והנוער במחוז.

5.5 על הרכז הרשותי, או על הרכז הבית-ספרי, לעדכן מדי שנה את הרשימה של המוסדות המאושרים לפעול ולפרסם אותה באמצעי הפרסום המקובלים ברשות ו/או באתר אינטרנט רלוונטי.

נספח מס' 3: ביטוחים

(נספח למסמך נוהל אישור והסדרה של מקומות התנדבות לתלמידים)

לכבוד

מדינת ישראל – משרד החינוך ורשות החינוך המקומית או בעלות אחרת על ביה"ס

אג"נ,

הנדון: **אישור עריכת ביטוח**

הננו מאשרים בזה כי ערכנו למבוטחנו

_____ (להלן "המוסד הקולט")

לתקופת הביטוח מיום _____ עד יום _____, בקשר
לקבלת תלמידים לפרויקט מחויבות אישית, את הביטוחים המפורטים להלן:

ביטוח חבות המעבידים

1. כלפי עובדיו בכל תחומי מדינת ישראל והשטחים המוחזקים.
2. גבולות האחריות לא יפחת מ-5,000,000 דולר ארה"ב לעובד, למקרה ולתקופת הביטוח.
3. הביטוח יורחב לשפות את מדינת ישראל – משרד החינוך ורשות החינוך המקומית או בעלות אחרת על ביה"ס אם נטען, לעניין קרות תאונת עבודה או מחלת מקצוע כלשהי, כי הם נושאים בחבות מעביד כלשהי כלפי מי מעובדי המוסד.

ביטוח אחריות כלפי שלישי

1. אחריותו החוקית בביטוח אחריות כלפי צד שלישי על-פי כל דין, בגין נזקי גוף ורכוש בגבולות אחריות שלא יפחתו מ-2,500,000 דולר ארה"ב, למקרה ולתקופת הביטוח בכל תחומי מדינת ישראל והשטחים המוחזקים.
2. בפוליסה יכללו הרחבות:
  - כל חריג או סייג לגבי הרעלה ו/או חומר זר במאכל או במשקה מבוטל.
  - ייכלל סעיף אחריות צולבת - CROSS LIABILITY.
  - המשתתפים בפעילויות ייחשבו גם הם כצד שלישי.
3. הביטוח מורחב לשפות את מדינת ישראל – משרד החינוך ורשות החינוך המקומית או בעלות אחרת על ביה"ס ככל שייחשבו אחראים למעשי ו/או מחדלי המוסד והפועלים מטעמו.

בפוליסות הביטוח יכללו התנאים שלהלן:

1. לשם המבוטח יתווספו כמבוטחים נוספים: **מדינת ישראל – משרד החינוך ורשות החינוך המקומית או בעלות אחרת על ביה"ס.**
2. בכל מקרה של צמצום או של ביטול הביטוח ע"י אחד הצדדים לא יהיה להם כל תוקף, אלא אם ניתנה על כך הודעה מוקדמת, של 30 יום לפחות, במכתב רשום לחשב משרד החינוך ולחשב רשות החינוך המקומית או להנהלת הבעלות האחרת על ביה"ס.
3. אנו מוותרים על כל זכות התחלוף, כלפי מדינת ישראל, משרד החינוך, עובדיהם, והמשתתפים בפעילויות, ובלבד שהוויתור לא יחול לטובת אדם שגרם לנזק מתוך כוונת זדון.
4. המוסד הקולט יהיה אחראי בלעדית כלפינו לתשלום דמי הביטוח עבור כל הפוליסות ולמילוי כל החובות המוטלות על המבוטח על-פי תנאי הפוליסות.
5. ההשתתפויות העצמיות הנקובות בכל פוליסה ופוליסה תחולנה בלעדית על המוסד הקולט.
6. כל סעיף בפוליסות הביטוח המפקיע או המצמצם בדרך כלשהי את אחריות המבטח, כאשר קיים ביטוח אחר, לא יופעל כלפי מדינת ישראל, משרד החינוך, והביטוח הוא בחזקת ביטוח ראשוני המזכה במלוא הזכויות על-פי הביטוח.
7. תנאי הכיסוי של הפוליסות הנ"ל לא יפחתו מהמקובל על-פי תנאי "פוליסות נוסח ביט", בכפוף להרחבת הכיסויים כמפורט לעיל.

בכפוף לתנאי ולסייגי הפוליסות המקוריות, עד כמה שלא שונו במפורש על-פי האמור באישור זה.

בכבוד רב,

חתימת מורשה המבטח וחותמת המבטח

תאריך

נספח מס' 4: שאלוני הערכה על ביצועי התלמיד המתנדב

נספח 4 א': שאלון להערכה עצמית של התלמיד

התלמיד ימלא שאלון משוב בסיומה של כל שנת פעילות, ההערכה העצמית של התלמיד תשמש בסיס לשיחת משוב והערכה מסכמת עם מחנך הכיתה. לאור ההערכה העצמית של התלמיד, שיחת המשוב וחוות הדעת ממקומות הפעילות וההכשרה, תינתן ההערכה בתעודה בכל אחת משלוש השנים. ההערכה המסכמת בתעודת הבגרות תתבסס גם על ההערכות השנתיות.

שאלון לתלמיד

לתלמיד שלום רב,

לפניך שאלון על אודות פעילותך בתכנית המעורבות החברתית-קהילתית. פעילותך בשנה זו מהווה חלק ממחויבותך בתכנית. עמידה בכל המחויבויות תביא לזכאותך לתעודת בגרות חברתית בתום שלוש שנות פעילות. זכאותך תיקבע על-פי נתונים על פעילותך המצויים בבית-הספר, על-פי חוות דעתם של גורמים שונים על פעילותך, ותתחשב גם בחוות דעתך העצמית. נא השב על כל השאלות שלהלן.

1. תאר את פעילותך בשנת הלימודים תש_____

מקום הפעילות	תיאור קצר של הפעילות
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

2. מה דעתך על פעילותך במהלך השנה, במה תרמת? מה תרמה הפעילות לך?

---

3. האם עברת הכשרה והדרכה לפעילות ההתנדבותית שלך? כן/לא (נא לסמן בעיגול)

4. נא התייחס לסוגי פעילות ההדרכה שבהם השתתפת:

- השתתפתי בשעות חינוך, בימי מוקד, בשיעורים ייחודיים, בימי עיון בבית-הספר.
- השתתפתי בקורס הדרכה לתפקיד שמילאתי במקום ההתנדבות, במסגרת הרשות או בבית-הספר.
- קיבלתי הדרכה וליווי במהלך שנת ההתנדבות.

5. האם קיבלת הערכה כלשהי על פעילותך (ממקום הפעילות שלך, מבית-הספר, מהרשות המקומית)? כן/לא

אם כן, ציין את סוג ההערכה _____

ציין את טיב העשייה שלך כמתנדב, בסולם 10-1:

חלש מאוד									
מצטיין									
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

שם התלמיד: _____ מס ת"ז: _____

כיתה: _____ שם מחנך הכיתה: _____

נספח 4 ב': שאלון להערכת התלמיד המתנדב ע"י מקבל השירות או מקום ההתנדבות

מקבל השירות ימלא שאלון הערכה של פעילות התלמיד המתנדב בסיומה של כל שנת פעילות. הערכות התלמידים יועברו במרוכז לאיש הקשר, וממנו לרכז הבגרות החברתית של בית-הספר (או ישירות לרכז בהתאם למערך שנקבע). ההערכה של מקבל השירות תהווה בסיס להערכה כוללת של ביצועי התלמיד, כחלק מהתנאים לזכאותו לתעודת בגרות חברתית.

שאלון למקבל השירות או למקום ההתנדבות

לפניך שאלון על אודות פעילות ההתנדבות בתכנית הבגרות החברתית. הפעילות בשנה זו מהווה חלק מהמחויבות של התלמיד לצורך זכאות לתעודת בגרות חברתית בתום שלוש שנות פעילות.

נא להשיב על כל השאלות שבשאלון שלהלן.

1. תאר את פעילות התלמיד בשנת הלימודים תש_____

---

2. מה דעתך על פעילות התלמיד במהלך השנה – במה תרמה פעילותו?

3. מהי מידת התרומה של התלמיד?

1	2	3	4	5	6
תרומה מעטה מאוד					תרומה רבה מאוד

4. האם המתנדב עבר הכשרה לפעילות ההתנדבותית אצלך? כן/לא (נא לסמן בעיגול)

° כן, לקראת הפעילות בלבד.

° כן, לקראת הפעילות ובמהלכה.

° לא, לא עבר הכשרה.

5. האם המתנדב קיבל הערכה כלשהי על פעילותו (ממך, ממקום הפעילות, מבית-

הספר, מהרשות המקומית)? כן/לא

אם כן, ציין את סוג ההערכה _____

6. מהי הערכתך על טיב הביצוע של התלמיד לפי הסעיפים שבטבלה המצ"ב:

ביצוע חלש מצוין					המרכיב בביצוע
5	4	3	2	1	
					נוכחות בדיוקנות ובהתמדה
					שיתוף פעולה ותקשורת עם המוסד ועם מקבל השירות
					יזמה אישית
					תרומה מעבר לזמן הנדרש
					השתתפות מלאה בהכשרה ובהדרכה לקראת מילוי התפקיד ובמהלך הפעילות

6. מהו סה"כ טיב הביצוע של התלמיד (שקלול הערכתך לפי כל המרכיבים בהערכתך שלעיל) בסולם 1-10:

חלש מאוד מצטיין									
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

שם התלמיד: _____ מס' ת"ז _____ כיתה _____

שם בית-הספר: _____ שם הרשות/העיר _____

מקום ההתנדבות: _____ שם ממלא הטופס _____

ותפקידו: _____

תאריך: _____

נספח 4 ג': שאלון להערכת התלמיד המתנדב ע"י בית-הספר - מחנך או רכז

איש צוות חינוכי ימלא שאלון הערכה על ביצועי התלמיד במסגרת תפקיד ההתנדבות שלו בסיומה של כל שנת פעילות. ההערכה תתבסס על:

- א. דיווח ממוקום ההתנדבות.
  - ב. שאלון הערכה עצמית שימלא התלמיד.
  - ג. שיחת משותפת והערכה מסכמת עם מחנך הכיתה על בסיס ה"ל".
- ההערכה שתינתן תתועד בכרטיס התלמיד במערכת הממוחשבת-מנב"ס ותירשם בתעודה בסוף כל שנת פעילות. ההערכה המסכמת בתעודת הבגרות תתבסס על ההערכות השנתיות ועל עבודת הסיכום – יומן המסע.

טופס דיווח למחנך/לרכז בביה"ס

להלן שאלות מנחות להערכה מסכמת של כל שנת פעילות של התלמיד, לקביעת זכאותו לתעודת בגרות חברתית בתום שלוש שנות פעילות.

נא להשיב על כל השאלות בשאלון שלהלן.

1. תאר את פעילות התלמיד בשנת הלימודים תש_____

---

2. על-פי התרשמותך מהדיווח העצמי ומהשיחה עם התלמיד, מה דעתך על פעילות התלמיד במהלך השנה, במה תרם ומה תרמה הפעילות לו?

---

3. האם המתנדב השתתף בכל פעולות ההכשרה וההדרכה שהתקיימו בבית-הספר ובמקום ההתנדבות שלו? כן/לא

4. האם המתנדב קיבל הערכה כלשהי על פעילותו (ממקום הפעילות, מבית-הספר, מהרשות המקומית)? כן/לא
 אם כן, ציין את סוג ההערכה _____

5. תעד את ההערכה על טיב הביצוע של התלמיד שקיבלת ממקום ההתנדבות לפי הסעיפים שבטבלה:

המרכיב בביצוע					ביצוע חלש מצוין				
					1	2	3	4	5
נוכחות בדיוקנות ובהתמדה									
שיתוף פעולה ותקשורת עם המוסד ועם מקבל השירות									
יזמה אישית									
תרומה מעבר לזמן הנדרש									
השתתפות מלאה בהכשרה ובהדרכה לקראת מילוי התפקיד ובמהלך הפעילות									

6. ציין את סה"כ טיב הביצוע של התלמיד (המשקלל את הערכתך לפי הסעיפים שלעיל ולפי תשובותיך לעיל) בסולם 1-10:

חלש מאוד מצטיין									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

בחר את ההערכה לתלמיד בתעודה (זכאים לתעודת בגרות חברתית אלו שציון הערכתם יהיה 7 ומעלה):

שם התלמיד: _____ מס' ת"ז _____ כיתה _____
 שם בית-הספר: _____ שם _____
 הרשות/העיר _____
 מקום ההתנדבות: _____ שם ממלא הטופס: _____
 תפקיד ממלא הטופס: _____ תאריך: _____

נספח מס' 5: יומן התלמיד – טופס דיווח

בסיומה של כל שנת פעילות, התלמיד יתעד את פעילותו בתחומי העשייה שלו בהתאם לנדרש במסלול לקראת זכאות לתעודת בגרות חברתית. הנתונים יתועדו במערכת הממוחשבת של בית-הספר.

לתלמיד/ה שלום רב,
לפניך טופס דיווח על פעילותך במהלך שלוש שנות פעילות לצורך זכאותך לתעודת בגרות חברתית. זכאותך תיקבע על-פי הנתונים בהלימה לדיווחי מקום ההתנדבות.

שנת תש— כיתה י"ב	שנת תש— כיתה י"א	שנת תש____ כיתה י'	
			מקום ההתנדבות
			התפקיד
למידה, הכשרה, הדרכה:			
			השתתפתי בשעות חינוך (ציין נושאים)
			השתתפתי בימי מוקד
			השתתפתי בימי עיון הקשורים להתנדבות
			עברתי קורס הכשרה לתפקיד (היכן, כמה שעות)
			קיבלתי הדרכה במהלך שנת ההתנדבות (היכן ומי הדריך)
			השלמתי את עבודת הסיכום – יומן מסע 1. בנושא: 2. סוג העבודה (יומן, חיבור תיאורי, סרט קצר, אחר):

נספח מס' 6: כרטיס תפקיד – פרופילים של כרטיס תפקיד לתעודת בגרות חברתית

פעולות מבוצעות על-פי עקרון של התפתחות בתפקיד	פירוט התפקיד	הגדרת התפקיד	סוג התפקיד
	<ul style="list-style-type: none"> - חונכות למתקשה בלימודים - קשר עם מורה מקצועי ועם המחנך של הילד - העברת פעילות לקבוצת תלמידים לעזרה בלימודים - הכשרת תלמידים השולטים בחומר מסוים ללמד תלמידים מתקשים - אח בוגר לאחד החניכים בנוסף לחניכה בלימודים 	<p>חונכות בלימודים</p>	<p>חונכות</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - הכנת עבודות יצירה מחומרים שונים עם התלמידים - הימצאות אתם בהפסקה - שיחה עמם ועידודם כשרע להם - חגיגת ימי הולדת אתם - יציאה אתם לפעילות חוץ בית-ספרית - עבודה משולבת עם הקבוצה ועם ילדים נורמטיביים - העלאת הופעות לחיזוק הדימוי העצמי עם הילדים - קשר עם בעלי מקצוע בביה"ס 	<p>חניכה חברתית או הדרכה של קבוצת תלמידים בביה"ס</p>	

פעולות מבוצעות על-פי עקרון של התפתחות בתפקיד	פירוט התפקיד	הגדרת התפקיד	סוג התפקיד
	<ul style="list-style-type: none"> - עזרה משרדית בתחנה מדי פעם - מתן עזרה ראשונה בזמן פינוי פצועים על אמבולנסים - מגיש עזרה ראשונה בביה"ס - ריכוז מתנדבים חדשים - סיירת פנים בית-ספרית כמע"ר - ריכוז תלמידים מתנדבים במד"א 	מד"א	שירותי הצלה
	<ul style="list-style-type: none"> - הכנת מצגת ושיעורים לחניכים חדשים - הדרכת קבוצות חדשות - הכשרת הכבאית ליציאה למשימה - סיפור על הנושא בשעות חינוך - גיוס תלמידים נוספים לתחנה - השתתפות פעילה באירועים ובתרגילי חירום על-פי הכשרתו המקצועית 	מכבי אש	
	<ul style="list-style-type: none"> - סיור בשכונות לאיתור מפגעים - בטיחותיים ואנשים משוטטים בליווי מבוגר - עבודה משרדית בתחנה – דיווח ומעקב לרשויות על מפגעים סביבתיים - שותפות במערך הבטיחות של ביה"ס - שותפות במערך הבטיחות בשעת חירום - הסברה בתוך בתיה"ס - חברות בוועדות עירוניות - שותפות בכתיבת תקנון עירוני - הסברה בשיעורי חינוך על תפקידו 	משמר אזרחי	

פעולות מבוצעות על-פי עקרון של התפתחות בתפקיד	פירוט התפקיד	הגדרת התפקיד	סוג התפקיד
	<ul style="list-style-type: none"> - סידור ספרים בספריית בית-הספר - עריכת קטלוגים - המלצה על ספרים - עידוד קריאה בקרב באי הספרייה - הקראה בשעת סיפור - ייעוץ והכוונת צעירים להיות נאמני ספרייה - הפעלת שעת סיפור 	ספרייה	נאמני נושאים חברתיים
	<ul style="list-style-type: none"> - הקמת גינות אקולוגיות - הדרכה לשימוש בפחי אשפה ולהפרדת פסולת לצורך מחזור - הדרכה בבתי"ס יסודיים - איתור מפגעים ודיווח לרשויות. - בניית צוות נאמנים והדרכתם - בניית מערכי הסברה לשעת חינוך 	איכות הסביבה	
	<ul style="list-style-type: none"> - סיוע לילדי משמרות הזה"ב - העברת מערכי שיעור לתלמידים בבית-ספר יסודי ובגנים לחציה בטוחה - הכנת משחקים בנושא - גיוס מתנדבים לפעילות - פעילות בפורום מקוון בנושא 	זה"ב	
	<ul style="list-style-type: none"> - הובלת פרויקט פוסטרים בנושא - ייצוג ביה"ס בתחרות עירונית - ליווי כיתות ומתן הדרכה לתחרות פוסטרים 	אחראי פרויקטים של נוער נגד סמים, אלכוהול, ואלימות	
	<ul style="list-style-type: none"> - הופעה במחלקת ילדים בבי"ח - הדרכת קבוצת תלמידים לתפקיד - הופעה באירועים עירוניים 	ליצנות רפואית	

	<ul style="list-style-type: none"> - הדרכת התכנית בבת"ס יסודיים - השתתפות בכנסים הקשורים לנושא - הכנת פעילות והדרכת קבוצות - יציאה לקהילה בנושא 	אור ירוק	
--	---	----------	--

כרטיס תפקיד למועצת תלמידים בית-ספרית י-י"ב

- נציג הוא מי שנבחר על-ידי תלמידי בית-הספר בבחירות דמוקרטיות.
 - הנציג יפעל על-פי יסודות אמנת המועצות: אחריות, מעורבות, שותפות וכבוד הדדי.

תיאור מרכיבי התפקיד	מסגרת של בחירה / חובה	בחירת פעולות לפי עקרון של התפתחות בתפקיד
נוכחות סדירה בכל ישיבות המועצה הבית-ספרית	חובה	כל שלוש השנים
השתתפות בפעילויות המועצה הבית-ספרית	חובה	כל שלוש השנים
השתתפות בפורום או בוועדה, או הובלתם: עיתון בי"ס, עיתון קיר, תיבת תלונות, ועדת הגינות וכו'	חובה	
השתתפות בקבוצות משימה ובמבצעים: הפסקה פעילה, לוח מבחנים, אירועי תרבות ופנאי, מוזיאונים ועוד		
השתתפות בניהול תקשורת עם כלל התלמידים ובהבאת דבר המועצה בפני באי ביה"ס: אתר ביה"ס, פייסבוק, לוח מודעות, מנשר, רדיו בי"ס	חובה	
בעל תפקיד במזכירות המועצה (יו"ר, סיו"ר, מזכ"ל, יו"ר ועדת פרסום, ביקורת)	חובה	
ייצוג ביה"ס במועצה הרשותית או המחוזית, בוועידה המחוזית או בוועידה הארצית	חובה	
יידוע תלמידי ביה"ס בנושא 'חוק זכויות התלמיד', ופעילות בנושא	חובה	
ייצוג המועצה בכתיבת תקנון ביה"ס	חובה	
ייצוג ביה"ס באירועים שונים ברשות (חילופי שלטון, עצרות וימי זיכרון)	חובה	
עדכון חברי כיתת האם בדיוני המועצה ובהחלטותיה	חובה	
הכנת מערכת הבחירות ויום הבחירות	חובה	
הדרכת מועצות תלמידים בביה"ס היסודי	בחירה	
ייצוג בית-הספר במועצת תלמידים ונוער רשותית	בחירה	
השתתפות בישיבות עם מקבלי החלטות בביה"ס: הכנה לצה"ל, טיולים שנתיים, שעות חינוך, תכנון מסיבות, אירועי תרבות, פנאי, סיורים במוזיאונים ועוד, ישיבות עם ועד הורים, עם המועצה הפדגוגית	בחירה	
טיפוח ביה"ס: חדר המועצה, איכות הסביבה, בטיחות ומוגנות ועוד	בחירה	
מפגשים בין-תרבותיים ברשות: דתיים-חילוניים, עולים וותיקים	בחירה	

כרטיס תפקיד בתנועות הנוער י-י"ב

לזכאות לתעודת בגרות חברתית יחשבו רק תפקידי הדרכה ותפקידים ב"צוות עוטף פעילות", ולא חברות רגילה בתנועה.

החבר בתנועה יפעל על-פי שבעת האמונים של התנועה: אחריות, מעורבות בקהילה, שותפות, כבוד הדדי, חברות וערכי מוסר הומאניים.

פעילות – בכל תנועות הנוער, החברים פועלים בהדרכה וכחלק מצוות – בין 8-15 ש"ש. הכשרה – בכל תנועות הנוער, החברים עוברים הכשרה – בין 80-120 שעות בכל שנה.

מתווה התפתחותי בתפקידי ההדרכה:

שכבת י' – מדריך כיתות ד'-ו' או פעיל בצוות עוטף הדרכה.

שכבת י"א – מדריך כיתות ד'-ח', מדריך קורס, ראשג"ד, ראש צוות פרויקט או פעיל בצוות עוטף הדרכה.

שכבת י"ב – מדריך כיתות ד'-ח', מדריך קורס, רכז צעיר, ראש צוות פרויקט, ראשג"ד או פעיל בצוות עוטף הדרכה.

מסגרת של בחירה / חובה	מסגרת זמן שבועית שכבת י"ב	מסגרת זמן שבועית שכבת י"א	מסגרת זמן שבועית שכבת י'	תיאור מרכיבי התפקיד
חובה	מינימום 6 שעות	מינימום 6 שעות	מינימום 6 שעות	הדרכת קבוצות חניכים (גיוס חניכים, הכנת חומרים וכד') השתתפות בימי פעילות (צוות עוטף הדרכה)
חובה	מינימום 2 שעות	מינימום 2 שעות	מינימום 2 שעות	נוכחות בכל ישיבות הצוות הכולל
חובה	מינימום 2 שעות	מינימום 2 שעות	מינימום 2 שעות	נוכחות בכל ישיבות צוותי ההדרכה או צוותי פעולה
בחירה, אך במחויבות רבה	מינימום 2 שעות	מינימום 2 שעות	מינימום 2 שעות	נוכחות בפעולות שכבה
חובה				השתתפות בפרויקטים שבטיים 10-4 שעות בחודש
חובה				השתתפות בפרויקטים של התנדבות בקהילה 2-6 שעות בחודש (טקסים יישוביים, התרמות, אירועים בקהילה וכד')
בחירה	2 שעות	2 שעות	2 שעות	השתתפות בפורומים של מנהיגות הנוער היישובית
בחירה				השתתפות בפורומים מחוזיים של הנהגת התנועה בין 2-4 שעות בחודש
בחירה	2 שעות	2 שעות	2 שעות	השתתפות בפורומים של מנהיגות הנוער היישובית
חובה				יציאה למסעות, מחנות וטיולים: פתיחת שנה, חנוכה, פסח וקיץ בין 12-20 יום בשנה

נספח מס' 7: מעורבות הורים - דוגמה למתווה שותפות הורים בתכנית תעודת

בגרות חברתית - מסלול של מצוינות חברתית

בתכנית זו, המזמנת לתלמיד אפשרות להתנדבות נרחבת, יש חשיבות עליונה להסכמת ההורים להקדשת הזמן של בניהם ובנותיהם להתנדבות בתקופה שבה הם נדרשים למאמץ מוגבר בלימודים לקראת בחינות הבגרות. לקירוב ההורים לרעיון של התכנית ולקידום נכונותם להשתתפות בה, מוצע בזאת מהלך של שלושה מפגשים משותפים למורים, להורים ולתלמידים.

תכנית המפגש	משתתפים	תוכן	מטרה
מפגש ראשון	ראש הרשות, בעלי תפקידים ברשות, בבית-הספר ובמערך הפיקוח וההדרכה במינהל חברה ונוער ובפיקוח הכולל. (מפקח רשות, מחלקת החינוך העירונית, רכז מתנדבים עירוני, מנהלי בתי-ספר, מנהלי מתנ"סים רכזים למחויבות אישית ומצוינות חברתית בבתי-הספר, מחנכים, מורים מקצועיים, ועדת היגוי בית-ספרית) נציגות מועצת הנוער הרשותית	<ul style="list-style-type: none"> - הצגת התכנית, חשיפת ההורים למטרות התכנית ולפעילות ילדיהם. - שיח ערכי בין תלמידים – הורים מורים – קהילה על משמעות החסד, הנתינה, ועשיית צדק חברתי. - הזמנת ההורים לשותפות במאמץ החינוכי, לתמיכה בילדיהם ולעידודם בפעילותם ההתנדבותית. 	<ul style="list-style-type: none"> - מתן מעמד ציבורי-רשותי לתכנית הבגרות החברתית כמיזם רשותי בעל חשיבות המוכרת בקהילה מקומית. - מיסוד שותפות ההורים בתוכנית תכנית. - גיוס ההורים לתמיכה בתוכנית תכנית.
מפגש שני	הורים, מורים, תלמידים.	<ul style="list-style-type: none"> - הצגת מיפוי בית-ספרי של מקומות ההתנדבות של תלמידיו. - הצגת תכניות ההכשרה לתלמידים. - דיון פדגוגי וארגוני בדרכי קידום המצוינות החברתית. - יצירת דפוס שותפות הורים-בי"ס-קהילה, כולל בחירת נציגות הורים לוועדת ההיגוי הבית-ספרית. 	<ul style="list-style-type: none"> - שיתוף הורים במידע עדכני. - התייעצות עם ההורים. - הגדרת מדדי הצלחה.
מפגש שלישי	ראש הרשות, מקבלי החלטות ברשות המקומית, בבתי"ס ובמקומות התנדבות, נציגי מועצת הנוער הרשותית, הורים	<ul style="list-style-type: none"> - 'יום התנדבות ישובי': ביקור הורים במקומות ההתנדבות. - ישיבת נעילה מסכמת לשנת ההתנדבות במעמד ראשי הרשות. 	<ul style="list-style-type: none"> - היכרות בלתי אמצעית של ההורים עם מקומות ההתנדבות - הצדעה לבעלי התפקידים ולתלמידים.

נספח מס' 8: תעודת הבגרות החברתית - טופס לדוגמה

מדינת ישראל

משרד החינוך

תעודת בגרות חברתית

ניתנת לתלמיד/ה _____

מבית-הספר _____

בשנת הלימודים _____

על תרומה במעורבות

חברתית, קהילתית ואזרחית

בשנים _____

תיאור הפעילות:

_____

_____

_____

הערכה מסכמה (לבחור מתוך הר"מ):

מילא/ה חובתו/ה בהתמדה.
מילא/ה תפקידיו בהתמדה, באחריות ובמסירות.
מילא/ה תפקידיו בהתמדה, באחריות, במסירות ובהצטיינות יתרה.

נושא עבודת הסיכום - יומן המסע והערכה:

_____

_____

נושא עבודת החקר והערכה (עבודת רשות):

_____

תרומה ויוזמה ייחודית (אפשרות להוספה ע"י מנהל ביה"ס):

_____